
Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi

INTERNATIONAL JOURNAL OF POLITICAL STUDIES

MİLLETİNİ VE DEVLETİNİ ARAYAN BİR ETNİK GRUP:
AZERBAYCAN ÖRNEĞİ (1850-1920)

ORKHAN VALİYEV

USE OF TWITTER OF ELAZIG MUNICIPAL CANDIDATES:
EXAMPLE OF MARCH 31 2019 LOCAL ELECTIONS

NURAL İMİK TANYILDIZI
KÜBRA TÜRKAN

TÜRKİYE'DEKİ GEÇİCİ KORUMA ALTINDAKİ YABANCILARIN
KURUMLAR İLE UYUMU

SEVILAY SONAY POLAT

AVRUPA İDARİ ALANI'NIN TÜRK KAMU YÖNETİMİ
ÜZERİNE ETKİLERİ

YUSUF UYSAL

International Journal of Political Studies

(Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi)

Nisan / April 2020

Volume / Cilt 6

Issue / Sayı 1

p-ISSN: 2528-9969

e-ISSN: 2149-8539

*****

International Journal of Political Studies (IJPS) is an academical, periodic and refereed journal published on April, August, and December -three times in a year- by the Center of Political Economical and Social Research (PESA). The Journal publishes articles which are written in the discipline of social sciences like Public Administration, Political Sciences, International Relationships, Sociology, History, Philosophy, Psychology and Turkish Language. The Journal aims to help distribute, discuss and evaluate investigations and scientific studies by academicians, market and for those who are interested. The Journal is published on internet.

Permission to make digital or hard copies of part or all of the International Journal of Political Studies for personal or classroom use is granted without fee provided that copies are not distributed for profit or directional commercial advantage. No part of this publication may be reproduced or distributed in any form or by any means, or stored in data base or retrieval system, without the prior written permission of the publisher. Permission may be requested from the PESA Research and Publication Department.

Copyright © 2019 by PESA

No responsibility for the views expressed by authors and reviews in the International Journal of Political Studies is assumed by the editors or by the Publisher Center for Political, Economic and Social Research (PESA).

*****

Contact Editorial Office

Address: Arabacı Alanı Mahallesi Mustafa Ocak Sokak No:9 D:2 Serdivan-Sakarya/Türkiye

E-mail: politikarastirmalardergisi@gmail.com **Phone:** +905327695899

Fax: +902642956233

Published by: Center for Political, Economic and Social Research (PESA)

Politik Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi (PESA)

www.pesar.org

International Journal of Political Studies (IJPS)

Published by PESA, On Behalf of PESA the Owner is

Fatih YARDIMCIOĞLU

Editors / Editörler

Bünyamin Bezi

Serdar Güleener

Editorial Assistants / Editör Yardımcıları

Soner Tauscher

Fikret Topal

INTERNATIONAL ADVISORY BOARD / DANIŞMA KURULU

Habib Ahmed (Durham University, UK), **Prof. Dr. Ahmet K. Bayram** (Marmara Üniversitesi), **Prof. Dr. Ali Yaşar Sarıbay** (Uludağ Üniversitesi), **Prof. Dr. Atilla Yayla** (Haliç Üniversitesi), **Prof. Dr. Bekir Berat Özipek** (Medipol Üniversitesi), **Prof. Dr. Cengiz Tomar** (Marmara Üniversitesi), **Prof. Dr. Dr. Derda Küçükakal** (Uludağ Üniversitesi), **Prof. Dr. Emre Bağce** (Marmara Üniversitesi), **Prof. Dr. Feridun Yılmaz** (Uludağ Üniversitesi), **Prof. Dr. İbrahim Kaya** (İstanbul Üniversitesi), **Prof. Dr. Muharrem Kılıç** (Akdeniz Üniversitesi), **Prof. Dr. Süleyman S. Öğün** (Maltepe Üniversitesi), **Prof. Dr. Yusuf Şevki Hakyemez** (Karadeniz Teknik Üniversitesi), **Doç. Dr. Alev Erkilet** (İstinye Üniversitesi), **Doç. Dr. Doğan Bıçkı** (Muğla Üniversitesi), **Doç. Dr. Edip Bekaroğlu** (İstanbul Üniversitesi), **Doç. Dr. Fikret Çelik** (Kırıkkale Üniversitesi) **Doç. Dr. İrfan Haşlak** (Sakarya Üniversitesi), **Doç. Dr. Özlem Oğuzhan** (İstanbul Medeniyet Üniversitesi), **Doç. Dr. Z. Abidin Kılınç** (Sakarya Üniversitesi), **Dr. Öğr. Üyesi C. Duran Uzun** (Çankaya Üniversitesi), **Dr. Öğr. Üyesi Nebi Miş** (Sakarya Üniversitesi)

REFEREE BOARD / SAYI HAKEMLERİ

Doç. Dr. Abdulvahap Akıncı (Kocaeli Üniversitesi), **Doç. Dr. Ekmel Geçer** (Sağlık Bilimleri Üniversitesi), **Doç. Dr. Nihat Yılmaz** (Gümüşhane Üniversitesi), **Dr. Öğr. Üyesi Ali Samir Merdan** (Çankırı Karatekin Üniversitesi), **Dr. Öğr. Üyesi Elif Madakbaş Güleener** (Uludağ Üniversitesi), **Dr. Öğr. Üyesi Filiz Cicioğlu** (Sakarya Üniversitesi), **Dr. Öğr. Üyesi Gülbeyaz Karakuş** (Uludağ Üniversitesi), **Dr. Öğr. Üyesi Muzaffer Akdoğan** (Sağlık Bilimleri Üniversitesi)

CONTENTS / İÇİNDEKİLER

Makaleler / Articles

Milletini ve Devletini Arayan Bir Etnik Grup: Azerbaycan Örneği (1850-1920) (Araştırma Makalesi)

Orkhan VALİYEV.....1

Use of Twitter of Elazig Municipal Candidates: Example Of March 31 2019 Local Elections (Research Article)

Nural İMİK TANYILDIZI , Kübra TÜRKAN.....17

Avrupa İdari Alanı'nın Türk Kamu Yönetimi Üzerine Etkileri (Araştırma Makalesi)

Yusuf UYSAL.....27

Türkiye'deki Geçici Koruma Altındaki Yabancıların Kurumlar İle Uyumu (Araştırma Makalesi)

Sevilay Sonay POLAT.....57

Kitap Değerlendirmesi / Book Review

Bir Bilme Teorisi

Hüseyin AYDOĞAN.....73

Sol Popülizm

Bekir HALHALLİ.....77

Milletini ve Devletini Arayan Bir Etnik Grup: Azerbaycan Örneği (1850-1920)

Orkhan VALİYEV*

Özet

Modernite'nin ilk sonucu geleneksel hiyerarşik yapıya karşı özgür bireyin doğurması olmuştur. Milliyetçilik ise bireyi eşitlik (vatandaşlık) vaadiyle ulusal toplulukların parçası haline getirmiştir. Dolayısıyla milliyetçiliğin modern siyasi yapıya özgü bir kültür olduğu söylenebilir. Ancak ulus-oluşumu (nation-formation) ve ulus-inşa (nation-building) bütün toplumlarda aynı yöntemle tecrübe edilmemiştir. Hroch ulus-inşa süreçleri için üç model -büyük millet, küçük millet ve ara vaka- önermiştir. Bu doğrultuda milliyetçilik çağında devletçilik geleneği kesilmiş ve sömürge altında olan baskın olmayan etnik grupların uluslaşma süreçleri küçük millet modeli çerçevesinde ele alınabilir. Bu çalışmada Çarlık Azerbaycanı'nda uluslaşma süreci küçük millet modeli çerçevesinde ele alınmıştır. Küçük millet modelinin kullanılmasındaki temel amaç ulus-inşanın millet ve devlet yaratma süreci olduğuna dikkat çekmek olmuştur. Bu bağlamda milli hareketin A evresi'ndeki aydınlanmanın kolonyal modernleştirme çerçevesinde şekillendiği sonucuna varılmıştır. Bu nedenle milli tutumdan (egemen millete karşı politik talep) ziyade geleneksel toplumsallığın, dinin eleştirisinin hakim olduğu görülmüştür. B evresi'nde ise 1905 Devrimi ve Ermeni-Müslüman çatışması ise milli canlanması doğurmuştur. Bununla beraber ulus-devlet anlayışı (sınırların belirlenmesi) doğamamıştır. C evresi ise bizatihi Türkçülük ideoloji çerçevesinde Azerbaycan Davasının (ulus-devlet) doğmasını temin etmiştir. Dolayısıyla modern Azerbaycan'ın ulus-inşa süreci milletini ve devletini arayan baskın olmayan bir etnik grubun hikayesi şeklinde gelişmiştir.

Anahtar Kelimeler: Modernite, Milliyetçilik, Küçük Millet, Çarlık Azerbaycanı, Milli Hareket

---

An Ethnic Group Which Was Seeking Its Nation and State: The Azerbaijan Case (1820-1920)

Orkhan VALIYEV *

Abstract

The first result of modernity was the birth of the free individual against the traditional hierarchical structure. Nationalism, on the other hand, made the individual a part of national communities with the promise of equality (citizenship). Therefore, it can be said that nationalism is a culture specific to the modern political structure. However, nation-formation and nation-building have not been experienced in all societies in the same way. Hroch proposed three models - big nation, small nation, and intermediate case - for nation-building processes. In this direction, the nationalization process of the non-dominant ethnic groups, whose statehood tradition was cut and under colonial era in the age of nationalism, can be handled within the framework of the small nation model. In this study, the process of nationalization in the Tsarist Azerbaijan has been handled within the framework of the small nation model. The main purpose in using the small nation model has been to point out that nation-building is the process of creating a nation and state. In this context, it is concluded that the enlightenment in the A phase of the national movement is shaped within the framework of colonial modernization. For this reason, it is seen that traditional socialism and criticism of religion are dominant rather than national attitude (political demand against the dominant nation). In phase B, it caused a national revival as a result of the 1905 Revolution and the Armenian-Muslim conflict. However, the nation-state understanding (setting borders) could not be born. Phase C itself ensured the birth of the Azerbaijani Case (nation-state) within the framework of Turkism ideology. Therefore, the nation-building process of modern Azerbaijan has developed as the story of a non-dominant ethnic group seeking its nation and state.

Keywords: Modernity, Nationalism, Small Nations, Tsarist Azerbaijan, National Movement

1.Giriş

Modernitenin dolayısıyla milliyetçiliğin etkisinin ortaya çıktığı ondokuzuncu yüzyılda sömürge altında olan toplulukların uluslaşma süreci millet ve devlet arayışı olarak nitelendirilebilir. Geçmişte bir devlet tecrübeleri olmakla beraber – geçmişte (Ortaçağ) devlet kurmayan ezilen milliyetlerin milli hareketleri'nin başarı oranı yüksek olmamıştır – devletçilik geleneğini kesildiğinden dolayı küçük milletlerin süreci farklı bir biçimde gelişmiştir. Örneğin millet bilincine sahip Alman entellektüelleri devletin bütünlüğünü hedeflemişler (Greenfeld, 2017). Osmanlı örneğinde ise milliyetçilik bizatihi devleti kurtarmak için tercih edilmiş (veya edilmek zorunda kalmış) bir yöntem olmuştur. Dolayısıyla devlet kendi milletini aramıştır.¹ Ancak küçük milletler ise uluslaşma sürecinde hem millet hem de devleti yaratmak durumunda kalmışlar.

Küçük milletlerin farklı bağlama (context) sahip olmaları uluslaşma süreçlerinin egemen milletlerden (devlet veya elitler, soylular tarafından gerçekleştirilmiştir) farklı bir yol izlediğini söylemeye yeter bir neden olarak gösterilebilir. Zira baskın olmayan etnik grupların uluslaşma süreçleri eski rejimin kapitalist dönüşüm sonucunda eski hiyerarşik (Çarlık Rusya'da serfliğin/köleliliğin ilgası) ilişkilerin terk edilerek özgürlük ve eşit vatandaşlık ilkelerinin yerleşmeye başlamasıyla mümkün olmuştur. Ancak bundan sonra milli bilince erişmiş aydınlar kendi toplulukları için milli bir tutum içerisine girmişlerdir (Hroch, 1990: 107).

Çarlık Azerbaycanı'nın uluslaşma sürecine yönelik yapılan çalışmalarda -ister şahıslar bazında, isterse de genel bir değerlendirme olsun- milliyetçilik çağında Azerbaycan Türkleri'nin mahkum millet veya baskın olmayan etnik grup (Hroch, 1995) durumunda olduğunu gözden kaçırmışlardır (Nesibli, 2019). Bu bağlamda uluslaşma sürecine yönelik eksik (kimi zaman anakronik) değerlendirmeler ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada uluslaşma sürecinin egemen milletlerden farklılığının gösterilmesi için küçük millet modeli tercih edilmiştir. Bu bağlamda sürecin baskın olmayan etnik grubun uluslaşma süreci -millet ve devlet yaratma- olduğu sonucuna varılmıştır.

Litaratür incelendiğinde Çarlık Azerbaycanı'nın uluslaşma süreci üzerine yapılmış araştırmalar arasında süreci bütünlükçü bir biçimde ele alan çalışmaların az olması dikkat çekmektedir. Yapılan çalışmalar genellikle tekil kişiler üzerine yapılmıştır. Diğer taraftan uluslaşma sürecini ele alan çalışmalar ise genellikle 1905 öncesini dikkatten kaçırmıştır. Buradan hareketle yapılan çalışmalarda Ahundzade ve Resulzade'nin anlayışlarına fark koymaksızın milliyetçi sıfatıyla araştırma yapıldığını söylemek mümkündür. Böyle olunca uluslaşma sürecinin mahkum/ezilen/küçük millet çerçevesinde geliştiği göz ardı edilmiştir. Bu çalışma süreci küçük millet modeli çerçevesinde ele almış ve A Evresi'ndeki aydınların milli bir tutum içerisinde - yani verili bir millete seçebilecekleri milli kimlik sunmak- olamayacağı hipotezinden hareket etmiştir. Çünkü milletleşme süreci bizatihi millet ve devletin yaratılması süreci olmuştur (Bkz., Tablo 2).

¹ Alman ve Osmanlı/Türk milliyetçiliği için ayrıntılı bkz., Ayşe Kadioğlu, Devletini Arayan Millet: Almanya Örneği. Toplum ve Bilim. Sayı 62, 1993. s. 95-112; Ayşe Kadioğlu, Milletini Arayan Devlet: Türk Milliyetçiliğinin Açmazları. Türkiye Günlüğü, Sayı 75, 2003. s. 137-153.

Uluslaşma süreci uzun bir süreci –bizce 1850-1920 yıllarını kapsamıştır. Bu çalışmada bir arşiv çalışması yapmaktan ziyade ikinci kaynaklar üzerinden entelektüel bir değerlendirme yapılmıştır. Çalışmanın kapsamı A, B, C evreleriyle sınırlı tutulmuş olup Cumhuriyetin ilanı ve devlet inşa sürecine girilmemiştir.

2.Modernite, Milliyetçilik ve Küçük Milletler

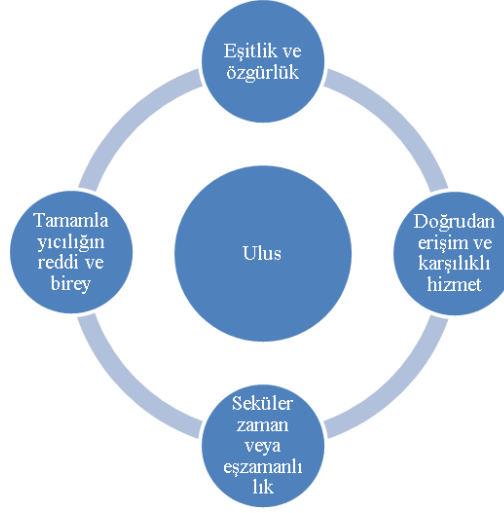
Modernite'nin ayak sesleri Rönesans'ın “yeni bir dünya imajına kadar gider. Ancak bilimde, sanatta vs. bir nevi yenilenmeye neden olan buluşlar, yenilikler Rönesansta vuku bulmasına rağmen ikilikten (dini ve laik) kurtulamamıştır. Rönesansı modernitenin “yakın geçmişi” (Bumin, 2016, 1. Bölüm) olarak nitelendirmemize olanak sağlayan keşfettiği yeni “insan formunu” (West, 1998, Giriş) “dünyanın merkezi” belirlemesinden kaynaklanmıştır (Russ, 2012: 7; Baudart, 2012: 136, 137). Yani Rönesans insanı Tanrı'ya sırtını daha tam dönmemiştir. Dolayısıyla modernitenin yakın geçmişi olan Rönesans modernlerin yaptığı gibi geçmişle (zamanla) kavgaya tutuşmamıştır (Yılmaz, 2010). Taylor'a göre sosyal bilimlerin temel problemi olan modernlik bizatihi “yeni uygulamaların ve kurumsal biçimlerin, yeni yaşam tarzlarının ve yeni sıkıntıların bir karışımı” olarak ifade edilebilir. Modernlik (Batı modernliği) “pazar ekonomisi, kamusal alan ve kendi kendini yöneten halk” gibi modern toplumsallığın formları olarak ortaya çıkmıştır. Modern toplumsal formların ortaya çıkmasının temelinde ise modern toplumsallığın eskiye karşı kendi ahlaki düzen anlayışını doğurması olmuştur (Taylor, 2006: 11, 12). Modernitenin doğuşunu reform, devrim ve ansiklopedi kavramlarıyla da açıklamak mümkündür. Örneğin Rönesansla beraber eski/skolastik görüş kendi içinde parçalara ayrılmıştır (Shayegan, 1993: 54).

Modernite pre-modern dönemin topyekün inkarı olmaktan ziyade felsefi, politik vs. bağlamda bir genişleme olarak değerlendirilebilir. Modern dönemdeki gelişmeler Antik site devletlerine göre genişlemiş, Ortaçağın sınırları belli olmayan, geçişken Devletlerine göre yönetilebilir ulus-devletleri doğurmuştur. Bu anlamda modernite ile milliyetçilik arasında bir bağ kurulabilir. Zira milliyetçilik bizatihi modern eşitlik kavramıyla ilişkili bir hadise olarak değerlendirilebilir (Greenfeld, 2019). Charles Taylor (1931-) moderniteyi hiyerarşik toplumsallıktan doğrudan erişim (direct access) toplumsallığına evrilme bağlamında açıklamış ve bu yeni durumu eşitliğin tek yolu olarak yorumlamıştır (Taylor, 1999). Modernitenin alameti farikası Max Weber'in tanımlamasından hareketle rasyonalizasyon veya standartlaştırma olarak da ifade edilebilir. Bu rasyonalizasyon geleneksel olanın terk edilmesi veya aklın (reason) egemenliğine bırakılması olarak yorumlanabilir (West, 1998: 20). Rasyonalizasyonun sebebini ise siyasi gövdenin (Modern politik yapı için bkz., Tablo 1) hem Antik Çağa hem de Orta Çağa göre biçimsel dönüşüm yaşamasıyla açıklanabilir. Milliyetçilik ile modernite arasındaki ilk temas modernitenin ilk ideolojisi olarak değerlendirilebilecek liberalizmle olmuştur. Öyle ki başlangıçta milliyetçilik kendi kaderini tayin ilkesinden hareketle liberalizmle aynı yolu bile izlemiştir² (Tamir, 1993; Poole, 1991: 78-95).

---

² Modern siyaset kuramına ilişkin bkz., Farago, F. (2012). Modern Siyaset Kuramı: Hobbes ve Locke. J. Russ içinde, Modern Dünyanın Yaratılması (İ. Yerguz, Çev., s. 283-305). İstanbul: İletişim.

Tablo: 1 Modernite ve Siyasi Gövde

Bu tablo Taylor'un Modern Toplumsal Tahayyüller eserinden hareketle kurgulanmıştır. **Kaynak:** Charles Taylor, (2006). Modern Toplumsal Tahayyüller. Çev. Hamide Koyukan. İstanbul: Metis. s. 13-31, 168.

Milliyetçiliğin temel karakteri onun modernliğidir. Modernite ve milliyetçiliği peşi sıra kullandığımız zaman zihnimize çağrışım yapan temel kelimelerden/kavramlardan birisi standartlaştırma olacaktır. Modern bir hadise olarak milliyetçilik bizatihi modern toplum ve devletten hareketle türemiştir (Konh, 1965). Öyle ki modern toplumun özelliklerinden olan yüksek seviyede eğitim, okuryazarlık vs. modern öncesi hiçbir toplumda görülmemiştir. Modern toplumsallık insanlar arasındaki iletişimi kolaylaştıran araç ve gereçleri türetmiştir. Dolayısıyla modern toplumlarda milliyetçiliği doğuracak araç gereçler bizatihi devlet kontrolünde gerçekleşmiştir. Yani modern toplumlarda devlet eliyle homojenliğe hizmet edecek resmi dil ve kültürün oluşturulması bir nevi işlevsel zorunluluktur [functional imperative] (Taylor, 1999: 220, 221)³. Modern bir hadise olan milliyetçilik yaranmış düzensizliğe karşı bireylerin cevabı olarak ortaya çıkmıştır. Ancak bu durum bir kaçınılmazlık içermez. Yani milliyetçilik ortaya çıkmaya da bilirdi. Temel amaç bireylerin birlik hedefi olmuştur. Milliyetçiliğin eşitlikle özdeşleştirilmesinde birey kavramının önemi olmuştur. Öte taraftan milliyetçilik millete dayanan milli kimlik, bilinç, kolektifliklerle ilgili fenomenleri de kapsayan şemsiye bir terim olarak kullanılabilir (Greenfeld, 2006: 69; Greenfeld, 2019). Greenfeld (2006)'in çalışmasında milliyetçiliğin özelliği/özgüllüğü insan kavramına - egemenliğin taşıyıcısı, sadakatın merkezi öznesi ve kolektif dayanışmanın temeli- ve bu kavramdan türeyen millete dayanmaktadır (70). Milliyetçilik bütün temel Avrupa örneklerinde olduğu gibi statü tutarsızlığından (status-insecurity) kaynaklanmış ve günün sonunda milliyetçilik herkes'in erişebileceği haysiyet anlayışını hakim kılmıştır (Greenfeld, 2006: 72).

Milliyetçiliğin bizatihi modernitenin, standartlaştırma'nın bir sonucu olduğuna yönelik genel, yaygın bir yaklaşımın oluştuğunu söylemek mümkündür. Ancak millet-inşa veya uluslaşma süreçlerinin her yerde aynı seyri izlemediğini de söylemek lazım (Bkz., Tablo 2). Bu anlamda milliyetçilik çağında devletçilik geleneği kesintiye uğramış, sömürge altındaki baskın olmayan

³ Bununla ilgi ayrıntılı bkz., Ernest Gellner, (1992). Uluslar ve Ulusçuluk. Çev. Büşra Ersanlı Behar ve Günay Göksu Özdoğan. İstanbul: İnsan Yayınları.

etnik gruplar'ın uluslaşma süreçlerini modernitenin kurucu⁴ milletleriyle aynı yöntemle değerlendirmek yanlış bir sonuca varmamıza neden olabilir. Bu nedenle baskın olmayan etnik gruplar'ın uluslaşma süreçlerini küçük millet -ancient regime karşıtı bir mücadeleyle beraber, kendi etnik kökeninden olmayan bir elite karşı da mücadele demektir- modeli bağlamında Hroch'un A, B, C modeli çerçevesinde değerlendirildiği takdirde sürecin hem ulusu, hem devleti inşa süreci olduğu anlaşılabilir (Hroch, 1985; Hroch, 1990; Hroch, 1995). Örneğin Çarlık Azerbaycanı'nda uluslaşma süreci hem millet hem devlet yaratma süreci olarak ele alınabilir.⁵ Çünkü Çarlık Rusya'nın Kafkasya'da politik, askeri hakimiyet kurması sonucunda Azerbaycan'daki idari yapı (merkezi bir hakimiyetten ziyade birbiriyle ekonomik, politik, askeri ilişkisi olmayan beylikler (hanlıklar) mevcuttu) değiştirilmiş, Çarlık idari yapısı oluşturulmuştur. Dolayısıyla Ahundzade ile başlayan kolonyal modernleştirme ve milliyetçilik süreci devletsiz bir biçimde başlamıştır. Öte taraftan Alman örneğinde olduğu gibi parça halinde de olsa Müslümanlara/Türklere ait idari yapılar (beylikler) varlıklarını koruyamadığı için entellektüellerde bir millet fikri (milli tutum) de oluş(a)mamıştır. Küçük milletlerin hikayesi sömürge altına düşmelerine rağmen yokolmamak şeklinde açıklanabilir (Hroch, 2004). Ülken'in (2016) çalışmasında milliyetçilik çağında sömürge altında olan ulusların merkezileşme ve monarşi evrelerinden geçmeden doğrudan imparatorlukların dağılması sonucunda ortaya çıktıklarını ifade etmiştir. Dolayısıyla bu tür uluslar "içten ve kendiliğinden ekonomik bir gelişmeden ziyade, siyasi zorlamaların mahsulüdür. Onlarda siyasi yapı ekonomik fonksiyonların tekamülü neticesi olmayıp, tersine olarak ekonomik fonksiyonlar siyasi faaliyetin neticesidir" (115, 116).

Tablo 2

Bu tablo Hroch'un Hroch How much does Nation Formation Depend on Nationalism? makalesinden hareketle kurgulanmıştır. **Ayrıntılı bkz.**, Hroch , M. (1990). How much does Nation Formation Depend on Nationalism? East European Politics and Societies, 4(1), 101-115.

⁴ Bununla ilgi bkz., Hroch, M. National Self-Determination from a Historical Perspective. Canadian Slavonic Papers, 37(3/4), 1995, 283-299; Hroch, M. From ethnic group toward the modern nation: the Czech case. Nations and Nationalism, 10 (½), 2004, s. 95-107; Liah Greenfeld, (2017). Milliyetçilik. Çev. Abdullah Yılmaz. İstanbul: Alfa.

⁵ Devletini arayan millet ve milletini arayan devlet milliyetçilikleriyle ilgili ayrıntılı bkz., Ayşe Kadioğlu, Devletini Arayan Millet: Almanya Örneği. Toplum ve Bilim. Sayı 62, 1993. s. 95-112; Ayşe Kadioğlu, Milletini Arayan Devlet: Türk Milliyetçiliğinin Açmazları. Türkiye Günlüğü, Sayı 75, 2003. s. 137-153.

Avrupa'daki ulus-inşa süreci feodal devlet anlayışının sivil devlete doğru evrilmesine ve yeni elit sınıfının ancient regime'e karşı mücadele sürecinde kendisini ulusun temsilcisi olarak tanımlaması şeklinde gelişmiştir. Dolayısıyla egemen ulus-inşa modeli mevcut yapının/devletin dönüşümü olarak şekillenmiştir. İkinci bir yöntem olan küçük millet modeli ise imparatorlukların bünyesinde gerçekleşmiştir. Bu gruplarda kapitalizm milliyetçiliğe neden ol(a)mamıştır. Çünkü kapitalizm küçük milletleri veya baskın olmayan etnik grupları egemen milletin yeni elit sınıfıyla karşı karşıya bırakmıştır. Bu nedenle aydınlar ulus-inşa için gerekli şartların karşılanması için -eşit haklar, milli dil ve kültür, ekonomik gelişme, sosyal özgürlük ve politik otonomi- mücadele etmişlerdir. Üç evreden (A, B, C) ibaret bu süreci milli hareket olarak tanımlamak mümkündür. Her evrede aydınların sürece olan katkılarını anlamak için üç evre için de milliyetçi (nationalist) terimini kullanmaktan kaçınmak gerekir⁶ (Hroch, 1990: 108, 109). Dolayısıyla moderniteyle ilişkilendirebileceğimiz milliyetçilik veya ulus-inşa süreçleri toplumdan topluma farklı bir biçimde gerçekleşmiştir. Bu çalışma küçük millet modeli çerçevesinde ele alınmıştır.

3.Kolonyal Modernleştirme ve Müslümanın Aydınlanma/Kurtarılma Çabası

Çarlık Rusya'nın milletleşmesi veya milliyetçiliği literatürde genellikle tartışmalı da olsa egemen milletler'in tecrübesi bağlamında değerlendirilmektedir.⁷ Rus milliyetçiliğinin başlangıç tarihi üzerine tartışmalı tarihler mevcuttur (Greenfeld, 2019; Koyre, 1994). Bununla beraber Rus modernleşmesi, milliyetçiliği Çarlık Rusya'nın Kafkasya'da ve bilhassa Azerbaycan'da siyasi, askeri hakimiyeti kazanmasıyla (1828)⁸ kolonyal modernleştirmeye neden olmuştur. Çünkü modernite karşısında geriliğini hisseden Müslümanlar Osmanlı ve İran bağlamında devlet refleksiyle hareket ettikleri halde Kafkasya'nın veya Azerbaycan'ın Müslümanları sömürge altında olduklarından modernleşmeyi kolonyal çerçevede tecrübe etmişlerdir. Bu bağlamda milli hareketin A evresi ulusun oluşumu (nation-formation) veya ulus oluşumunun başlangıcı gibi ifade edilebilir.⁹

Kafkasya'da Çarlık Rusya varlığı hem Müslümanlar hem de Hristiyanlar için geleneksel/hiyerarşik toplumsallığın tehdit altına girmesine neden olmuştur. Öyle ki, Çarlık Kafkasya'da hakimiyetini tesis ve temin edebilmek adına bölgenenin mevcut toplumsallığını dönüştürmeyi hedeflemiştir. Örneğin Mirza Feteli Ahundzade (1812-1878)'nin halk dilinde

⁶ Ara model çalışmanın konusu dışında olduğundan yer verilmemiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz., Hroch, M. How much does Nation Formation Depend on Nationalism?. East European Politics and Societies, Sayı 4, No 1, 1990, s. 101-115.

⁷ Egemen millet, küçük millet vs. ayırımı ve Rus milliyetçiliği için bkz., Hroch, M. National Self-Determination from a Historical Perspective. Canadian Slavonic Papers, 37(3/4), 1995, s. 283-299; Hroch, M. How much does Nation Formation Depend on Nationalism?. East European Politics and Societies, Sayı 4, No 1, 1990, s. 101-115; Greenfeld, L. The Formation of the Russian National Identity: The Role of Status Insecurity and Ressentiment. Society for Comparative Study of Society and History. 1990. s. 549-591.

⁸ Ayrıntılı bkz., Tadeusz Swietochowski, (1988). Müslüman Cemaatten Ulusal Kimliğe Rus Azerbaycanı 1905-1920. Çev. Nuray Mert. Ankara: Baağlam Yayınevi; Mahmud İsmayılov, (Ed). (2007). Azerbaycan Tarihi. Yedi Cilt. IV. Cilt (XIX  sr). Bakü: Elm

⁹ Nation-formation ve nation-building farklı anlamlar  ermektedir. Bu kavramlara ilişkin ayrıntılı bilgi  in bkz., Paul James, (1996). Nation-Formation: Towards a Theory of Abstract Community. London: Sage.

yazdığı komedilerin¹⁰ kolonyal bir modernleştirme çabasının sonucu olduğunu ifade etmek mümkündür. Bu nedenle Ahundzade'nin zihninde, metinlerinde geleneksele, eski olana veya kutsala karşı -çoğunlukla (kısmen de Osmanlı) İran'daki geleneksel yönetimi hedef almıştır- bir eleştiri görüldüğü halde egemen millete karşı (Çarlık Rusya) bir eleştiri göröl(e)memiştir. Çünkü A evresi'nde Ahundzade'nin hitap edeceği cemaat daha oluşmamıştır (Hüseynzade, 2007: 191). Yani modern kimliğin veya modern insanın temel özelliğinin “değerli ötekiyle”¹¹ kurduğu diyalogla şekillendiğini (Taylor, 1991: 32, 33) varsaydığımızda Ahundzade Çarlık Rusya'nın bürokratik sistemi içerisinde kurduğu dille diyalog kuracak değerli ötekisini bulamadan -kimliğini belirleyemeden- ömrünü tamamlamıştır¹².

Ahundzade'nin metinleri incelendiğinde modern millet anlayışına vakıf olmakla beraber millet ve ümmet kavramlarının birbirinin yerine kullanıldığından belirsizlik olduğu görülmektedir (Mahmudlu, 2017: 131, 132). Bu anlamda Ahundzade'nin metinleri politik/milli bir hedefe sahip olmaktan ziyade “gelenekçilik karşıtı” (Shissler, 2005:161) gibi ifade edilebilir. Ahundzade'nin İslam dininde reform yapılmasını hedefleyen bir liberal olduğunu da söylemek gerekmektedir¹³. Yani Ahundzade eski-yeni karşısında yeni paradigmadan¹⁴ yana tavır almıştır. Çünkü milli hareketin A evresi'ndeki aydınlar -bilhassa Ahundzade- modernliğin/ilerlemenin ancak İslam'ın teolojik ilkelerinden arınmakla mümkün olacağına inanmıştır. Bu bağlamda bir Müslüman olarak Ahundzade'yi etkileyen şeyin geri kalmışlığın belirginliği olduğu ifade edilebilir (Shayegan, 1993: 46, 59). Bu nedenle Ahundzade'nin metinlerinde milliyetçilikten ziyade Müslüman halkının veya Müslümanların “geri kalmışlık” probleminde “ilerleme”yle çözüm bulma telaşı görülmektedir. Dolayısıyla milli hareketin A evresi'nin Müslüman halklarına “modern eğitim ve kültürel uyanış” çağırısı yapan aydınların akademik ilgisinden ibaret olduğunu söylemek mümkündür (Shissler, 2005: 163, 191).

Ahundzade ilk kez yerel halk dilinde komediler yazmıştır. Komediler aynı zamanda çağdaş Azerbaycan edebiyatının da ilk eserleri olmuştur. Ancak Ahundzade burada aydınlanma düşüncesinin aklın ilkelerince önyargılara -dinsel, geleneksel anlayışa- karşı mücadelesinden etkilendiğinden komedilerde militanca bir tutum sergiler. Öte taraftan A evresi'nde ilk kez Azerbaycan tarihine ilişkin eser ortaya çıkmıştır. Abbaskulu Ağa Bakühanov (1794-1847) Gülistan-i İrem (1841) eserinde theoria-historia karşıtlığının tamamen çözülmediği kitabında Azerbaycan tarihine ilişkin ilk modern eseri ortaya koymuştur.

Öte taraftan A evresi'nde modern ulusların hayal edilmesinde başat rolü ifa eden gazete (Ekinci, 1875-77) tesis edilmiştir. Ancak Ekinci Gazetesi de kendisi için hitap edeceği toplumu bul(a)mamıştır. Bununla beraber A evresi'nde ilk aydın grubunun geleneksel toplumsallığa

¹⁰ Ahundzade 1850-55 yıllarında Kafkas valisi Vorontsov'un teşfikiyle halk dilinde 6 komedi yazmıştır. Komedilerle ilgili ayrıntılı bkz., Mirza Feteli Ahundzade, (2014). Seçilmiş Eserleri. Bakü: Kitap Kulübü. s. 263-429.

¹¹ Bu kavram için bkz., George Herbert Mead, (1972). Mind, Self, and Society. Ed. Charles W. Morris. Chicago: The University of Chicago Press.

¹² Örneğin metinlerinin -bilhassa Mektupların- tartışma konusu olması için sürekli İran'da ve Rusya'da önemli kişilere mektuplar yazmıştır. Ayrıntılı bkz., Mirza Feteli Ahundzade, (2005b). Eserleri. Bakü: Doğu Batı.

¹³ Ahundzade'nin İslam dininde protestonizm benzeri bir reformunu hedeflemesine ilişkin bkz., Mirza Feteli Ahundzade, (2014). Seçilmiş Eserleri. Bakü: Kitap Kulübü. s. 31-177.

¹⁴ Modern dönemde Müslümanların yaşadığı paradigma sorununa ilişkin bkz., Daryush Shayegan, (1993). Yaralı Bilinç. Çev. Haldun Bayrı. İstanbul: Metis Yayınları. s. 52-66.

karşı eleştiri yöneltmesi ve modern eğitimi savunmaları milli hareketin sonraki aşamalarında modern entellektüel grubun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Dolayısıyla A evresi'ndeki aydınlar -bilhassa Ahundzade- baskın olmayan etnik grubun mensubu olmaya devam etmişlerdir. Ancak halk dilinde yazmaları modern kavramları -patriotizm, parlamentarizm, despotizm vs.- dilde dolaşıma sokmakla uluslaşma süreci için öncü çalışmalar (pioneering works) yaptıkları söylenebilir. Milli hareketin A evresi'nde aydınlanmanın temel ülküsü olan ilerleme mitinin etkisini görmekteyiz. Ancak ilerlemenin gerçekleşebilmesi ve yeni ahlaki düzenin toplumsal tahayyüle yerleşebilmesi için bir devrim gerçekleşmemiştir. Bu nedenle milli hareket sürecinde milliyetçi bilinç veya kimlik ihtiyacı aydınlanma prensiplerinden ziyade romantizm etkisiyle oluşmuştur.

4.Ben'in Bize (ulus) Dönüşümü: Romantik Milliyetçilik/Türkçülük

Johann Gottlieb Fichte¹⁵ (1762-1814)'nin Çağımızın Temel Karakteristikleri (1806) ve Alman Ulusuna Söylevler (1807/8) başlıklı metinleri arasında ciddi farklar olduğu söylenebilir. İlkinde milliyetçilikten uzak, evrensel bir tarih anlayışı işlediği halde ikinci konuşmasında ise Napolyon savaşlarının yenilgisi ile tamamen milliyetçi bir söylem geliştirmiştir (Fichte, 2006)¹⁶. Dolayısıyla burada bir savaşın etkisi sözkonusu olmuştur. Alman romantizminin veya milliyetçiliğinin oluşmasında Fransız Devrimi'nin de etkisini gözardı etmemek lazımdır. Çünkü erken Alman şairleri, filozofları devrimi'n Almanlar için de liberté, égalité ve et fraternité ideallerini gerçekleştireceğine inanmışlardır (Beiser, 2018: 15-31)¹⁷. Ancak Napolyon'a karşı yenilgiden sonra Luther'in milli bir bilinç içermeyen mirasının milliyetçi bir çerçeveden kullanıldığını söylemek mümkündür.¹⁸ Bu bağlamda Ahundzade'nin milliyetçiliğe evril(e)meyen mirasının -ana dilde yazmak ve geleneksel toplumsallığın eleştirisi- ancak B evresi'nde romantik milliyetçiler/Türkçüler tarafında milli bir çerçeveden istifade edildiğini söylemek mümkündür. Çünkü Ahundzade aşına olduğu millet kavramını modern anlamıyla egemen bir halkı imleyerek ifade etmemiştir. Diğer taraftan 1905 Devrimiyle aynı tarihlerde vuku bulan Ermeni-Müslüman çatışması aydınlar arasında toplumu örgütlemek için milli tututumun veya kimlik ihtiyacının belirginleşmesine vesile olmuştur.

Örneğin milli hareketin B evresi'nin simgesel metinlerinden olan Ali Bey Hüseyinzade'nin (1864-1940) Türkler Kimdir Kimlerden İbarettir? (1905) makalesi bizatihi milliyetçi bir çerçeveden hareketle başlamaktadır. Öyle ki, kimliğin öneminin bilincinde olan Hüseyinzade Türklerin kendilerini tanımakta, milli bilinç inşasında geride kaldıklarından öncelikli ödevin¹⁹ Türklerin kendilerini tanımaları olduğunda ısrar etmiştir (Hüseyinzade, 2007). Dil, tarih ve

¹⁵ Fichte'nin Alman milliyetçiliğindeki konumu üzerine bkz., Güçlü Ateşoğlu, Fichte ve Alman Milliyetçiliği. Doğu Batı, Sayı 39, 2006-07. s. 129-157.

¹⁶ Ayrıca bkz., Fichte. (2006). Alman Ulusuna Söylevler [1807-8]. E. A. Kılıçaslan , & G. Ateşoğlu (Dü) içinde, Alman İdealizmi I Fichte (s. 321-329). Ankara: Doğu Batı; Fichte. (2006). Çağımızın Temel Karakteristikleri. E. A. Kılıçaslan , & G. Ateşoğlu (Dü) içinde, Alman İdealizmi I Fichte (G. Ateşoğlu, Çev., s. 310-320). Ankara: Doğu Batı; Rüdiger Safranski, (2013). Romantik. Çev. Ali Nalbant. İstanbul: Kabalıcı Yayıncılık. s. 181-204.

¹⁷ Alman romantiklerinin Fransız Devrimi'ne karşı duydukları hayranlığa rağmen yaşadıkları hayal kırıklığı için bkz., Berlin, I. (2004). Romantikliğin Kökleri. (H. Hardy , Dü., & M. Tunay , Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

¹⁸ Luther'de milliyetçiliğin oluşmaması ile ilgili bkz., Liah Greenfeld, Milliyetçilik. Çev. Abdullah Yılmaz. İstanbul: Alfa. s. 417-426.

¹⁹ Burada kurtuluş için bir ödev ahlaki önerdiğini söylemek mümkündür.

kültür bağlamında organik bir Türk tahayyül eden Hüseyinzade için Azerbaycanlı veya Azerbaycan Türk'ü önem arz etmemiştir. Ona göre Türkler'in ödevi öncelikle geçmişten/tarihten hareketle kendilerini bir bütün olarak tanımaları olmalı idi.

Bu bağlamda Çarlık Azerbaycanı'nda milli hareketin B evresi'ndeki şairlerin, aydınların da Fransız Devrimi'nin yaratmış olduğu mariflenme (aydınlanma) imkanına hayran olduklarını söylemek mümkündür. Çünkü Fransız Devrimi ve Aydınlanma ilerlemenin temel şartı olarak çağrışım yapmıştır. Ancak B evresi'nde hem 1905 Rus Devrimi'nin hem de Ermeni-Müslüman çatışmasının vuku bulması aydınları vatan kavramını imleyen romantik bir anlayışa, milliyetçiliğe doğru itmiştir. Daha doğrusu Alman romantikleri gibi Azerbaycan aydınları da egemen milletin yeni, liberal elitleri karşısında umduklarını (özgürlük, eşitlik) bulamadıklarından çareyi romantizmde bulmuşlardır. Dolayısıyla milli hareketin B evresi'nde milli prensipler çerçevesinde uluslaşma süreci için gerekli olan sembolik kaynakların -dil, tarih, kültür, coğrafya, ekonomi vs.- oluşmaya başladığı söylenebilir. Nitekim Hroch etnik vs. zeminde vuku bulacak bir çatışmanın ulusal canlanışın belirginleşmesinde etkili olacağını ifade etmiştir (Hroch, 1985: 184-186). B evresi'nde Rus Devrimi'nin vuku bulması -devrim liberal politikaları doğurmuştur- milli canlanışı yaratacak ana dilde matbuatın, okulların vs. açılmasını da beraberinde getirmiştir. Öte taraftan Ermeni-Müslüman çatışmasının vuku bulması da vatanseverliğin gelişmesine neden olmuştur.²⁰ Ana dilde matbuat ilk olarak milli hareketin A evresi'nde ortaya çıkmasına rağmen toplumsal bir uyanışa neden olamadan tarihe karışmıştır. Çünkü milli hareketin A evresi'nde Çarlığa karşı kolonyal eleştiri henüz vuku bulmamıştır. Bu nedenle milli hareket sürecinde milli bilincin uyanması bakımından matbuatın 1905 Devriminden sonra etkili olduğunu söylemek mümkündür (Shissler, 2005: 206).

B evresi'nde milli bilincin oluşmasında etkili olan milliyetçi aydınların genellikle dışarıda eğitim almış kimseler olduğu görülmektedir. Örneğin Ahmet Ağaoğlu (1869-1939) ve Ali Bey Hüseyinzade dışarıda eğitim almış milliyetçi aydınlar olarak B evresi'nde milli canlanışın vuku bulmasında belirleyici olmuşlardır. B evresi'ndeki aydınların milli hareket sürecine katkısı eksiklikleri gidermeye çalışmış olmalarıdır. Yani A evresi aydınların kolonyal modernleştiyle eskiye düşman, yeniye hayran bir tavır takındıkları halde B evresi'ndeki aydınlar eksiklikleri milli (romantik) çerçevede değerlendirmişlerdir.

Hem Ağaoğlu hem Hüseyinzade ana dilde matbuatın oluşmasında etkili olmuşlardır. Ağaoğlu daha çok Ermeni-Müslüman çatışmasından hareketle Müslümanlar için eşit haklar talep ettiği halde Hüseyinzade daha çok romantik Türkçülüğe -dil, tarih, kültür- ilişkin teorik değerlendirmeler yapmıştır (Shissler, 2005: 207). Öte yandan Ermeni-Müslüman çatışmasının vuku bulması milli hareket sürecinde ilk kez milliyetçi teşkilatların (Difai, 1905) vuku bulmasına da neden olmuştur (Çağla, 2019: 40). Milli hareketin B evresinde değerlendirebileceğimiz Hüseyinzade Azerbaycanlılar için ilk kez özgünlük (authenticity) problemini ele almış ve Türk tanımı bağlamında onları diğerlerinden değerli kılanın ne olduğunu irdelemeye çalışmıştır²¹. Ancak Hüseyinzade'nin zihnindeki ve metinlerindeki

---

²⁰ Milli hareketin B evresi'nde romantik şairlerin vatan kavramına ilişkin eserleri için bkz., Veli Osmanlı, (2005). Azerbaycan Romantizmi Cilt. 1. Bakü: İlim Neşriyatı.

²¹ Bu sorun için bkz., Charles Taylor, (1991). The Ethics of Authenticity. Cambridge: Harvard University Press. 26-29, 31-43.

özgünlük -dil, tarih, kültür- Azerbaycan merkezli (ulus-devlet) olmaktan ziyade “en gelişmiş” olan Osmanlı Türkçesi ve kültürü üzerine oluşmuştur. Hüseyinzade Azerbaycan toplumunu büyük Türk milletinin bir parçası olarak görme eğiliminde olmuştur (Çağla, 2019: 41). Bu bağlamda B evresi’nde oluşan biz (ulus)’in oluşmasına karşın sınırların belirlenemediği (politik talep-milli tutum) ifade edilebilir.

5.Sınırların Belirlenmesi: Azerbaycan Milliyetçiliğinin Doğuşu

Balkan Savaşı’nın vuku bulması (Osmanlı’nın yenilerek toprak kaybetmesi) ve Birinci Dünya Savaşı’nın patlak vermesi milli hareketin liderlerinde farklı bir döneme – self-determinasyon imkanının doğması – girildiğine dair algı oluşturmuştur. Bu nedenle Mehmet Emin Resulzade (1884-1955) milli hareketin C evresi’nde politik (milli) eğilimin oluşmasında belirleyici bir metin olan Milli Dirilik (1914) başlıklı seri makalelerinde çağın bir milliyet çağı olduğunu ve istiklalini elde edemeyen milletlerin var olamayacağını – burada Resulzade milli varlığı bizatihi devlete/bağımsızlığa sahip olmakla eşanlamli kullanmıştır – ileri sürmüştür (Resulzade, 2014b: 462-463). Dolayısıyla milli hareketin C evresi’nin temel özelliği politik hedef bağlamında milli istiklalini elde edilmesi olmuştur. Bu nedenle C evresi’nde henüz milli hareketin B evresinde oluşmuş ve modern milletlerin oluşmasındaki temel etmen olan sembolik kaynaklar -dil, tarih, coğrafya, kültür vs.- tekrar yorumlanmış ve romantik Türkçülükten ziyade Türklüğün bir parçası olacak olan Azerbaycan bağlamında (Azerbaycan milliyetçiliği veya Azerbaycan Davası) ele alınmıştır.

B evresi’nde Hüseyinzade’nin başını çektiği romantik yaklaşım hem dil hem de matbuat üzerinde etkili olmuştur. Ancak C evresi’nde ise Osmanlıca yanlıları (örnğ. Şelale Gazetesi) ile Azericiler (örnğ. Molla Nasrettin Dergisi) arasında dil, millet vs. kavramlar tartışma konusu olmuştur (Mahmutlu, 2017: 132, 133). Bu tartışmada Resulzade’nin soruna orta yol bulmaya çalıştığını söylemek mümkündür. Azerbaycanlıların umum Türk tarihinin, kültürünün bir parçası olduğunu inkar etmeden bağımsız bir Azerbaycan devleti kurmayı tahayyül etmiştir (Resulzade, 2014c: 22-27, Çağla, 2019). C evresinde artık romantiklerin İstanbul Türkçesi veya Osmanlıca merkezli dil yaklaşımı tartışmalara, eleştirilere neden olmuştur²². Resulzade kendisini hem İstanbul’da (1911-1913) hem de Bakü’de lisan tartışmaları içerisinde bulmuştur. Bu bağlamda dil tartışmasında İstanbul Türkçesini kullanmakta ısrar eden aydınları eleştirmiştir. Ona göre maksat halka dil öğretmekten ziyade halkın anladığı dilde yazmak olmalı idi. İstanbul Türkeçsinde ısrarın hem taklitçiliye hem de matbuatta anarşiye neden olduğunu düşünmüştür (Resulzade, 2014c: 218-220).

Milli hareketin A evresi’nde çarlığın zorunlu/kolonyal modernleştirme çabası doğrultusunda ilk modernist ama aynı zamanda Çarlığın memuru olan aydınlar vuku bulmuştur. Bu aydınlar baskın olmayan bir etnik grupun mensubu olarak sadece geleneksel toplumsallığın belirleyici unsuru olan dine ve din adamlarına aydınlanmanın perspektifinden hareketle eleştiriler üretmişler. Ancak kendilerini etnik gruplarından hareketle modern bir milletin mensubu olarak tahayyül edememişlerdir. Bu nedenle başta Ahundzade olmakla A evresi’ndeki aydınları Müslüman olarak tanımlamak gerekmektedir. B evresi’nde ise aydınlar belli konjonktürel

²² Feridün Göçerli’nin İstanbul merkezli dil anlayışını eleştirdiği makale için bkz., Celal Beydili (edit), (2007). Azerbaycan Publisistikası Ontolojisi. Bakü: Doğu Batı Yayınevi. s. 123-128.

nedenlerden dolayı (1905 Devrimi, Ermeni-Müslüman çatışması) uluslaşma süreci için gerekli olan sembolik kaynakları (dil, tarih, kültür, coğrafya, ekonomi vs.) üretme/kurgulama imkanı elde etmişler. Ancak bununla beraber uluslaşmayı genellikle romantik perspektiften okuyan B evresi aydınları politik hedefi belirleyememişler. Çünkü romantik Türkçü aydınlar Azerbaycanı bir ülke olarak Türklüğün dilsel, kültürel, ekonomik vs. en gelişmiş olan Osmanlı'nın bir parçası olarak telakki etmişlerdir. Bu nedenle B evresi'nin aydınlarını -başta Ali Bey Hüseyinzade olmakla- Türk olarak tanımlayabiliriz. C evresi'ni ise bir anlamda milli hareket için politik alanın/imkanın veya milli tutumun doğması gibi de ifade edilebilir. Politik alanın/imkanın doğuşu aydınları veya milli hareketin liderlerini -Balkan Harbi, Birinci Dünya Savaşı ve Ekim Devrimi- ulus problemini -dil, tarih, coğrafya vs.- Azerbaycan bağlamında ele almaya itmiştir. Böylelikle B evresi'de vuku bulan kimlik sancısı veya ihtiyacı romantik Türklüğün sınırları belirsiz -ama Osmanlı merkezli- yaklaşımından *Azerbaycan Davasına*²³ doğru çekilmiştir. Azerbaycan Davası bizatihi Çarlık Rusya bağlamında kalarak kozmopolitik çerçeveden hareket eden ümmetçi ve sosyalistlerden, romantik Türkçülerden farklı olarak sınırları belirlemiş ve milliyetçiliği, talepleri ona göre ileri sürmüşlerdir. Milliyetçi olan bu sınıf tarih ve kültür alanında Türkçü olmakla beraber beraber siyasi çerçevede Azerbaycanı'nın özerkliği ve istiklali hedefinden hareket etmiştir (Resulzade, 2014c: 23). Dolayısıyla milli hareketin C evresi politik talebin programın temel ögesi haline gelişi ve başarıya ulaşma aşaması olmuştur.

6.Sonuç

Hroch politik meşruiyetin kaynağı olarak milletin modern bir hadise olduğunu kabul etmekle beraber önerdiği üçlü modelle ulus-inşa süreçlerinin farklılığını ortaya koymuştur. Bu bağlamda İngiliz, Alman ve Çek'lerin ulus-inşa süreçlerinin farklı saiklerden hareketle başladığı söylenebilir. İngiliz, Fransız ulus-inşa süreci soyluların bizatihi dahli olarak gerçekleşmiştir. Alman modeli ise Ortaçağın tebaa zihniyetini devam ettiren soylulara karşın entellektüeller sayesinde Alman devletinin bütünlüğü ortaya çıkmıştır. Küçük milletlerde ise ulus-inşa süreci hem egemen milletin yeni milliyetçi elitlerine hem de geleneksel olana karşı mücadele biçiminde gelişmiştir. Çarlık Azerbaycanı'nda uluslaşma süreci Çarlık Rusya'nın Kafkasya'ya yönelik kolonyal modernleştirme politikaları bağlamında ele alınmıştır.

Bu çalışmada Çarlık Azerbaycanı'ndaki uluslaşma sürecini Hroch'un küçük millet modeli çerçevesinde ele alınmıştır. Bu anlamda uluslaşma sürecinin millet ve devlet yaratma süreci olduğu sonucuna varılmıştır (Bkz., Tablo 2). Çünkü milli hareketin başlangıcında aydınların önünde var olan bir kimlikten ziyade seçebilecekleri birkaç seçenek mevcut olmuştur (Shissler, 2005: 14). A evresi'nin aydınları -bilhassa Ahundzade- modern kavramlara aşına olmalarına karşın milli bir tutum içerisinde olma fırsatı/imkanı elde edememişlerdir. Bu aydınlar dini görüşten hareketle oluşmuş geleneksel/klasik toplumsallığa karşı gelmekle beraber tamamen kopamadıkları gibi egemen/hakim millete (Ruslar) kolonyal bir eleştiri de yap(a)mamışlardır. Dolayısıyla Ahundzade'nin milli bir tutum içerisinde olduğunu iddia etmek mümkün gözükmemektedir. Bu nedenle uluslaşma sürecinin A evresi'nde Ahundzade -Almanlar'da olduğu gibi- Türkler adına devletin bütünlüğünü hedefleyen bir görüş ortaya koyamamıştır. Çünkü etnik olarak Türkler egemen olduğu bir siyasi yapı (Kuzey Azerbaycan) olmamıştır.

---

²³ Azerbaycan Davası için bkz., Mehmet Emin Resulzade, (2014c). Eserleri IV. Bakü: Tahsil. s. 22-27.

Milli hareketin B evresi'nde ise aydınlar 1905 Devrimi'nin görece özgür ortamının mutluluğunu yaşamakla beraber, egemen milletin yeni, seküler, milliyetçi elitinin mühalefetiyle karşılaşmış ve akabinde Ermeni-Müslüman çatışmasının vuku bulmasıyla da kim oldukları (milliyetçilik) üzerinde düşünmek zorunda kalmışlardır. C evresi'nde ise aydınlar -başta Resulzade olmakla- savaşların -Balkan, Birinci Dünya Savaşı- politik alanda istiklalini edinmiş ulusların egemenliğini doğuracağını düşündüklerinden istiklal (politik talep) için mücadele etmişlerdir. Bu anlamda Çarlık Azerbaycanı'nda uluslaşma süreci Hroch'un küçük millet modeli (Bkz., Tablo 2) çerçevesinde ele alındığı taktirde sürecin hak ettiği düzeyde anlaşılacağını söylemek mümkündür. Nitekim Azerbaycan Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını, istiklalini koruyamamasının temelinde bağımsızlığın kesintiye uğramış devletsizlik veya devlet tecrübesizliğinin etkili olduğu söylenebilir. Dolayısıyla bu çalışmada uluslaşma süreci modern perspektif çerçevesinde Hroch'un küçük millet modeli bağlamında ele alınmış ve uluslaşma sürecinin millet ve devlet yaratma süreci olduğu sonucuna varılmıştır.

Kaynakça

- Baudart, A. (2012). Rönesans içinde R. Jacqueline , Modern Dünyanın Yaratılması (İ. Yerguz, Çev., s. 135-191). İstanbul: İletişim.
- Beiser, C. F. (2018). Aydınlanma, Devrim ve Romantizm. (A. Önal , Çev.) İstanbul: Ayrıntı.
- Bumin, T. (2016). Tartışılan Modernlik: Descartes ve Spinoza. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Çağla, C. (2019). Nation-Building in Southern Caucasus: The Case of Azerbaijan (1900-1920). *Journal of Balkan and Black Sea Studies*, 2(2), 31-55.
- Farago, F. (2012). Modern Siyaset Kuramı: Hobbes ve Locke. J. Russ içinde, Modern Dünyanın Yaratılması (İ. Yerguz, Çev., s. 283-305). İstanbul: İletişim.
- Fichte. (2006). Alman Ulusuna Söylevler [1807-8]. E. A. Kılıçaslan , & G. Ateşoğlu (Dü) içinde, Alman İdealizmi I Fichte (s. 321-329). Ankara: Doğu Batı.
- Fichte. (2006). Çağımızın Temel Karakteristikleri. E. A. Kılıçaslan , & G. Ateşoğlu (Dü) içinde, Alman İdealizmi I Fichte (G. Ateşoğlu, Çev., s. 310-320). Ankara: Doğu Batı.
- Greenfeld , L. (2019). Nationalism . Washington : Brooking Institution .
- Greenfeld, L. (1996). The Modern Religion? *Critical Review*, 10(2), 169-191.
- Greenfeld, L. (2006). Nationalism and the Mind: Essays on Modern Culture. Oxford: One World.
- Greenfeld, L. (2017). Milliyetçilik. (A. Yılmaz , Çev.) İstanbul: Alfa.
- Hüseyinzade , B. A. (2007). Seçilmiş Eserleri. (O. Bayramlı, ve A. Turan , Dü) Baku: Doğu Batı.
- Hroch , M. (1985). Social Preconditions of National Revival In Europe. (B. Fowkes, Trans.) Cambridge: Cambridge University Press.
- Hroch , M. (1990). How mush does Nation Formation Depend on Nationalism? *East European Politics and Societies*, 4(1), 101-115.
- Hroch, M. (1995). National Self-Determination from a Historical Perspective. *Canadian Slavonic Papers*, 37(3/4), 283-299.
- Hroch, M. (2004). From ethnic group toward the modern nation: the Czech case. *Nations and Nationalism*, 10(1/2), 95-107.
- Ichijo, A. (2011). Introduction: Europe As Modernity . In A. Ichijo, *Europe, Nations and Modernity* (pp. 1-13). New York: Palgrave Macmillan.
- Kohn, H. (1965). Nationalism. (L. L. Snyder, Ed.) Florida: Robert E. Krieger Publisher Company.

- Mahmudlu, C. (2017). Theorizing Nation Building in Azerbaijan . içinde A. Mammadli, A. Braux, ve C. Mahmudlu, "Azerbajani" and Beyond: Perspectives on the Construction of National Identity (s. 124-150). Berlin: Verlag Dr. Köster.
- Nesibli , N. L. (2019). Azerbaycan Tarihi. Ankara: Altınordu Yayınları.
- Poole, R. (1991). Morality and Modernity. London : Routledge .
- Resultzade, M. E. (2014b). Eserleri II. Haz. Şirmemmed Hüseyinov. Bakü: Tahsil.
- Resultzade, M. E. (2014c). Eserleri IV . Haz. Şirmemmed Hüseyinov. Bakü: Tahsil.
- Russ, J. (2012). Önsöz içinde R. Jacqueline , Modern Dünyanın Yaratılması (İ. Yerguz , Çev., s. 7-13). İstanbul: İletişim.
- Russ, J. (2016). 18. Yüzyılda Fransız Düşüncesi. içinde R. Jacqueline, Aklın Zaferi (İ. Yerguz , Çev., s. 11-63). İstanbul: İletişim.
- Shayegan, D. (1993). Yaralı Bilinç. (H. Bayrı, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Shissler, A. H. (2005). İki İmparatorluk Arasında. (T. Ulaş Belge Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Tamir, Y. (1993). Liberal Nationalism . Princeton: Princeton University Press.
- Taylor, C. (1991). The Ethics of Authenticity . Cambridge : Harvard University Press.
- Taylor, C. (1999). Nationalism and Modernity. içinde R. Beiner, Theorizing Nationalism (pp. 219-147). New York: State University of New York Press.
- Taylor, C. (2006). Modern Toplumsal Tahayyüller. (H. Koyukan , Çev.) İstanbul: Metis.
- Ülken, H. Z. (2016). Millet ve Tarih Şuuru. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları .
- West, D. (1998). Kıta Avrupası Felsefesine Giriş. (A. Cevizci, Çev.) İstanbul: Paradigma.
- Yılmaz, L. (2010). Modern Zamanın Tarihi. (M. E. Özcan, Çev.) İstanbul: Metis.

Use of Twitter of Elazig Municipal Candidates: Example Of March 31 2019 Local Elections

---

Nural İMİK TANYILDIZI*
Kübra TÜRKAN**

Abstract

During election periods, politicians make use of many communication tools. One of these tools is social media. Social media is used in election campaigns where it is a tool that can reach less cost and faster. In this study, Twitter usages of Elazığ municipal candidates were examined in 31 March 2019 Local Administrations Election. The main purpose of the study is to determine whether the municipal candidates actively use Twitter, a social media tool during the election campaign. Content analysis method was used in the research. The shares of municipal candidates who had personal Twitter accounts during the campaign were analyzed. According to the findings, most of the candidates for Elazığ municipal did not actively use their personal accounts on Twitter during the election. Most of the municipal candidates were found to be insufficient to inform the public through social media.

Keywords: Political Communication, Local Elections, Social Media, Twitter, Elazığ, Turkey

---

* Assoc.Prof., Firat University, Public Relations and Publicity Department, orcid: 0000-0002-9177-759X, nimik@firat.edu.tr

**Graduate Student, Firat University, Communication Sciences, orcid: 0000-0001-9069-9203, kturkan23@gmail.com

1.Introduction

The emergence of political communication; it is based on a history as long as human existence and communication itself. Political communication involves the persuasion of the executives to maintain the managerial position (Sandıkçioğlu, 2012:3). Political scientists evaluate the importance of political communication in terms of the functioning of political systems. Communication scientists point out the role of communication in politics (Onay, 2012:31). Social media is a high volume and high velocity medium in which millions of user's complex web of communication (Weaver et al., 2018: 133). Twitter is a social medium that increases its popularity day by day. Twitter allows instant messaging to be shared via mobile and web. Twitter attracted the attention of especially famous people and quickly reached a significant number of users (Kuyucu and Karahisar, 2013: 131). The use of Twitter has become widespread in political communication (Vitak, et al., 2011; Genel, 2012; Momoc, 2013; Bayraktutan et al., 2014; Keskin and Sönmez, 2015; Pal and Gonavela, 2017; Weaver et al, 2018; Tosyalı and Sütçü, 2019; Tanyıldızı and Ateş, 2018; Tanyıldızı and Alptekin; 2019). This study has examined the use of the Twitter application by local politicians. The sample of the candidates of Elazığ municipal was selected. The aim of this study is to determine the level of Twitter usage of Elazığ municipal candidates during the election campaign.

2.Literature Review

Political communication is the attempt of political actors to make certain groups, masses and countries adopt their ideological aims by using various communication techniques (Aziz, 2017: 3). It serves as a tool to help politicians influence voters through democratic persuasion methods (Oktay, 1993: 77). Mcnair explains political communication with three items. As the first, it asserts that: all forms of communication carried out by politicians and other political actors to achieve certain goals. As the second: It is a process addressed to politicians and other political actors by non-political actors such as voters and columnists. As the third; Communication consists of news, commentary and other forms of policy-based media, including politicians, political actors and their activities (Mcnair, 2003:45).

If a general definition is made about social media; It is a participatory and more active type of media that sets its own agenda, has its own special rules and forms of communication. It is possible to talk about social media in a broader sense, as web sites based on Web 2.0 technologies, which enable deeper social interaction, community formation and cooperation projects (Akar, 2010: 17).

Political parties and political actors have been able to express themselves, their program and goals better through the internet. Considering in terms of people, it creates a reliable perception since it has the right to conceal one's political preferences. The voter can visit the parties' websites and get detailed information without politicize and hiding his political opinion. In this respect, the websites of political parties are a unique means of publicity and access to the public. (Gözüpek et al., 2007: 274) . For politicians; it is important to go down the streets and squares. But it is difficult to gather people in a physical space. It is extremely easy to reach a ready audience on social media. Politicians can be in constant contact with voters because there is no time and space limitation on social media (Sütçü et al., 2013: 185-186). Social media also influence the images of political actors. The media's understanding of political journalism

allows political actors to reach their private lives. Both journalists and other citizens use technology to see the other side of politicians (Helms, 2012: 658- 659).

During the previous decade, the use of social-media has increased considerably. The social media or social networking sites are used to build consensus among people. Twitter is one of the most famous social networking site or micro-blogging service where people post their messages defined as tweets. There are nearly 330 million averaged monthly active users as reported in 2017 (Sujay et al., 2018: 157). In particular, individuals and institutions use this component to share their positive opinions and assessments with wider audiences through Twitter. (Tarhan, 2012: 83). Today, it wants to benefit from these features of Twitter politicians. Political parties and candidates use Twitter for political communication.

3.Methodology

The main purpose of the study is to determine whether the municipal candidates actively use Twitter. Social media usage levels were determined based on the shares they made on their personal accounts. The research includes the shares of Elazığ municipal candidates from their personal accounts on Twitter between March 1 - 31, 2019. Candidates' tweet and retweet contents of their personal accounts were recorded daily. Social media usage levels were evaluated according to twitter usage practices. The interest of the municipal candidates to Twitter only through the shares they made on these dates was reflected in the study. The hypothesis of the study was not share the Elazığ municipal candidates information about local elections on Twitter in the March 31, 2019 Local Elections.

The content analysis method was used in the study. Content analysis was an objective, systematic and quantitative definition of the presented content of communication (Berelson, 1952: 17). Weber defined content analysis as follows: It is a research technique in which valid interpretations derived from the text are presented as a result of a series of transactions. These comments are about the sender of the message, the message itself, and the recipient of the message (Weber, 1989: 5). First of all, in order to provide data, it has been examined whether the individuals who are nominated as municipal of Elazığ are active participants on Twitter. Between 1 and 31 March 2019, a coding table was created on the computer according to the provincial and political parties they represent. Candidates' tweet-retweet shares are reflected on the coding schedule every day between the specified date period. The findings were proportional to the SPSS method and were recorded in the tables.

4.Findings

In this part of the study, it was evaluated with the content analysis method. The data obtained from the study are given in Table 1-7. Candidates are listed in alphabetical order.

Table 1. Twitter account status of candidates for municipal

Candidate's Party	Has a Twitter account	No Twitter account
Democratic Left Party Candidate	-	no
Good Party-Republican People's Party Candidate	yes	-

Independent Turkey Party Candidate	-	no
Justice and Development Party Candidate	yes	-
Peoples Democratic Party Candidate	-	no
The Felicity Party Candidate	yes	-
The Nationalist Movement Party Candidate	yes	-
Turkey Communist Party Candidate	-	no
Vatan Party Candidate	yes	-

In Table 1, it is first determined whether the candidates for municipal use Twitter or not. Nine candidates competed to become the municipal of Elazığ. It was determined that only 5 of them had Twitter accounts. Candidates who do not have a Twitter account are not included in the study.

Table 2. Number of municipal candidates in election campaigns

Municipal candidates	Number of Twitter shares
Good Party-Republican People's Party Candidate	150
Justice and Development Party Candidate	220
The Felicity Party Candidate	175
The Nationalist Movement Party Candidate	128
Vatan Party Candidate	2

When Table 2 is examined, the most active candidate for municipal who uses Twitter account is the candidate of the Justice and Development Party. This was followed by the Felicity Party candidate, Good Party-Republican People's Party candidate and the Nationalist Movement Party candidate, respectively. The candidate for the municipal of the Vatan Party took the last place because he tweeted only twice.

Table 3. Presentation of the shares of the candidates for municipal

Municipal candidates	Related photo usage		Related video Usage		Using irrelevant photo		Using irrelevant video		Plain Text	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Good Party-Republican	96	64	10	6,66	0	0	0	0	44	29,33

People's Party Candidate										
Justice and Development Party Candidate	191	86,81	28	12,72	0	0	0	0	1	0,45
The Felicity Party Candidate	153	87,42	21	12	0	0	0	0	1	0,57
The Nationalist Movement Party Candidate	113	88,28	12	9,37	3	2,43	0	0	0	0
Vatan Party Candidate	0	0	0	0	0	0	0	0	2	100

It was seen that the candidates of the municipal used more photographs in their sharing during the campaign. The Justice and Development Party candidate, and the Felicity Party candidate, also used video in their sharing. The candidate who shared the most plain text during the campaign is the candidate of the Good Party-Republican People's Party candidate. The Nationalist Movement Party candidate was among the candidates who focused on the use of photographs in their shares.

Table 4. Types of shares of municipal candidates

Municipal candidates	Number of shares with positive content		Number of shares with negative content		Neutral content shares	
	f	%	f	%	f	%
Good Party-Republican People's Party Candidate	118	78,66	12	8	20	13,33
Justice and Development Party Candidate	201	91,36	1	0,45	18	8,18
The Felicity Party Candidate	77	44	4	2,28	94	53,71
The Nationalist Movement Party Candidate	80	62,25	22	17,18	26	20,31
Vatan Party Candidate	0	0	2	100	0	0

Table 4 examines the types of sharing of candidates for municipal. It is the candidate of the Justice and Development Party, which shares the most positive content. The Nationalist Movement Party Candidate is the candidate who shares the most negative content. The name that made the highest neutral share was the Felicity Party candidate.

Table 5. Shares related to the project of the municipal candidates

Municipal candidates	There is project sharing.		There is no project sharing.	
	f	%	f	%
Good Party-Republican People's Party Candidate	6	4	144	96
Justice and Development Party Candidate	21	9,54	199	96,45
The Felicity Party Candidate	5	2,85	170	97,14
The Nationalist Movement Party Candidate	12	9,37	116	90,45
Vatan Party Candidate	0	0	2	100

Table 5 considers the shares of the candidates for municipal projects. He is the candidate of the Justice and Development Party, which shares the highest number of projects. He also supported these shares with video. Although active Twitter, the name of the Felicity Party candidate was the one who shared the least number of projects via social media account. This was followed by the Good Party-Republican People's Party candidate and the Nationalist Movement Party candidate. Only two shares of the candidate of the Vatan Party are not related to the project.

Table 6. Interaction of municipal candidates with voters

Municipal candidates	There is interaction with voters.		There is no interaction with voters.	
	f	%	f	%
Good Party-Republican People's Party Candidate	6	4	144	96
Justice and Development Party Candidate	105	47,72	115	52,27
The Felicity Party Candidate	121	12	54	88
The Nationalist Movement Party Candidate	83	64,84	45	35,15
Vatan Party Candidate	0	0	2	100

In the findings obtained from Table 6, the responses of the candidates to the tweets were taken into consideration. According to the number of tweets, the candidate for municipal who has the most interaction with the voters is the Nationalist Movement Party. The candidate who makes the least interaction outside the Vatan Party is the candidate of the Felicity Party.

Table 7. The subject of the shares of municipal candidates

Municipal candidates	Explanation		Claim		Information		Criticism		Commitment		Praise		Service	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Good Party-Republican People's Party Candidate	24	16	10	7,81	17	11,33	8	5,33	88	58,66	3	2	0	0
Justice and Development Party Candidate	108	49,09	2	0,90	40	18,18	1	0,45	68	30,90	1	0,45	0	0
The Felicity Party Candidate	62	35,42	14	8	24	13,71	2	1,14	68	38,85	4	2,28	1	0,57
The Nationalist Movement Party Candidate	13	10,15	7	5,46	26	20,31	18	14,06	62	48,43	2	1,56	0	0
Vatan Party Candidate	0	0	0	0	0	0	2	100	0	0	0	0	0	0

In Table 7, the issues of shares of the candidates for municipal were examined. Candidates made the most promising discourses. The most promising municipal candidate during this period was Good Party-Republican People's Party Candidate. After the Good Party-Republican People's Party Candidate, the Nationalist Movement Party Candidate would not be wrong to state that it made many promises. The Nationalist Movement Party candidate was the most critical candidate. The Felicity Party candidate is in the first place with its ambitious exits. In particular, he frequently used the phrase “number one” in his social media accounts. The candidate of the Justice and Development Party was the candidate who shared the most explanations. The praise and service sharing were made very little by the candidates.

5. Conclusions

The many communication tools and methods have begun to change because of the transformation of technological at today. This situation has also reflected itself in the field of politics. New tools are becoming widespread, especially in political communication studies. Social media is one of them. Social media are preferred because it can reach many people in a

short time and at the same time, there is no other person in between and instant feedback can be obtained. In this research, the use of Twitter of the municipal candidates in the local elections of 31 March 2019 was analyzed. In this study, it was concluded that the information sharing of Elazığ municipal candidates in local elections on March 31, 2019 was not sufficient. It was determined that most of the shares were political issues rather than projects. Thus, the hypotheses of the research were confirmed. Although 9 people are candidates for municipal elections, only 5 candidates have twitter accounts. The four of these candidates have actively using Twitter. The local politicians need to expand the use of social media in order to interact with voters more effectively and less costly.

References

- Akar, E. (2010), Sosyal Medya Pazarlaması Sosyal Web’de Pazarlama Stratejileri , Efil Yay., Ankara
- Aziz A. (2017), Siyasal İletişim, Nobel Yayınları, Ankara.
- Bayraktutan G., Binark M., Çomu T., Doğu B., İslamoğlu G., Telli Aydemir A.. (2014). “Siyasal İletişim Sürecinde Sosyal Medya ve Türkiye’de 2011 Genel Seçimlerinde Twitter Kullanımı”, Bilig, Sayı: 68, s.59-96.
- Berelson B.(1952), Content Analysis in Communication Research, Free Press, Glenco.
- Helms L. (2012), Democratc Political Leadership in The New Media Age: A Farewell to Excellence, The British Journal Of Politics and İnternational Relations, 14/4 s.651-670.
- Genel, M. G. (2012), Siyasal İletişim Kampanyalarında Sosyal Medyanın Kullanımı (12 Haziran 2011 Seçimleri “Twitter” Örneği. The Turkish Online Journal of Design, Art And Communication - Tojdac, 2 (4), s. 23-31.
- Gözüpek, M.N., H. Altunbaş ve H. Aktaş,(2007), Seçim Kampanyaları ve İnternet, International Symposium on Media anda Politics, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Kuyucu, M.; Karahisar, T. (2013), Yeni İletişim Teknolojileri ve Yeni Medya, Zinde R.eklam Yayıncılık, İstanbul.
- Keskin, S., Sönmez, F. (2015). Liderler ve Takipçileri: Siyasi Parti Liderlerinin Twitter Performansları ve Takip İlişkisi,, Selçuk İletişim, 29 (1), s.339-362.
- Mcnair B.(2003), An İntroduction to Political Communication, Routledge Publication, London.
- Momoc, A. (2013), Social Media - PR Tools For Romanian politicians?. Procedia - Social and Behavioral Sciences, Sayı: 81 s. 116 – 121.
- Oktay M.(1993), Demokratik Sürecin Sağlıklı İşleyişi Açısından Siyasal İletişimde Sorumluluk Meselesi , Marmara Üniversitesi Marmara İletişim Dergisi, Sayı: 2, s.76-89.
- Onay, A.(2012), Siyasal İletişimin Tanımı ve Temel Kavramları. Ed.Ferruh Uztuğ & Yasemin Özgün, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Pal, J. , A'ndre Gonawela., (2017), Studying Political Communication On Twitter: The Case For Small Data. Current Opinion in Behavioral Sciences, Sayı: 18, s. 97-102.
- Sandıkçioğlu, B.(2012), Tarihsel Gelişim Süreci İçinde Siyasal İletişim. Ed. Ferruh Uztuğ & Yasemin Özgün Eskişehir Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Sujay R. , Pujari J., Shreenivas B. V. , Dixit A. (2018), Timeline Analysis of Twitter User , Procedia Computer Science, 132, s. 157–166.
- Sütcü C.,A. Duvenci ve Ç. Aytakin, (2013), Türkiye’deki Siyasal Yaşamda Sosyal Medya: Siyasal Partilerin Kullanım Düzeylerine İlişkin Bir Araştırma, And Algül ve Eda Üçer (Ed.), Yeni Medyada Demokrasi İçinde, Literatürk Yayınları, Konya.

Tanyıldızı İ. N., Ateş T.Y.(2018), Siyasi Parti Genel Başkanlarının 15 Temmuz Darbe Girişimi Sonrası Twitter Mesajlarına Yönelik İçerik Ve Söylem Çözümlemesi, ASSAM International Refereed Journal, Cilt 5, Sayı: 10 , s. 46-63.

Tanyıldızı İ. N, Alptekin G. (2019), Politicians Share Local Issues Through Twitter: A Sample Of The Politicians Of Eastern Anatolia Region, ASSAM International Refereed Journal, Cilt 6, Sayı:13. s.1-21.

Tarhan A.(2012), Büyükşehir Belediyelerinin Sosyal Medya Uygulamalarına Halkla İlişkiler Modellerinden Bakmak, , Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Süreli Elektronik Dergisi, Sayı.35, s. 79-101.

Tosyalı H.,Sütcü C. S.(2019), Türkiye’de Sosyal Medya Üzerinden Siyasal Propaganda Yapmak: 2018 Cumhurbaşkanı Seçimi Örneği, Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi, s.269-270.

Weber R. P. (1989), Basic Content Analysis, Sage, London..

Vitak, J., Zube, P., Smock, A., Caleb, C.T., Ellison, N., Lampe, C., (2011). It’s Complicated: Facebook Users’ Political Participation In The 2008 Election. Cyberpsychology Behavior And Social Networking, Sayı: 14, s. 107-114.

Weavera, I. S., Hywel Williams, I. Cioroianu, M. Williams, Travis Coan, Banducci, S.(2018), Dynamic Social Media Affiliations Among UK Politicians, Social Networks, Sayı: 54, s. 132–144.

Avrupa İdari Alanı'nın Türk Kamu Yönetimi Üzerine Etkileri

Yusuf UYSAL*

Özet

İlk başlarda Avrupa Birliği (AB), üye ülkelerin kamu yönetimlerinde ortak bir model önermemiştir. Ancak, özellikle on Doğu Avrupa ülkesinin AB'ye tam üye olduğu beşinci genişleme aşamasından sonra kamu yönetimlerindeki benzeşme ve bütünleşme daha önemli bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, AB'ye aday ülkelerin idari kapasitelerinin artırılması ve AB mevzuatına uyumlu hale getirilmesi amacıyla yürütülen çalışmalar hız kazanmıştır. Bu çalışmanın amacı, Avrupa İdari Alanı'nın Türk kamu yönetiminin yapısal ve işlevsel boyutu üzerindeki etkilerinin araştırılmasıdır. Bu bağlamda, araştırma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Avrupa İdari Alanı'nın kavramsal boyutu, tarihsel gelişimi, tanımı ve ilkeleri ele alınmakta; SIGMA ve Avrupalılaştırma kavramları üzerinde durulmaktadır. İkinci bölümde, Avrupa İdari Alanı'nın Türk kamu yönetimi üzerindeki etkileri incelenmektedir. Bu bağlamda, öncelikle Avrupa İdari Alanı ilkeleri olarak kabul edilen güvenilirlik, öngörülebilirlik, hesap verebilirlik, açıklık, şeffaflık, etkililik ve katılım gibi ilkelerinin Türk kamu yönetiminde uygulamaları incelenmektedir. Daha sonra Avrupa İdari Alanı'nın Türk kamu yönetiminin yapısal boyutu üzerindeki etkileri merkezi yönetim, bölgesel kalkınma ve yönetim ile yerel yönetimler başlıkları altında ele alınmaktadır. Bir bütün olarak değerlendirildiğinde Avrupa İdari Alanı'nın Türk kamu yönetiminin her seviyesinde ve boyutunda değişim ve dönüşümünde en önemli etkenlerden biri olduğunu ifade edilebilir. Her ne kadar son dönemlerde hızı azalmış olsa da Avrupa İdari Alanı'nın etkisi ile Türk kamu yönetiminde önemli reformlar gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa İdari Alanı, SIGMA, Avrupalılaştırma, Türk Kamu Yönetimi

---

The Effects of European Administrative Space on Turkish Public Administration

---

Yusuf UYSAL *

Abstract

At first, the European Union (EU) did not propose a common model in the public administrations of the member states. However, especially after the fifth enlargement phase in which ten Eastern European countries are full members of the EU, the similarity and integration in public administrations emerged as a more important problem. For this reason, efforts to increase the administrative capacities of EU candidate countries and to harmonize them with EU legislation have gained speed. The aim of this study is to investigate the effects of European Administrative Space on the structural and functional dimension of Turkish public administration. In this context, the research consists of two parts. In the first section, the conceptual dimension, historical development, definition and principles of the European Administrative Space are discussed; SIGMA and Europeanization concepts are emphasized. In the second part, the effects of the European Administrative Space on Turkish public administration are examined. In this context, Practice of principles such as reliability, predictability, accountability, openness, transparency, effectiveness and participation, which are accepted as the principles of European Administrative Space, are examined in Turkish public administration. Then, the effects of the European Administrative Space on the structural dimension of Turkish public administration are addressed in the context of central government, regional development and management, and local governments. When evaluated as a whole, it can be stated that the European Administrative Space is one of the most important factors in the change and transformation of all levels and dimensions of Turkish public administration. Although its speed has decreased recently, important reforms have been realized in the Turkish public administration with the effect of the European Administrative Area.

Keywords: European Administrative Space, SIGMA, Europeanization, Turkish Public Administration

1.Giriş

Felsefi ve fikri temelleri İlk Çağ'a kadar uzanan uzun bir geçmişe sahip olan ve birleşme sürecinde birçok zorlu ve kritik aşamayı geride bırakarak günümüz seviyesine ulaşmayı başaran Avrupa Birliği (AB), 20.Yüzyılın en önemli siyasi, ekonomik ve kültürel projelerinden biridir. AB'nin üye devletlerin aralarındaki idari düzenlemeler ve işlemler yönünden benzeşme ve bütünleşme süreci anlamına gelen "Avrupa İdari Alanı" kavramı ise, günümüz AB'sinin en önemli sorunlarından birisi haline gelmiştir. İlk dönemlerde çok fazla üzerinde durulmayan bu kavram, 1992 Kopenhag ve 1995 Madrid Zirveleri ile getirilen siyasi ve ekonomik ilkeler ve kriterler ile hayat bulmaya başlamıştır. Kavram, 2004 yılında tamamen farklı tarihsel, kültürel ve idari bir süreçten gelen ve mevcut üye ülkelerden tamamen farklı idari yapılara sahip olan Orta ve Doğu Avrupa Ülkelerinin birliğe üyelik statüsü kazanmaları ile daha önemli bir hale gelmiştir. AB birleşme ve bütünleşme sürecinde aday ülkelerin kamu yönetimi uygulamaları anlamında AB müktesebatını tam olarak uygulayabilecek konuma gelmeleri ve kamu yönetimi uygulamalarında benzeşme oranlarının artırılması konusunda teknik destek sağlaması amacıyla Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (Organisation for Economic Co-operation and Development) OECD ve AB arasında gerçekleştirilen bir işbirliği ile kurulan Yönetişim ve Yönetimi Geliştirmek için Destek (Support for Improvement in Governance and Management) SIGMA gibi mekanizmaların kurulması yoluna gidildiği görülmektedir.

Kamu yönetiminin işleyişinde rol oynayan bir takım ortak standartlar dizisi anlamına gelen üye/aday ülkelerin idari yapılarındaki benzeşme sürecini ifade eden "Avrupa İdari Alanı", ülkelerin kamu yönetimlerinin ortak değerler üzerinde değişim ve dönüşümüne sebep olan bir kavramdır. Ayrıca, AB'nin, ülkelerin idari yapılarını ve işleyişini etkileme süreci, bu etkinin hangi düzeyde gerçekleştiği ve etkilemenin sonuçlarıyla ilgili bir kavram olan "Avrupalılaşıma" da ülkelerin idari yapılarının ne ölçüde Avrupa standartlarına benzediğine vurgu yapmaktadır. Başka bir deyişle, Avrupalılaşıma, AB'ye aday veya üye ülkelerin kamu yönetimi uygulamalarının ve idari düzenlemelerinin benzeşme ve bütünleşme sürecinden etkilenme derecesini ifade etmekte ve bu sürecin bir sonucu olarak değerlendirilmektedir.

Bu bağlamda, Avrupa İdari Alanının Türk kamu yönetiminde yapısal ve işlevsel anlamda nasıl bir etkiye sahip olduğu; hangi reformların yapılmasında itici güç oluşturduğu; iyi yönetim ilkeleri olarak tanımlanan açıklık, şeffaflık, güvenilirlik, öngörülebilirlik, hesap verebilirlik, etkenlik ve vatandaş katılımı gibi ilkelerle ilgili hangi mevzuat düzenlemelerinin yapıldığı konuları önemli bir sorunsal olarak durmaktadır. Bu nedenle, Avrupa İdari Alanının Türk kamu yönetiminde ve idari kapasitesinde hangi yönetim kademelerinde ve ne ölçüde bir Avrupalılaşıma sebep olduğu konusu bu araştırmanın temel sorunsalını teşkil etmektedir. Bu sorunsalın çözümünü amaçlayan araştırmada, "Avrupa İdari Alanı, merkezi ve yerel yönetim boyutunda Türk kamu yönetiminin yapısal ve işlevsel dönüşümünü ve Avrupalılaşımasını önemli ölçüde etkilemiştir" hipotezi belirlenmiştir.

Söz konusu hipotezin test edilmesi amacıyla araştırma iki bölüme ayrılmaktadır. Birinci bölümde, Avrupa İdari Alanı kavramının tarihsel süreci, tanımı temel özellikleri, SIGMA ve Avrupalılaşıma kavramları incelenmektedir. İkinci bölümde ise, Avrupa İdari Alanının Türk kamu yönetimi üzerindeki etkileri ele alınmaktadır. Bu bağlamda, Avrupa idari alanının iyi yönetim olarak kabul edilen ilkelerinin Türk kamu yönetiminde uygulaması ve kamu

yönetiminde yapısal reformlar incelenmektedir. Yapısal reformlar da merkezi yönetim, bölgesel kalkınma ve yönetim ile yerel yönetimler bağlamında ele alınmaktadır.

2. Avrupa İdari Alanı: Tarihsel ve Kavramsal Boyut

2.1. Tarihsel Süreç

Avrupa'yı birleştirme çabalarının başlangıcını eski Yunan'a kadar dayandıranlar olsa da birleşik bir Avrupa fikrinin ortaya atıldığı dönem Ortaçağ'dır (Bozkurt, 1993: 19). 17. yüzyılda Kant'ın, "Avrupa Birleşik Devletleri" fikrini ortaya atmasından sonra Sanayi Devrimi ile Avrupa'da birlik kurma çalışmaları hız kazanmıştır. 20 yüzyılda Jean Monnet, Robert Schuman, Konrad Adenauer, Carlos Sfersa, Winston Churchill ve P. Henri Spaak gibi devlet adamlarının öncülüğünde İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde AB'nin kurulması anlamında ilk somut adımlar atılmıştır. 'Schuman Planı' olarak bilinen planla Federal Almanya, Fransa, İtalya, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg'tan oluşan altı ülke arasında 25 Eylül 1952'de Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) kurulmuştur. 25 Mart 1957'de Roma'da imzalanan anlaşmalardan sonra Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu kurulmuştur. 1 Ocak 1973'te yürürlüğe giren katılım anlaşmasıyla İngiltere, İrlanda ve Danimarka AET'ye katılmış ve üye sayısı 6'dan 9'a yükselmiştir (Karluk, 1998: 1-11).

AET'nin ikinci genişleme aşaması, Yunanistan'ın 1 Ocak 1981'de Topluluk'a onuncu üye olarak katılmasıyla, üçüncü genişleme aşaması 1 Ocak 1986'da İspanya ve Portekiz'in Topluluk'a katılması ile gerçekleştirmiştir. Genişleme süreci, Avusturya, İsveç ve Finlandiya'nın 1995'te AB'ye tam üye olmalarıyla devam etmiştir (Karluk, 1998: 17). Birlik, 1 Mayıs 2004'de Çek Cumhuriyeti, Estonya, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Slovakya ve Slovenya'dan oluşan on ülkenin AB'ye katılımıyla en büyük genişlemesini gerçekleştirmiştir (**AB'nin Genişlemesi, 2005**). 2007 yılında Bulgaristan ile Romanya'nın 2013 yılında da Hırvatistan'ın Birlik'e katılması ile AB 28 üyeli 500 milyonu aşan nüfusu ve 4 milyon km² yi aşan bir yüzölçümü ile devasa bir siyasal, ekonomik ve kültürel yapıya dönüşmüştür.

2.2. Avrupa İdari Alanı: Kavramsal Boyut

AB'nin temel anayasal hukuki metinleri olarak değerlendirilebilen, Roma (1957) ve Maastricht (1992) Anlaşmalarında AB üyesi ülkelerde uygulanacak bir kamu yönetimi modeli önerisinde bulunulmamış, yönetim ve kamu yönetimine ilişkin hususlar üye ülkelerin takdirine bırakılmıştır. Bu nedenle, üye devletler daha önce sahip oldukları idari yapıyı değiştirmek zorunda kalmadıkları gibi idari yapıda reform önerileri ile de karşılaşmamışlardır (Matei ve Matei, 2008: 4; Sigma, 2004: 72). Üye ülkelere sağlanan bu tercih ve düzenleme özgürlüğü, idari yapıların parçalı, karmaşık ve dağınık bir görüntü arz etmesine sebep olmuştur. Ancak, Kopenhag Zirvesi'nde (1993) ve Madrid Avrupa Hükümet ve Devlet Başkanları Konseyi'nde (1995) Birlik üyesi ülkelerin idari yapılarında bir benzeşme ve bütünleşme sürecini amaçlayan bazı kararlar alınmıştır. Kopenhag Zirvesi'nde, Avrupa Konseyi adaylık için başvuruda bulunan ülkelerin tam üyeliğe kabul edilmeden önce karşılamaları gereken kriterleri "siyasi kriterler", "ekonomik kriterler" ve "topluluk mevzuatının benimsenmesi" olmak üzere üç grupta toplanmıştır. Madrid Avrupa Hükümet ve Devlet Başkanları Konseyi'nde de AB ülkeleri için uygun bir idari yapının gerekliliği belirtilmiş ve uygun idari yapıya sahip olmayan aday

ülkelerin AB'ye üyeliğinin mümkün olmadığı ifade edilmiştir. Madrid Zirvesi'nde AB'ye aday ülkelerin sadece AB müktesebatını iç hukuka aktarmakla yükümlü olmadıkları, aynı zamanda müktesebatı etkin bir biçimde uygulamalarını sağlayacak idari kapasiteyi oluşturmaları gerekliliği de vurgulanmıştır (Acar ve Sevinç, 2011: 2).

Kopenhag ve Madrid Zirvelerinde birleşme ve bütünleşme amacı doğrultusunda alınan kararlara rağmen AB'nin mevcut idari yapısı kendine özgü bir takım özellikler taşımaktadır. AB idari yapısının olumsuz yönlerine vurgu yapan bu özellikler, ulusal idareler arasında kararlaştırılmış güç ve yetki dağılımının bulunmaması; idari yapının değişken, belirsiz ve melez bir görüntüye sahip olması; gücün birçok kurum tarafından paylaşılması anlamına gelen kurumsal parçalanmışlık; karar alma süreçlerinde devletler, diğer Avrupa kurum ve kuruluşları, bölgesel ve yerel makamların temsilcileri ve lobi grupları gibi bir dizi aktörün söz sahibi olmasından dolayı politika sürecinin karmaşıklığı; devlet ve hükümet başkanları ile diğer yetkililer arasında antlaşma müzakereleri, kurumsal reform ve genişleme gibi anayasal meseleler konusunda geniş bir ayrımın söz konusu olmasıdır (Matei, 2010: 13).

Bu özellikler, AB'nin kamu yönetimi konusunda ortak bir müktesebata sahip olmadığını ortaya koymaktadır. Ancak, AB'nin kamu yönetimi sistemi ile ilgili genel bir modele sahip olmaması bu konuda hiçbir şekilde ortak ilke ve kriterlere sahip olmadığı anlamına gelmemektedir. AB, sahip olduğu temel ilkelerin uygulanması konusunda aday ülkeleri çeşitli araçlarla yönlendirmektedir. Bu konuda AB, aday ülkelerde ve hatta komşularındaki kurumsal değişimi teşvik etmek için olumlu ve olumsuz teşvikler kullanmak suretiyle AB mevzuatının uygulanması konusunda yönlendirmeler yapmaktadır (Börzel ve Risse, 2012: 7). Doğrudan AB mevzuatının uygulanması amacı taşımasa da AB kamu yönetimi alanındaki reformları teşvik etmek için Support For Improvement in Governance and Management (SIGMA) gibi araçlar kullanılmakta veya programlar yürütmektedir. 1992'de kurulurken eski Sovyet bloğu ülkelerin kamu yönetimi alanındaki reformların desteklenmesi amacıyla AB ile OECD'nin ortak girişimi ile kurulan SIGMA Programı, yararlanıcı ülkelerin idari verimliliğinin artırılması ve hukukun üstünlüğünü temel alarak iyi yönetim konusunda bu ülkelere destek sağlanmasını hedeflemektedir (OECD, Sigma Programı, 2017). Programın AB üyesi ülkelerin birbirlerinin kurumlarına olan karşılıklı güvenin sağlanması ve aday ülkelerin özellikle genel idari kapasitelerinin geliştirilmesine destek sağlanması amacına hizmet eden bir teknik destek mekanizması olarak değerlendirilmesi mümkündür (Acar ve Sevinç, 2011: 1).

SIGMA'nın amaçları arasında programdan faydalanan ülkelerin yönetsel verimliliklerinin iyileştirilmesi ve kamu personellerinin demokratik değerlere ve iyi yönetim ilkelerine uymaları konusunda destek olunması; AB ile bütünleşmede ve uluslararasılaşmada karşılaşılan sorunları aşabilmek için merkezi idarede yerel kapasitenin oluşturulmasına katkı sağlanması; kamu yönetimi reformlarında AB ve diğer destek programlarındaki girişimleri desteklemek ve bu alandaki destek mekanizmaları arasında eşgüdümün sağlanmasına katkıda bulunulması sayılabilir (OECD, 1998: 2). Bu bağlamda SIGMA, AB'ye aday ülkelerde yatay idari kapasitenin geliştirilmesi ve kamu yönetimi reformlarının yapılmasında önemli rol üstlenen araçlardan biridir (Elbasani, 2009: 14).

AB SIGMA gibi araçlar kullansa da kamu yönetimi konusunda ortak bir müktesebata sahip değildir. Esasen, beşinci genişleme aşamasına kadar ortak müktesebata çok ihtiyaç duyulduğu

da söylenemez. Çünkü, bu aşamaya kadar üye devletlerde olduğu gibi Birlik'e yeni katılacak ülkelerde de benzer yönetim yapıları söz konusuydu. Ayrıca, AB'de üye ülkelerin kamu yönetimleri ulusal kimliklerinin bir parçası olarak kabul edilmekteydi. Ancak siyasi birlik olma yolunda ilerleyen ve bütünleşme sürecinde ortak pazar, gümrük birliği, ortak para birimi, egemenlik devri, siyasi birlik, Avrupa Anayasası gibi uzun ve çetin sorunlar ile yüzleşmek zorunda kalan AB (Ömürgönülşen ve Öktem, 2007: 19), özellikle 2004 yılındaki büyük genişleme ve devamındaki genişleme hamleleriyle Birlik'e üye olan ülkeler ve daha önceki üyeler arasında ekonomik siyasi ve idari açıdan yeni ve önemli farklılıklarla ve sorunlarla yüzleşmek zorunda kalmıştır. İlk yıllarda üye ülkelerin idari yapılarının benzerlik göstermesi ve AB müktesebatının uygulanmasında kamu yönetimleri açısından bir sorunla karşılaşılması bu gerçekliğin göz ardı edilmesine sebep olsa da farklı yönetim yapısına ve kapasitesine sahip Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri'nin Birlik üyesi olmasından sonra Birlik'e üye ülkelerin idari yapılarında bir benzeşme ve bütünleşme sürecinin oluşturulması daha çok üzerinde durulması gereken ciddi bir sorun haline gelmiştir. Çünkü, beşinci genişleme aşamasıyla birlikte farklı yönetim yapısına ve kapasitesine sahip olan ülkelerin Birlik müktesebatını üye devletlerle aynı düzeyde uygulamalarının zor olduğu anlaşılmış ve ülkelerin kamu yönetimleri için belli standartlar getirilerek Avrupa'ya özgü bir kamu yönetimi modeli oluşturma düşüncesi daha fazla taraftar bulmaya başlamıştır.

Bu bağlamda, AB düzeyindeki idarelerin ve idari uygulamaların ve üye devletlerin kamu yönetimlerinin "ortak Avrupa modeline" daha fazla yakınlaşmasını tanımlamak için "Avrupa İdari Alanı" kavramı kullanılmaktadır. Kavram, Avrupa entegrasyonu ve birliğinin sembolik izlerini taşımakta ve normatif bir programın parçası olarak görülmektedir (Olsen, 2003: 506-508). Avrupa İdari Alanı, ulusal kamu yönetimlerinin AB direktifleri, tavsiyeleri ve antlaşmaları ile AB vatandaşlarına verilen haklardan yararlanabilecekleri şekilde dönüştürülmesi zorunluluğunu beraberinde getirmektedir (Cardona, 2009: 3). Avrupa entegrasyon süreci derinleştikçe ve genişledikçe Avrupa İdari Alanı vatandaşlara açık olan kamu yönetimlerine özgü standartlar ve iyi uygulamalar ile ifade edilen değerlere işaret ederek değişmiş ve gelişmiştir (Matei, 2010: 3). Bu özellikler göz önünde bulundurulduğunda Avrupa İdari Alanı, AB mevzuatının oluşturulması ve uygulanması sürecinde AB kurumları ve üye devletlerinin yetkili idari makamları tarafından gerçekleştirilen değerlerin uyumlaştırılmış bir sentezi olarak tanımlanabilir (Torma, 2011: 149). Kavram, kamu yönetiminin işleyişini sağlayan ve hukuk tarafından tanımlanarak çeşitli usul ve hesap verebilirlik mekanizmaları aracılığı ile uygulanan ortak standartlar seti olarak da tanımlanabilmektedir (OECD, 1999: 5). Bu yönüyle Avrupa İdari Alanı, kamu yönetiminin işleyişinde rol oynayan ve kanunlarca tanımlanmış çeşitli usul ve sorumluluk mekanizmaları aracılığı ile uygulanan bir takım ortak standartlar dizisini ifade etmektedir (Sigma, 2004: 58).

Avrupa İdari Alanı, AB üyesi devletlerin ve AB Komisyonu'nun kamu görevlileri arasında sürekli ilişkilerin, topluluk müktesebatının Birlik genelinde aynı standartlarda uygulanmasının, Avrupa çapında bir idari yargının oluşturulması ve paylaşılan temel kamu yönetimi değerleri ve ilkelerinin ulusal idareler arasında yol açtığı yakınlaşmaları ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır (OECD, 1998:14). Bu bağlamda, AB'ye katılmak isteyen ve henüz aday ülke konumunda olan bir ülkenin kamu yönetimi ilkeleri ve uygulamalarının Avrupa İdari Alanı

standartlarına uyum düzeyi, söz konusu aday ülke kamu yönetiminin AB müktesebatını uygulayabilme kapasitesinin bir göstergesi olarak kabul edilmektedir (Özer, 2006: 173).

Avrupa İdari Alanı, AB düzeyinde bağımsız idari kapasitenin, özellikle de üye devletlerin hükümetlerinden nispeten bağımsız hareket edebilen, kalıcı ve ayrı kurumların varlığını gerektirmektedir. Ancak, bağımsız Avrupa idari kapasitesinin bir dereceye kadar entegrasyonu zorunluluğunu da beraberinde getirdiği göz önünde bulundurulmalıdır. Bu bütünleşme süreci, hem idari yapıların AB düzeyinde kurumlar arası entegrasyonunu hem de her bir kurumun kurumlar arası entegrasyonunu içermekte ve böylece iç idari hiyerarşileri güçlendirmektedir (Trondal ve Peters, 2012: 1). Ortak bir idari alanın yükselişi sadece kurumlar arasındaki yapısal ilişkileri değil, aynı zamanda ilgili aktörler arasında paylaşılan değerlerin ve prosedürlerin kurumsallaştırılmasını da içermektedir.

Karmaşık, çok boyutlu ve yenilikçi bir kavram olan Avrupa İdari Alanı, her düzeydeki idari aktörler ve faaliyetler arasında yoğun bir işbirliğini teşvik etmektedir. Bu bakımdan Avrupa İdari Alanı yeni bir idari katman değil, işbirliği yapan ve aynı idari değerlere bağlı bulunan idari sistemler ve kurumlardan oluşmaktadır. Geleneksel bir yapının egemen olduğu kamu yönetimleri bu kavramla artık sadece ulusal devletler için değil, tüm AB üyesi ülkelerin iyi işleyişi ile ilgili bir durumu ifade etmektedir (Cioclea, 2012: 289-294). İyi işleyişin gerçekleştirilmesi için de üye ülkeler kamu sektöründe profesyonel yönetim ilkelerinin uygulanması, kamu personeli ve vatandaşlara verilen hizmetlerde performans ölçümünün yapılması, kamu hizmetinde süreçlere değil sonuçlara vurgu yapılması, yönetim pratiklerinde özel sektör anlayışının örnek alınması gibi uygulamaları hayata geçirmeye ve kamu yönetimindeki farklılıkları ortak ilkeler ve politikalar belirlemek suretiyle gidermeye çalışmaktadır (Ökmen ve Canan, 2009:149).

Bu açıklamalar temelinde Avrupa İdari Alanı'nın özellikleri ve ilkeleri şu şekilde özetlenebilir (Torma 2011:152-160):

- 1- Siyasi istikrar ve demokratik hukuk devletinin uygulanması,
- 2- Dayanışma ilkesinin hakim olduğu, sürdürülebilir ve çevre dostu bir ekonomik kalkınma,
- 3- Ulusal parlamentoların rollerinin azaltılması ve ulusal yönetimlerin rollerinin artırılması,
- 4- Güvenilir, şeffaf ve demokratik bir yönetimin işlenmesi ve sürdürülmesi,
- 5- Avrupa'ya özgü iyi yönetim ilkelerinin üye devletler ve yerel yönetimler düzeyinde AB'nin her tarafında uygulanması,
- 6- AB mevzuatının uygulanmasını sağlayan usul kuralları ve kurumlar gibi sistemler ve uygulamaların bağdaştırılması,
- 7- Yargılama sisteminin bağımsızlığı ve adil olması,
- 8- Kamu sektörünün görevlerini yasalara dayanarak, etkili bir şekilde ve vatandaşların tatminini esas alarak yerine getirmesi ve sürdürmesi,

- 9- Silahlı kuvvetlerin ve kolluk kuvvetlerin sivil idarenin kontrolü altında olmaları ve yasal çalışma alanlarında politik tarafsızlık içinde faaliyette bulunmaları,
- 10- Adem-i merkeziyetçilik, yetki devri ve dayanışma ilkelerinin uygulanması
- 11- Sabit, yetenekli, yüksek kaliteli ve tarafsız devlet memurlarının varlığı,

Avrupa İdari Alanı'nın gerçekleştirilmesinde yol gösterebilecek veya hızlı bir ilerleme sağlayabilecek çalışmalar veya eylemler konusunda çeşitli yaklaşımlara da rastlanmaktadır. Bu eylemlerin ilki ve en önemlisi, üye devletlerin idarelerinin faaliyetleri ve performansına ilişkin veri toplama ve işleme sistemlerinin Avrupa düzeyinde başlatılmasıdır. Ayrıca, AB ülkeleri ve OECD'de kamu yönetimi konusunda halihazırda gerçekleştirilen ilerlemeler hakkında "ülke incelemeleri" ve "emsal incelemelerinin" gerçekleştirilmesi, kamu çalışanlarının eğitimi ve e-devlet konularındaki eylem ve çalışmalar daha sağlıklı ve istikrarlı bir Avrupa İdari Alanı oluşturulmasına sağlayacaktır (D'Orta, 2003). Aday ülkelere de idare sistemlerini AB müktesebatını uygulayacak ve yürütecek seviyeye getirmeleri, Kopenhag ve Madrid kriterlerini karşılamaları ve müktesebatı uygulamak için idari ve adli kapasite bakımından AB üyeliği için ilerlemelerini sürdürmeleri beklenmektedir (Pereto, 2005: 2).

2.3. Avrupalılaşma

Avrupa İdari Alanı ile Avrupalılaşma birbirine yakın anlamlar taşımakla birlikte farklı olgulara işaret eden kavramlardır. Avrupa İdari Alanı, AB üyesi ülkelerin idari eylem, işlem ve düzenlemelerindeki benzeşme sürecini ifade ederken, Avrupalılaşma, AB bütünleşmesinin ulusal kamu yönetimleri üzerinde giderek daha çok hissedilen etkisine vurgu yapmaktadır. Avrupalılaşma, AB bütünleşmesinin üye ülkelerin idari yapılarını ve işleyişlerini etkileme sürecinin nasıl olduğu, bu etkilemenin hangi düzeyde gerçekleştiği ve etkilemenin sonuçlarını açıklamakla ilgili bir kavramdır (Ömürgönülşen ve Öktem, 2007: 19). Buna rağmen, Avrupalılaşmanın net bir tanımını yapmak güçtür. Literatürde Avrupalılaşmanın çeşitli yönlerini ön plana çıkaran tanımlar söz konusudur. Kösecik'e göre bir süreç olarak Avrupalılaşma, AB kamu politikalarının hazırlanması sürecinde belirlenen ve üye ülkelerin iç siyasal söylemlerine, kimliklerine, siyasal yapılarına ve kamu politikalarına aktarılan resmi ve resmi olmayan kuralların, prosedürlerin, paradigmalarının iş yapma stillerinin ve paylaşılan inançların ve normların oluşum, yayılma ve kurumsallaşma sürecini ifade etmektedir (Kösecik, 2004: 13).

Olsen, geniş ve çok boyutlu bir kavram olan Avrupalılaşmanın beş boyutundan söz etmektedir. Buna göre, Avrupalılaşma, Avrupa Birliği'nin genişleme yoluyla sınırlarını genişlettikçe Avrupalılaşmanın gerçekleşmesi anlamına gelen "Avrupa sınırlarında yaşanan değişim olarak Avrupalılaşma", "yönetişim kurumlarının Avrupa düzeyinde gelişmesi olarak Avrupalılaşma", "Avrupa kurumlarının ülke içi politika alanlarını etkilemesi anlamında Avrupalılaşma", "Avrupa kurumlarının ihraç edilmesi anlamında Avrupalılaşma" ve "siyasi bütünleşme (entegrasyon) olarak Avrupalılaşma" olarak ifade edilebilmektedir (Olsen, 2002: 921).

Avrupalılaşma kavramı esas itibarıyla AB üyesi devletler bakımından kullanılmaktadır. Ancak, özellikle Doğu Avrupa genişlemesi sürecinde AB'nin genişleme konusunda oldukça sıkı teknik düzenlemeler ile aday ülkelere AB müktesebatını benimsetmesi ve özellikle koşulsallık ilkesi ile sıkı yaptırımlar ve bir takım uyumlaştırma mekanizmaları öngörmesi "aday ülke

Avrupalılaşması” kavramını gündeme getirmiştir. Aday ülkelerin AB kurumlarında etkin olamaması nedeniyle aday ülke Avrupalılaşması, daha asimetrik bir süreçtir. Üye ülke ve aday ülke Avrupalılaşmasında temel farklardan biri Avrupalılaşma mekanizmaları bakımından söz konusu olmaktadır. Aday Avrupalılaşmanın temel aracı “koşulsallıktır”. Koşulsallık ise, 1993 yılında oluşturulan ve sonrasında geliştirilen “Kopenhag Kriterleri” olarak ifade edilen kuralların aday ülkeler tarafından iç hukuklarına aktarılıp, uygulanması koşuluyla, bu ülkelerin AB üyeliğinin gerçekleşmesini ifade eden bir kavramdır (Yazgan, 2012: 126). AB’ye üye devletler AB’deki politika yapım süreçlerinin başından itibaren tüm aşamalarına katılma, karar mekanizmalarına karışma ya da süreçteki bazı politikaları kendi ülke tercihleri doğrultusunda değiştirme şansına sahipken, koşulsallık ilkesinin asimetrik doğası gereği, aday ülkeler için bu geri dönüşü olmayan ve pazarlık etme şansının bulunmadığı süreçlerdir(Özçelik, 2015: 46).

Türkiye de diğer aday ülkeler gibi AB müktesebatına koşulsuz olarak uymak zorundadır. Aday ülke Avrupalılaşması bağlamında, 1999 Helsinki Zirvesi ile AB’ye aday ülke olarak tanınan Türkiye’de mevzuat ve politika oluşturma, idari yapılanma ve bürokratik işlevsellik, söylem ve eylemlerdeki değişim gibi pek çok noktada Avrupalılaşmanın etkisi açıkça görülmektedir. Özellikle, Avrupa müktesebatı ve politikalarının benimsenmesi için idari kapasitenin genişletilmesi ve uyumlu hale getirilmesi amacına yönelik düzenleme ve reform hareketleri dikkat çekmektedir. Bu hareketlerin en yoğun hissedildiği yerlerden biri ise, şüphesiz kamu hizmetlerini doğrudan veya dolaylı olarak sunulmasında rol oynayan kamu yönetimidir.

3. Avrupa İdari Alanı’nın Türk Kamu Yönetimi Üzerine Etkileri

Türkiye’nin AB serüveni 1959 yılında AET’ye katılmak için müracaat etmesiyle başlamıştır. Bu müracaattan sonra Türkiye-AB ilişkileri 1963 yılında bir çerçeve anlaşması olan ve Türkiye ile AET arasındaki ilişkilerin hukuki zeminini oluşturan Ankara Anlaşması’nın imzalanması, 1987’de tam üyelik başvurusu, 1996’da gümrük birliğinin yürürlüğe girmesi, 1999’da Türkiye’nin “aday ülke” statüsünü kazanması, 2005’de katılım müzakerelerinin başlaması gibi kilometre taşları sayılabilecek kronolojik aşamalardan ve dönemlerden geçerek günümüze kadar gelmiştir.

Özellikle Türkiye’nin 1999 Helsinki Zirvesi’nde AB’ye aday ülke olarak kabul edilmesinden sonraki süreçte, kamu yönetimi reformlarının gerçekleştirilmesinde en önemli itici güçlerden biri AB Komisyonu tarafından hazırlanan KOB’lar ve ülke raporlarıdır. AB’ye aday ülkelerin Birlik müktesebatına uyumunu sağlamak amacıyla oluşturulan ortak ve genel ilkeler işlevini gören ülke raporlarında (SIGMA, 2004: 77) Türk kamu yönetiminin Avrupa müktesebatına uyumu yakından takip edilmekte ve her yıl düzenli olarak önerileri de içine alan bir durum tespiti yapmaktadır. 2016 yılına kadar “ilerleme raporu”, sonrasında ise “ülke raporu” olarak adlandırılan bu raporlar, aday ülkelerin Kopenhag kriterlerine uyum konusunda kaydettiği gelişmeleri yıllık olarak değerlendirmekte, AB Komisyonu’nun görüş ve değerlendirmelerini yansıtmakta ve tek taraflı bir belge olma özelliğini taşımaktadır (T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2019). Raporlar aracılığıyla kamu yönetim alanının sektörler itibarıyla etkin izleme, denetim, gözetim ve raporlama yapabilme becerisine yönelik olarak kapasite yeterlik tespitinde bulunmaktadır. Türk kamu yönetiminin de ülke raporlarında dile getirilen beklenti, öneri ve değerlendirmelerin temel alınmasıyla yeni bir yapılanmaya gitmesi ve Avrupa İdari

Alanı'yla adaptasyonu güçlendiren dönüştürücü-düzenleyici reformları gerçekleştirmesi beklenmektedir (Bulut, 211: 1101).

Görüldüğü üzere, AB ülke raporlarında Türkiye'de idari kapasitenin güçlendirilmesi konusu vurgulamakta, tavsiye ve yönlendirmelere yer verilmektedir. Bu nedenle, ülke raporları Türk kamu yönetimi üzerinde hem Avrupa İdari Alanı ilkelerinin tatbik edilmesi hem de idari yapının güçlendirilmesi yönündeki reformlara etki eden ve bu reformlara yön veren bir misyona sahip olmuş, reformların ivmelenmesinde önemli rol oynamıştır. Bu güne kadar hazırlanan ülke raporlarında Türk kamu yönetimi her yönüyle değerlendirmelere konu olsa da genel olarak AB müktesebatı ile mevzuat uyumunun sağlanması için pek çok alanda kayda değer ilerleme sağlanmasına duyulan ihtiyaç, düzenleyici makamların bağımsızlığının artırılması ve idari kapasitenin geliştirilmesi, kamu mali yönetimini de içeren kapsayıcı bir kamu yönetimi reformunun gerçekleştirilmesi, genel kamu yönetimi reformunun mali sürdürülebilirliğinin güvence altına alınması, idari usullerin basitleştirilmesine ve bürokratik işlemlerin azaltılmasına yönelik girişimlerin gerekliliği ve kamu hizmetlerinde özellikle üst düzey yönetici kadroları için liyakate dayalı rekabetçi bir atama sisteminin uygulamaya koyulması gibi konular vurgulanmıştır (1998 ve sonrası ilerle raporları).

KOB'lar ise, "aday ülke" olarak tanınan her ülke için AB Komisyonu tarafından hazırlanan ve Konsey tarafından onaylandıktan sonra, AB Resmi Gazetesi'nde yayımlanan bir belge olmasından dolayı AB müktesebatının bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Bu belgeler, üyelik için alınması gereken önlemler, kısa ve orta vadeli öncelikler şeklinde, siyasi kriterler, ekonomik kriterler ve AB müktesebatına uyum başlıkları altında sıralanmaktadır. Aday ülkeler için bir tür yol haritası mahiyetinde olan KOB'larda AB'nin mali yardımlarına ilişkin hususlar da yer almaktadır. KOB'da yer alan kısa vadeli önlemlerin 1-2 yıl, orta vadeli önlemlerin ise 3-4 yıllık bir sürede yerine getirilmesi öngörülmektedir (TC Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2019).

3.1. Avrupa İdari Alanı İlkelerinin Türk Kamu Yönetimine Yansımaları

AB coğrafi ve idari yönden genişlemesini sürdürdükçe Avrupa'ya özgü bir kamu yönetimi modeli düşüncesi daha yüksek sesle dillendirmiştir. Bu süreç, AB üyesi ülkeler arasında zaman içerisinde güvenilirlik, öngörülebilirlik, hesap verebilirlik, açıklık, şeffaflık, etkenlik ve vatandaş katılımı gibi iyi yönetişimin temel ilkeleri konusunda bir görüş birliğinin oluşmasına sebep olmuştur (OECD 1998: 8-14; Okçu, 2005: 16). AB Komisyonu tarafından 2001'de hazırlanan Avrupa Yönetişimi Hakkında Beyaz Kitap'ta "iyi yönetişim ilkeleri" olarak açıklık, katılımcılık, hesap verebilirlik, etkinlik, tutarlılık, orantılılık ve yetki devri gibi ilkeler sayılarak benzer ilkelere işaret edilmiştir (Commission of The European Communities, 2001: 10).

Açıklık ve şeffaflık, idari süreçlerin ve sonuçların sağlam bir şekilde incelenmesi ve önceden belirlenmiş kurallara uygunluğunun sağlanması anlamında kullanılmaktadır (Cardona, 2009: 4). Bu tanımda olduğu gibi açıklık ve şeffaflık ilkeleri aynı anlamda kullanılsa da farklı olgulara işaret etmektedirler. Buna göre açıklık, yönetimin gerçekleştirmiş olduğu tüm eylem ve işlemlerinin dış denetime tabi olmasını ifade ederken şeffaflık, yapılan eylem ve işlemlerin yakından bakıldığında dış denetimlerde bütün ayrıntılarıyla tamamen görülebilmesi anlamında kullanılmaktadır (Balıcı, 2005: 26). Bu iki ilke AB açısından ise, AB'nin görünürlüğünün artırılması ve AB'yi "açık" olarak gösterme kapsamında değerlendirilmesi gereken ilkelere

Çok sayıda AB Komisyon'u belgesinde, ifadelerinde ve siyasi söylemlerinde AB'nin daha görünür, erişilebilir ve "vatandaşlara daha yakın" yapmanın zorunluluğu vurgulanmaktadır. (Lodge, 2003: 96-100). AB Komisyonu'na göre, kurumlar daha açık bir şekilde çalışmalıdır. Üye devletlerle birlikte, AB'nin ne yaptığı ve aldığı kararlar hakkında aktif olarak iletişim kurulabilmelidir. Karmaşık kurumlara olan güveni artırmak için halk için erişilebilir ve anlaşılabilir bir dil kullanmalıdırlar (Commission of The European Communities, 2001: 10).

Hesap verebilirlik, kamu idaresinin, hukukun üstünlüğüne uyum sağlamayı amaçlayan diğer idari, yasal veya adli makamlara karşı hesap verilebilirliği anlamında kullanılmaktadır (Cardona, 2009: 4). Bu ilke, yönetici pozisyonunda olan kişilerin verdikleri kararlar ve gerçekleştirdikleri eylemler hakkında sorulara cevap vermek amacıyla çağrılabilmesi anlamına da gelmektedir (Neuhold, 2002, 13). AB Komisyonu'na göre yasama ve yürütme süreçlerindeki roller daha net olmalıdır. AB Kurumlarının her biri Avrupa'da yaptıklarını açıklamalı ve sorumluluk almalıdır (Commission of The European Communities, 2001: 10).

Etkinlik, kamu kaynaklarının kullanımında verimlilik ve mevzuatta belirlenen politika hedeflerine ulaşmada ve mevzuatın uygulanmasında etkinliğe vurgu yapan bir ilke olup (Cardona, 2009: 4), yönetsel bir değer olarak kullanılan kaynaklar ile ulaşılan sonuçlar arasındaki orantı olarak tanımlanmaktadır. Etkinlik ise, yasal veya hükümetçe konmuş olan amaçlara ulaşılabilmedeki performansın sürekliliğini sağlama ile ilgili bir ilkedir (Balcı, 2005: 27). Katılımcılık, Beyaz Kitapta politika zinciri yolu ile düşünce aşamasından uygulamaya AB politikalarının kalitesi, alaka düzeyi ve etkinliğininin sağlanmasında rol oynayan bir ilke olarak ifade edilmektedir. Katılımın geliştirilmesi, nihai sonuca ve politika sunan kurumlara daha fazla güven vermektedir (Commission of The European Communities, 2001: 10).

Bu ilkeler, AB üyesi olan veya olmak isteyen ülkelerde yasalar, uygun idari kurumlar ve kamu hizmetinin özüne yerleşmiş bir dizi değerler vasıtasıyla kamu yönetimi uygulamalarında tamamen görülebilmelidir (OECD 1998: 8-14). Mikro düzeyde her kamu kuruluşu için stratejik yönelimi belirleyen bu ilkelerle resmi ve açıkça tanımlanmış nitelikleri ve faaliyetleri olan kamu kurumları açık ve zorunlu bir yaklaşıma sahip olmalıdırlar (Cioclea, 2012: 294). AB üyeliği henüz gerçekleşmemiş aday ülkeler için uygulanması zorunlu olan bu ilkelerin aday ülkelerde uygulama seviyeleri dikkatle izlenen kriterlerdendir. AB'de kamu yönetimleri ortak kurumlar ve yapılar yerine ortak ilkeler ve değerler etrafında birleşme ve bütünleşme süreci sergilemektedirler. Yukarıda belirtilen iyi yönetim ilkeleri olarak sayılan ilkelerin Türk kamu yönetiminde uygulama çabaları görülmektedir. Türk kamu yönetiminde bu ilkeler doğrultusunda politikalar ve idari yapılar oluşturma çalışmalarına öncelik verilmektedir.

2000'li yıllardan sonra Türkiye için hazırlanan ülke raporlarında özellikle, açıklık, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerinin uygulanması noktasında daha çok yol alınması gerekliliği üzerinde durulmaktadır. Bu bağlamda, devlet desteklerinde şeffaflığın artırılması; stratejik ve mali planlamanın tutarlılığını sağlamak ve idari hesap verebilirliği etkin bir şekilde ele alma gerekliliği; yönetsel hesap verebilirlik ve iç kontrolün işleyişini ele almak üzere daha fazla çaba sarf edilmesi; kamu fonlarının şeffaf bir şekilde dağıtılması; güvenlik, polis ve istihbari birimlerin TBMM nezdinde şeffaflığı ve hesap verebilirliğinin artırılması; bütçe şeffaflığının sivil toplumun katılımı ile daha fazla geliştirilmesi; kurum ve kuruluşların hesap verebilirliğinin artırılması ve iç kontrol ve denetim işlevinin en iyi şekilde yerine getirilmesi; kamu hizmetinde

tarafsızlığı, devamlılığı veya liyakate dayalı personel alımı ve terfi usullerinin tam olarak güvence altına alınması gibi konular sıklıkla vurgulanmaktadır (2002, 2003, 2004, 2005 ve 2006 ilerleme raporları).

Ayrıca, özellikle 2003, 2006 ve 2008 KOB'larda Türk kamu yönetiminin işlevsel yönünde yapılması gerekli görülen revizyonlara sıklıkla değinilmektedir. Bu revizyonlar farklı kolluk kuvvetleri arasında ve diğer kuruluşlar arasında işbirliğinin artırılması; kamu yönetiminde daha geniş hesap verebilirlik, mali sorumluluk, etkililik ve şeffaflık sağlanması amacıyla kamu yönetimi ve personel politikasında reformun sürdürülmesi; yerel yönetimlerin etkili, şeffaf ve katılımcı yapıya kavuşturulması, kamu yönetimi ve personel politikalarındaki reformların takibi ve hedeflerin ulaşılması gibi başlıklar altında sayılmıştır (2003, 2006 ve 2008 Katılım Ortaklığı Belgeleri). Bu reform talepleri AB'ye üyelik sürecinde Türkiye'de kamu yönetiminin daha etkin, verimli hale getirilmesi ve demokratik niteliğinin güçlendirilmesinin en önemli konular arasında olduğunu ortaya koymaktadır. AB normlarına uyumun ve idari kapasitenin güçlendirilmesinin bir gereği olarak bu tavsiyelerin "yönetim reformları yapma" biçiminde gerçekleştirilmesine tanık olunmaktadır (Ökmen ve Canan, 2009: 140).

AB'ye uyum çabaları kapsamında Avrupa İdari Alanı ilkeleri özellikle 2000'li yıllarda Türk kamu yönetiminde sıklıkla gündeme gelmiş ve bu ilkelerin uygulama çabalarına hız verilmiştir. 12.01.2002 tarihli bakanlar kurulu kararıyla Türkiye'de Saydamlığın Artırılması ve Kamuda Etkin Yönetimin Geliştirilmesi Eylem Planı, 09.10.2003 Tarih ve 4982 Sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, 10.12.2003 Tarih ve 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanunu, 5176 Sayılı Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ve Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, 03.07.2005 Tarih ve 5393 Sayılı Belediye Kanunu, 22.02.2005 Tarih ve 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu gibi mevzuat düzenlemeleri başta açıklık, şeffaflık ve hesap verebilirlik olmak üzere iyi yönetim ilkelerinin uygulanması anlamında önemli düzenlemeler getirmişlerdir.

09.10.2003 tarih ve 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nda kişilerin bilgi edinme hakkını kullanmalarına ilişkin esas ve usullerin demokratik ve şeffaf yönetimin gereği olan eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerine uygun olarak yerine getirileceği ifade edilmektedir. Kanun'un 5. maddesinde de kurum ve kuruluşların kanunda yer verilmiş istisnalar dışındaki her türlü bilgi veya belgeyi başvuranların yararlanmasına sunmak ve bilgi edinme başvurularını etkin, süratli ve doğru sonuçlandırmak üzere, gerekli idarî ve teknik tedbirleri almakla yükümlü oldukları ifade edilmiştir. Bilgi edinilmesi hakkı kapsamında değerlendirilmeyecek durumlar, Kanun'un 15-28 maddeleri arasında belirtilmiştir. Buna göre, devlet sırrına, ülkenin ekonomik çıkarlarına, istihbarata, idarî soruşturmaya, adli soruşturma ve kovuşturmayla ilişkin bilgi veya belgelerle; özel hayatın gizliliği, haberleşmenin gizliliği, ticarî sır, fikir ve sanat eserleri, kurum içi düzenlemeler, tavsiye ve mütalaa talepleri başlıklarında değerlendirilen bilgi ve belgeler Kanun'un kapsamı dışında tutulmuştur.

5018 Sayılı Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanununun amaçları arasında "... kamu kaynaklarının etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde elde edilmesi ve kullanılmasını, hesap verebilirliği ve malî saydamlığı sağlamak üzere..." ifadesine yer verilerek iyi yönetim ilkelerine açıkça yer verilmiştir. Bu Kanun'un "mali saydamlık" başlığını taşıyan 7. maddesinde, her türlü kamu kaynağının elde edilmesi ve kullanılmasında denetimin sağlanması

amacıyla kamuoyunun zamanında bilgilendirilmesi gerektiği; bunun sağlanması amacıyla görev, yetki ve sorumlulukların açık olarak tanımlanması; hükümet politikaları, kalkınma planları, yıllık programlar, stratejik planlar ile bütçelerin hazırlanması, yetkili organlarda görüşülmesi, uygulanması ve uygulama sonuçları ile raporların kamuoyuna açık ve ulaşılabilir olması; genel yönetim kapsamındaki kamu idareleri tarafından sağlanan teşvik ve desteklemelerin bir yılı geçmemek üzere belirli dönemler itibarıyla kamuoyuna açıklanması ve kamu hesaplarının standart bir muhasebe sistemi ve genel kabul görmüş muhasebe prensiplerine uygun bir muhasebe düzenine göre oluşturulmasının zorunlu olduğu ifade edilmiştir.

5018 Sayılı Kanun'un 5. maddesinde kamu idarelerinin mal ve hizmet üretimi ile ihtiyaçlarının karşılanmasında, maliyet-fayda veya maliyet-etkinlik ile gerekli görülen diğer ekonomik ve sosyal analizlerin yapılmasının esas olduğu belirtilmiştir. "Hesap verme zorunluluğu" başlığını taşıyan 8. maddede de her türlü kamu kaynağının elde edilmesi ve kullanılmasında görevli ve yetkili olanların, kaynakların etkili, ekonomik, verimli ve hukuka uygun olarak elde edilmesinden, kullanılmasından, muhasebeleştirilmesinden, raporlanmasından ve kötüye kullanılmaması için gerekli önlemlerin alınmasından sorumlu oldukları ve yetkili kılınmış mercilere hesap verme zorunluluklarının bulunduğu ifade edilmiştir. Kanun'un 9. maddesinde ise, kamu idarelerinin katılımcı yöntemlerle stratejik planlarını hazırlamaları gerektiği belirtilmiştir; 13. maddesinde bütçe ilkeleri sayılırken bütçenin gelir ve gider tahminleri ile uygulama sonuçlarının raporlanmasında açıklık, doğruluk ve malî saydamlığın esas alınacağı ifade edilmiştir.

5018 Sayılı Kanun'un 30. maddesinde genel yönetim kapsamındaki idarelerin bütçelerinin ilk altı aylık uygulama sonuçlarını, ikinci altı aya ilişkin beklentileri, hedefleri ve faaliyetlerini; Cumhurbaşkanlığı'nın ise merkezî yönetim bütçe kanununun ilk altı aylık uygulama sonuçlarını, finansman durumunu, ikinci altı aya ilişkin beklentileri, hedefleri ve faaliyetleri kapsayan malî durumunu temmuz ayı içinde kamuoyuna açıklamalarının zorunlu olduğu ifade edilmiştir. 41. madde gereği üst yöneticiler, harcama yetkilileri tarafından hazırlanan birim faaliyet raporlarını esas alarak, idaresinin faaliyet sonuçlarını gösteren idare faaliyet raporunu düzenleyerek kamuoyuna açıklamak zorundadırlar. Ayrıca, yerel yönetimlerce hazırlanan idare faaliyet raporlarının birer örneğinin Sayıştay ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığına gönderileceği, Bakanlığın mahallî idareler genel faaliyet raporunu hazırlayacağı ve kamuoyuna açıklayacağı hükme bağlanmıştır. Merkezî yönetim kapsamındaki idareler ile sosyal güvenlik kurumlarının bir malî yıldaki faaliyet sonuçlarının ise, Cumhurbaşkanlığı tarafından hazırlanacak genel faaliyet raporunda gösterileceği, Cumhurbaşkanlığı'nın genel faaliyet raporunu kamuoyuna açıklayacağı belirtilmiştir.

Ayrıca 41. madde de üst yöneticilerin ve bütçeyle ödenek tahsis edilen harcama yetkililerinin, her yıl faaliyet raporlarının hesap verme sorumluluğu çerçevesinde hazırlamaları gerektiği ifade edilmektedir. Dış denetim başlığını taşıyan 68. madde de ise, Sayıştay tarafından yapılacak harcama sonrası dış denetimin amacı, genel yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin hesap verme sorumluluğu çerçevesinde incelenmesi ve raporlanması olduğu ifade edilmiştir.

Kamu görevlilerinin uymaları gereken saydamlık, tarafsızlık, dürüstlük, hesap verebilirlik, kamu yararını gözetme gibi etik davranış ilkelerini belirlemek ve uygulamayı gözetmek üzere

Kamu Görevlileri Etik Kurulunun görev ve çalışma usullerinin belirlenmesi amacıyla Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'un kabul edilmiştir. Bu kanuna dayanarak çıkarılan Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'in 5 ve 17 maddeleri arasında kamu görevlileri için etik davranış ilkeleri sayılmıştır. Buna göre, kamu görevlileri hizmetleri yerine getirirken görevin yerine getirilmesinde kamu hizmeti bilinci, halka hizmet bilinci, hizmet standartlarına uyma, amaç ve misyona bağlılık, dürüstlük ve tarafsızlık, saygınlık ve güven, nezaket ve saygı, yetkili makamlara bildirim, çıkar çatışmasından kaçınma, görev ve yetkilerin menfaat sağlamak amacıyla kullanılmaması, hediye alma ve menfaat sağlama yasağı, kamu malları ve kaynaklarının kullanımı ve savurganlıktan kaçınma ilkelerine uygun davranmak zorundadırlar.

2003'te kamuoyuna açıklanan ve Türk kamu yönetiminin federatif bir yapıya evrilmesine sebep olacağı konusunda çeşitli eleştirilere maruz kalan "Kamu Yönetimi Temel Kanunu Tasarısı" iyi yönetim ilkelerinin kamu yönetiminde uygulanabilmesi için çeşitli düzenlemeler içermekteydi. Öncelikle, Tasarısı'nın amaçları arasında "katılımcı, saydam, insan hak ve özgürlüklerine dayalı bir kamu yönetiminin kurulması; adil, süratli, kaliteli, etkili ve verimli bir şekilde kamu hizmetlerinin yerine getirilmesi amacıyla....." ifadesine yer verilerek kamu yönetiminde iyi yönetim ilkelerinin uygulanması amacı açıkça ifade edilmiştir. Ayrıca, tasarıda yerel yönetimlerin teşkilatlanmasının esas ve usulleri, denetimleri ve mali kaynakları konusunda da açıklık ve şeffaflığın esas alınması gerekliliği belirtilmiştir. Buna göre, mahalli idarelerin genel karar organlarının toplantılarının ve kararlarının aleniliğinin esas olması ve yerel yönetim organlarının kararları ile yıllık faaliyet raporları ve kesin hesaplarının ilan tahtası, internet, yerel gazete, radyo ve televizyon gibi uygun vasıtalarla halka duyurulması gerekliliğine yer verilmiştir. Ayrıca, yerel yönetimlerin denetim raporları, raporlar saydamlık ilkesi doğrultusunda uygun vasıtalarla halka duyurulacağı ve kamuoyunun incelemesine açık tutulacağı da belirtilmiştir. Her ilde kurulması öngörülen il özel idaresi, belediye ve köy idareleri ile bu idarelerin kurdukları birlik, işletme ve özel hukuk hükümlerine tabi olmayan diğer yerel yönetim kuruluşlarının gerçek ve tüzel kişilerle ilgili işlem ve kararlarının hukuka uygunluğunu değerlendirmek, aralarındaki anlaşmazlıkların çözümüne yardımcı olmak üzere kurulacak halk denetçisinin raporlarının kamuoyuna açık olacağı ve gizli tutulamayacağı ifade edilmiştir (Kamu Yönetimi Temel Kanun Tasarısı, 2003).

Kamu Yönetimi Temel Kanunu Tasarısı'nda mahalli idarelerin hizmetlerine ilişkin kararların alınması, uygulanması ve denetlenmesi süreçlerinde açıklık ve katılımı sağlayıcı tedbirleri alınması; Bu amaçla, görev ve yetki alanlarına giren konularda halkın, meslek teşekküllerinin, diğer mahalli idarelerle mahalle muhtarlarının, kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum örgütlerinin yönetime katılma, bilgi alma ve görüş bildirmelerine imkan sağlamaları; mahalli idarelerin, görevlerini etkili ve verimli bir biçimde yürütmesini sağlayacak büyüklükte ve kapasitede kurulması, kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde, sürekli gelişim, katılımcılık, saydamlık, hesap verebilirlik, öngörülebilirlik, yerindelik, beyana güven, hizmetlerin sonucuna ve hizmetten yararlananların ihtiyacına odaklılığın esas olduğu belirtilmiştir (Kamu Yönetimi Temel Kanun Tasarısı, 2003).

5393 sayılı Belediye Kanunu da Avrupa İdari Alanı ilkelerinin uygulanması bağlamında çeşitli düzenlemeler getirmiştir. Bu Kanun'un 41.maddesinde belediye bütçesinin hazırlanmasına

stratejik plan ve performans programının temel oluşturması amaçlanmış, 49. maddesinde yer verilen norm kadro sistemi ile de verimliliğe ve etkenliğe dayalı politika izlenmesi hedeflenmiştir (Eryılmaz, 2006:140). Kanunu'nun 20. maddesinde belediye meclisi toplantılarının açık bir şekilde yapılacağı; 55. maddesinde ise, belediyelerin denetimine ilişkin sonuçların kamuoyuna açıklanacağı ve meclisin bilgisine sunulacağı belirtilmektedir. Ayrıca, belediyelerin Faaliyet raporunun nisan ayı toplantısında belediye başkanı tarafından meclise sunulacağı ve raporun kamuoyuna da açıklanacağı ifade edilmektedir.

5393 Sayılı Kanun'un 24.maddesinde düzenlenen ihtisas komisyonları kişilerin kendilerini ilgilendiren konularda verilecek kararlara katılımının artırılmasını amaçlamaktadır. Ayrıca bu Kanun'la kurulan kent konseyleri, yerel kamu hizmetlerinin karar ve politika belirleme aşamalarına vatandaş katılımının sağlanmasını amaçlayan diğer bir yerel yönetim birimidir. Bu kanunda kent konseyi, kent yaşamında kent vizyonunun ve hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma, hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışan birimler olarak tanımlanmıştır. Kanun'un 9. maddesinde muhtarın, mahalle sakinlerinin gönüllü katılımıyla ortak ihtiyaçları belirlemek.....ve kanunlarla verilen diğer görevleri yapmakla yükümlü olacağı belirtilerek, mahalle yönetiminde de mahalle sakinlerinin gönüllü katılımına önem verilmektedir. Ayrıca, Kanun'un 76. maddesinde belediye hizmetlerine gönüllü katılım düzenlenmiştir. Buna göre, belediye sağlık, eğitim, spor, çevre, sosyal hizmet ve yardım, kütüphane, park, trafik ve kültür hizmetleriyle yaşlılara, kadın ve çocuklara, engellilere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasında beldede dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygular. Yerel hizmetlere gönüllü katılıma 5032 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'nun 65. maddesinde de de yer verildiği görülmektedir.

2000'lerden sonra iktidara gelen hükümet programlarında da iyi yönetim ilkelerine sıklıkla yer verildiği görülmektedir. 2002-2015 yılları arasındaki altı adet hükümet programı (58, 59, 60, 61, 62 ve 64. hükümet programları) içerik analizi yöntemi ile incelendiğinde "etkenlik/etkinlik/etkin" ilkesi 295 kez, "verimlilik/verimli" ilkesi 87 kez, "saydamlık/saydam/şeffaflık/şeffaf" ilkesi 79 kez, "vatandaş katılımı/katılımcı" ilkesi de 49 kez kullanılmıştır. 3 Kasım 2002 tarihinde yapılan genel seçim sonucunda kurulan 58. Hükümet programında ekonomik ve yönetsel anlamda etkin ve verimli çalışan, şeffaflık, katılımcılık, hesap verebilirlik gibi ilkeleri ön planda tutan bir devlet yapılanmasının hayata geçirilmesi yönünde adımların atılacağı ifade edilmiştir. Hükümetin ve kamu yöneticilerinin hesap verme sorumluluğunu geliştirecek ve gözetecek mekanizmaların kurulması, katılımcılığın etkin bir mekanizma olarak desteklenmesi ile yeni bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanarak kamu kuruluşlarının hizmet ve işlemlerinin halka duyurulması yoluyla şeffaf bir devlet anlayışının yerleştirilmesi hükümetin temel hedefleri arasında belirlenmiştir (Karkın ve Öztepe, 2017: 124-125). Daha sonra hazırlanan hükümet programlarında da benzer ilkelere yer verilmesi dikkat çekmektedir.

3.2. Avrupa İdari Alanı'nın Türk Kamu Yönetimi'nin Yapısal Boyutu Üzerine Etkileri

Türk kamu yönetiminin kronikleşmiş bazı sorunları dikkat çekmektedir. Genel olarak bu sorunlar, kamu örgütlerine verilen bazı görevlerin sınırlı ölçülerde ve amaçtan uzak bir şekilde yerine getirilebilmesi; merkezi ve yerel yönetimlerin yapıları, görev ve sorumluluk dağılımlarının sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilememesi; kamu kuruluşlarında görev, yetki ve sorumluluk dengesinin iyi kurulamamış olması; karar alma ve uygulama süreçlerinde yavaşlık; kamu kurumlarındaki hantal yapı, verimsizlik, kırtasiyecilik, bütçe açıkları ve kamu borçlarıdır (DPT, 2000: 3-4; Ökmen ve Canan, 2009: 140). Ayrıca, Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyetine kalan aşırı merkeziyetçi yapı Türk kamu yönetiminin en önemli yapısal özelliklerinden biridir (Görmez, 1997: 99).

Bunlar gibi kamu yönetiminin sağlıklı bir kurumsal yapıya ve işleyişe sahip olmasını engelleyen sorunlar ile uluslararası rekabet ve küreselleşme gibi gelişmeler kamu yönetiminin yeniden yapılandırılması yönündeki zorunluluğu daha çok hissettirmiş; kamu yöneticilerinin üzerinde reformların gerçekleştirilmesi yönündeki beklenti ve baskıyı arttırmıştır. Reform zorunluluğunu daha çok hissettiren ve bu konuda teşvik edici önemli faktörlerden biri de AB'ye üye olmak isteğidir. Başka bir deyişle, Türkiye'nin AB'ye tam üyelik hedefi doğrultusunda idari yapısını AB standartlarına uyarlama çabası, kamu yönetiminin yeniden yapılanmasında önemli bir itici güç oluşturmuştur.

Türkiye açısından bu durum AB müktesebatına uyum yönünde yapılan reformlar olarak kendini göstermiştir. AB müktesebatıyla uyumlaştırılması gereken hususlar toplumsal, siyasi ve iktisadi etkilerinin yanında halkın gündelik yaşantısına kadar yansımaları olan konular olmuştur. Bu kadar geniş bir alanda yansımaları görülen reform çalışmalarının kamu yönetiminin yapısal boyutu üzerinde de önemli etkilerinin olduğu görülmektedir. Siyasi, iktisadi, sosyal ve idari alandaki müktesebata uyum çalışmaları AB ile yoğun temasları ve ilişkileri gerektirmiştir. Özellikle, aday ülke statüsü alındıktan sonra Türkiye ile AB arasındaki ilişkiler KOB'lar, ulusal program, izleme raporları, katılım öncesi ekonomik program ve ulusal kalkınma planı gibi bir dizi plan ve programlarla şekillendirilmiştir (Apan, 2015: 308).

Avrupa İdari Alanı'nın Türk kamu yönetiminin yapısal boyutu üzerindeki etkileri merkezi yönetim, bölgesel kalkınma ve yönetim ile yerel yönetimler bağlamında incelenebilir. Türkiye'nin Kopenhag Kriterlerine uyum sağlaması için yapılması gerekenlerin somut olarak belirtildiği KOB'larda Türk kamu yönetiminde bazı alanlarda idari yapının kurulması, geliştirilmesi ve kapasite artışı ile ulaşılmaması gereken kısa ve orta vadeli hedefler konusunda önemli düzenlemelerin yapılması gerekliliği vurgulanmıştır. Örneğin tarım, balıkçılık, enerji, çevre, vergi, gümrük, adalet, içişleri, mali yönetim ve kontrol gibi birçok sektörde ve alanda gerekli idari yapının kurulması, geliştirilmesi, modernleştirilmesi, idari ve izleme kapasitesinin güçlendirilmesi ve uygulama mekanizmalarının oluşturulması gerekliliği üzerinde durulmuştur. Ayrıca, istatistik alanında personel için yeterli eğitimin sağlanması ve idari kapasitenin artırılması; idari kurumların güçlendirilmesi dahil kamu yönetiminin modernizasyonunun hızlandırılması; kamu alımlarında elektronik ortamların geliştirilmesi ve ihale makamlarının ve kurumlarının eğitilmesi ve idari kapasitesinin güçlendirilmesi; TÜİK'in koordinatör rolünün güçlendirilmesi; Kamu Denetçiliği (Ombudsman) sisteminin kurulması; yerel yönetimlerin güçlendirilmesi amacıyla merkezi yönetim reformu ve yetkilerin yerel yönetimlere devri ile

yeterli maddi kaynağın sağlanması ve KİT'lerin özelleştirilmelerine devam edilmesi gibi reformların gerçekleştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bunlardan başka, tüketici, sağlık, kırsal kalkınma, ormancılık, sosyal politika ve istihdam hizmetleri, iş hukuku, sosyal güvenlik, iş sağlığı ve güvenliği gibi sektörler ile bağımsız bir denetleyici otoritenin oluşturulması konusunda AB müktesebatın benimsenmesi, uygulanması ve idare edilmesi için kamu yönetiminin kapasitesinin iyileştirilmesi ve bakanlıklar arasında uygun eşgüdüm sağlanması gerekliliği ifade edilmiştir (Katılım Ortaklığı Belgeleri, 2003/2006/2008)

Ayrıca, 2003 KOB'da 2003-2006 döneminde katılım öncesi mali yardımların kurumsal yapılanma ve yatırımlar olmak üzere iki ana önceliğe odaklanacağı belirtilmiş; kurumsal yapılanmanın aday ülkelerin ekonomik, sosyal ve idari kapasitelerini güçlendirmek için gerekli olan yapıların, stratejilerin, beşeri kaynakların ve yönetim becerilerinin geliştirilmesine yönelik destek süreci olduğu ifade edilmiştir. Katılım öncesi yardımın tüm sektörlerdeki kurumsal yapılanmanın finansmanına katkıda bulunacağı; kullanılabilir kaynakların yaklaşık %30'unun bu amaca tahsis edileceği ifade edilmiştir (Katılım Ortaklığı Belgesi, 2003)

KOB'a paralel olarak, AB müktesebatına uyumda Türk mevzuatında yapılacak değişikliklerin ve düzenlemelerin yer aldığı Türkiye Ulusal Programı 2001, 2003 ve 2008 yıllarında bakanlar kurulunca kabul edilmiştir. Programla, birçok sektör ve alanlarda kamu yönetiminin idari kapasitesinin geliştirilmesi ve güçlendirilmesi gerekliliği ifade edilmiştir. Kamu ihalelerine ilişkin hukuki veya idari bağımsız bir kurum oluşturulması; meslek standartlarıyla ilgili bir kurumun kurulması; Türk Patent Enstitüsü'nün altyapı olanaklarının geliştirilmesi; Devlet Yardımları İzleme ve Denetleme Kurumu'nun kurulması; merkezi veterinerlik otoritesi'nin kurulması ve bunun taşra teşkilatı ile doğrudan uzantısının olması; TCDD ana statüsü'nde değişiklik yapılarak demiryolları için yeni bir kurumsal yapı oluşturulması; denizcilik sektöründe yeni bir yapılanmaya gidilmesi; merkez bankasının yapısı ve görevleri ile ilgili yeni bir düzenlemeye gidilmesi; istatistik alanından sorumlu kuruluşlarda ilave birimlerin oluşturulması; elektrik piyasasında düzenleyici kurumun yeniden yapılandırılması ve sosyal güvenlik kuruluşlarının idari ve kurumsal alanda daha etkin ve daha şeffaf bir yapıya kavuşturulmaları gibi birçok alanlarda kamu yönetimi birimlerinin oluşturulması veya mevcut idari yapının yeniden düzenlenmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Ayrıca, adalet ve içişleri, çevre, sağlık, tüketicinin korunması, eğitim, telekomünikasyon, mali kontrol alanlarında idari kapasitenin güçlendirilmesi amacıyla reformların gerçekleştirilmesi konusuna yer verilmiştir (Türkiye Ulusal Programı, 2001/2003/2008)

KOB veya ilerleme raporlarında Türk kamu yönetiminin yeniden yapılandırılmasına yönelik öneri ve uyarıların karşılık bulduğu, bu belgeler doğrultusunda çeşitli alanlarda reform çalışmalarının yapıldığı görülmektedir. Örneğin, yasalaşma sürecini tamamlayamayan Kamu Yönetimi Temel Kanunu Tasarısı kamu yönetiminde köklü değişiklikleri öngörmüştür. Bu tasarıda merkezi idarenin görev, yetki ve sorumlulukları on beş ana başlıkta belirtilmiştir. Buna göre, merkezi yönetim hizmetlere ilişkin ulusal politikaları ve genel standartları belirlemek; ulusal düzeydeki kamu hizmetlerini gerektiğinde merkez, taşra ve yurtdışında örgütlenerek yerine getirmek; merkezi idareyi oluşturan kuruluşlar ile bunlarla mahalli idareler arasında, hizmetlerin verimli bir şekilde ve koordinasyon içerisinde yerine getirilmesini sağlamak; kamu hizmetleriyle ilgili genel sorumluluklarının yanında, adalet, savunma, güvenlik, istihbarat, dış ilişkiler ve dış politika hizmetlerini yürütmek; maliye, hazine, dış ticaret, gümrük hizmetleri ile

piyasalara ilişkin düzenleme hizmetleri; ulusal ve bölgesel ekonomik, sosyal ve fiziki planları hazırlamaya, bölgeler arasındaki gelişmişlik farklılıklarını gidermeye yönelik program ve projelerin uygulanmasını sağlamaya ilişkin hizmetleri; milli eğitimde eğitim ve öğretim birliğini sağlama, müfredatı belirleme ve geliştirme hizmetleri; din hizmetleri; sosyal güvenlik hizmetleri; tapu ve kadastro, nüfus ve vatandaşlık hizmetleri; acil durum yönetimi ve sivil savunma ile ilgili ulusal düzeyde yapılması gereken hizmetler; vakıflarla ilgili olarak ulusal düzeyde yapılması gereken yönetim ve denetime ilişkin hizmetler ve mahalli idarelere teknik ve mali yardımda bulunma, rehberlik yapma ve eğitim desteği sağlama hizmetleri ile kanunlarla münhasıran merkezi idare tarafından yerine getirilmesi öngörülen diğer ulusal ve bölgesel nitelikli görev ve hizmetlerin yürütülmesinden sorumlu olmalıdır (Kamu Yönetimi Temel Kanun Tasarısı, 2003)

1998 tarihli Türkiye'nin ilerleme raporunda, bağımsız bir ombudsman atanmasının uzun zamandan beri TBMM'de tartışıldığı, bu düzenlemenin benimsenmesinin Türkiye'de insan haklarının korunmasını büyük ölçüde iyileştireceği ifade edilmiştir (İlerleme Raporu, 1998:14-15). Bir kamu denetçisine olan ihtiyaca 2000 yılı Türkiye düzenli ilerleme raporunda ve sonraki yıllardaki birçok ilerleme raporlarında yer verilmiştir. İlerleme raporlarında sıklıkla yer verilen kamu denetçiliği kurumunun kurulması amacıyla TBMM'de 15.06.2006'da kabul edilen 5521 sayılı "Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu" Cumhurbaşkanı tarafından veto edilmiştir. 2008 ulusal programında Kamu Denetçiliği Kurumu'nun kurulması kararlılığı vurgulanmış, bu kurumun tam anlamıyla işlevsel bir şekilde kurulacağı ifade edilmiştir. 12 Eylül 2010'da yapılan halk oylamasında Anayasa'da değişiklik teklifi kabul edilmiş ve Anayasanın 74. maddesine eklenen fıkralar ile herkesin bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkına sahip olduğu ve TBMM'ye bağlı olarak kurulan Kamu Denetçiliği Kurumu'nun idarenin işleyişiyle ilgili şikayetleri inceleyeceği hükme bağlanmıştır. Böylece, Kamu Denetçiliği Kurumu anayasal bir kurum olarak kamu yönetimi teşkilatı içinde yerini almıştır.

AB uyum sürecinde kamu görevlilerinin uymaları gereken saydamlık, tarafsızlık, dürüstlük, hesap verebilirlik, kamu yararını gözetme gibi etik davranış ilkelerini belirlemek ve uygulamayı gözetmek üzere 25.05.2004 Tarih ve 5174 Sayılı Kanun ile Kamu Görevlileri Etik Kurulu kurulmuştur. 2005 yılı ilerleme raporunda Kamu Çalışanları Etik Kurulu'nun faaliyete geçtiği, 2004'te yayınlanan bir genelge ile tüm kamu görevlilerinin söz konusu kurulla tam olarak işbirliğinde bulunması talimatı verildiği belirtilmiş, kolluk, risk analizi ve performans göstergelerine dair istatistiklerin üretiminin iyileştirilmesine ve Avrupa Konseyi kodu çizgisinde ulusal bir polis etik kanunu ihdasına ihtiyaç duyulduğu ifade edilmiştir(2005 Yılı İlerleme Raporu).

Avrupa İdari Alanı Türkiye'de bölgesel kalkınma ve yapılanmaya da etki etmiş, kalkınma ajanslarının kurulmasında rol oynamıştır. Türkiye'de bölgeler arası dengesizlik AB ülkelerinden daha fazla olduğundan bölgesel gelişmenin sağlanması, bölgelerarası gelişmişlik farklarının dengeli bir duruma getirilmesi ve bölgesel kalkınmanın hızlandırılması için çeşitli politikalar ve araçlar uygulamaya koyulmuştur. Bölgesel dengesizliklerin giderilmesi ve ekonomik kalkınmanın sağlanması amacıyla bölgesel kalkınma planları, yatırım teşvikleri, kalkınmada öncelikli yöre, organize sanayi bölgeleri, kurumsal sosyal sorumluluk, kırsal kalkınma projeleri gibi araçlar kullanılmıştır (Tutar ve Demiral, 2007: 71). Bu araçların en önemlilerinden biri kalkınma ajanslarıdır.

1999 yılından itibaren Türkiye'nin AB'ye resmi adaylık sürecinin başlaması ile bölgesel kalkınma olgusu Türk kamu yönetimi açısından daha fazla gündeme gelmeye başlamıştır. Önceki kalkınma planlarının aksine VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda bölgesel kalkınma kavramı ilk kez ayrıntılı bir biçimde ele alınmıştır. 2001-2005 yıllarını kapsayan bu planda öne çıkan hususlardan biri bölgesel kalkınma kavramına ilişkin olmuştur. Böylece Türkiye'nin AB bölgesel politikalarına uyum çalışmalarının bir parçası olarak Türkiye'de "iktisadi bölge birimi" sınıflandırması oluşturulmuştur (Kutlu vd., 2018: 35).

2000 yılında hazırlanan İlerleme Raporu'nda, Türkiye'de idari reformların yapılması ve bölge düzenleme sisteminin de AB bölgesel politikasına yönelik uyumlaştırılması gerektiği ifade edilmiştir (İlerleme Raporu, 2000). KOB'larda bölgesel düzeyde işlevsel yapılar kurulması ve bölgesel gelişme ile ilgili mevcut idari yapıların güçlendirilmesi gerekliliği vurgulanmaktadır. Örneğin, 2003 yılında kabul edilen KOB'da kısa vadeli hedefler arasında bölgesel kalkınmayı yürütecek idari yapıların güçlendirilmesi ve orta vadede bölgesel kalkınma planlarını uygulamak üzere bölge birimlerinin kurulması gerekliliğine yer verilmiştir (DPT, 2003).

2005 İlerleme Raporunda'da Türkiye'de bölgesel politikaların uygulanmasıyla ilgili hazırlıkların, Belediyeler Kanunu, Büyükşehir Belediyeleri Kanunu, İl Özel İdaresi Kanunu ve Cumhurbaşkanı tarafından veto edilen Kamu İdaresi Reformu Kanunu'nuyla hayata geçirilmeye çalışıldığı ifade edilmiştir. Raporda, Türkiye Cumhuriyeti'nin oldukça merkeziyetçi bir devlet olduğu, Kamu İdaresi Reformu Kanun paketinin kamu idaresinin en alt kademelerindeki makamlara yetki devri sağladığı ve bölgesel düzeyde yerel demokrasiyi işler hale getirdiği cihetle memnuniyetle karşılandığı; bu Kanun'da öngörülen yaklaşım, ortaklık ilkelerinin uygulanmasını kolaylaştıracağı ifade edilmiştir (Türkiye İlerleme Raporu, 2005: 119) Söz konusu belgelerde yer alan bölgesel idari yapılanma talebi 2006 yılında kurulan kalkınma ajanslarıyla gerçekleştirilmiştir. AB'nin bölgeselleşme anlayışının bir sonucu olarak yer verilen bu hedefler doğrultusunda kurulan kalkınma ajanları Türk kamu yönetiminde bağımsız bir idari birim olarak yerini almıştır.

Kalkınma Ajansları işlevsel yönleriyle de Türk kamu yönetiminde etkileri olan birimler olarak dikkat çekmektedir. Bu etkilerin en önemlilerinden biri, kalkınma ajanslarının aşırı merkeziyetçi yapının yerini, kamu yönetiminde yerel aktörlerin de söz sahibi olduğu adem-i merkeziyetçi bir yönetim yapısına bırakması konusunda görülmektedir. Ajanslar ile birlikte merkezi yönetimin bölgesel kalkınma konusunda yetki ve sorumlulukları yerel yönetim kurum ve kuruluşlarına aktarılmıştır. Bir anlamda, Türkiye'de bir yerelleşme hareketi gerçekleştirilmiştir. Bu hareket, Türkiye'ye yeni bir yönetim yapısı kazandırmıştır (Atmaca, 2018: 133). Bu gelişmenin bir sonucu olarak, Türkiye'de bölgeler arasındaki kalkınmışlık seviyesi farklarının azaltılması ve katılımcı bir yönetim anlayışının geliştirilmesi konusunda ilerlemeler kaydedilmiştir.

Avrupa İdari Alanı'nın Türk kamu yönetiminde önemli etkilerinin görüldüğü diğer bir yönetim kademesi yerel yönetimlerdir. Günümüz yönetimlerinde yerelleşme eğilimlerinin belirginleştiği, demokrasinin güçlendirilmesi ve daha geniş kitlelere ulaştırılması bağlamında yerel özerkliklerin sürekli gündemde tutulduğu ve yerel yönetimlerin hem bir hizmet kuruluşu olarak hem de demokratik siyasi kurumlar olarak yeni işlevler üstlendikleri bir süreç yaşanmaktadır (Parlak, 2014: 8). AB'nin yerel yönetimler konusundaki politikaları,

yaklaşımları ve uygulamaları bu sürecin şekillenmesinde rol oynayan en temel faktörlerden biridir. AB'nin kamu hizmetlerinde yerel yönetimleri önceleyen ve onlara daha fazla görev ve sorumluluk verilmesi yönündeki yaklaşımları Avrupa Tek Senedi ve Avrupa Yerel Özerklik Şartı gibi bazı belgelerle somut bir nitelik kazanmıştır. Ayrıca, AB tarafından kabul edilen ilerleme raporlarında da Türkiye'nin yerel idarelerin etkinliğini arttırıcı reform hareketlerinin memnuniyetle karşılandığı ifade edilmektedir.

1987'de kabul edilen Avrupa Tek Senedi ile bölgesel politikaların belirlenmesi ve uygulamaya geçirilmesi sürecine üye ülkelerin yerel ve bölgesel yönetimlerinin katılımının artırılması ve bu birimlerin etkinliğinin geliştirilmesi amaçlanmıştır (Köseçik, 2002: 3) Bu yaklaşım, AB'nin yerellik konusunda temel başvuru kaynaklarından biri olan Avrupa Yerel Özerklik Şartı'nda "yerel yönetimlere daha fazla yetki ve sorumluluk verilmesi" anlayışında da kendisini göstermektedir. Hizmetlerin halka en yakın birimler tarafından sunulmasını ifade eden ve devlet erkini sınırlandırmak amacıyla olan hizmette yerellik (subsidiarity) (Keleş, 1995:5), ilkesi yerel kamu hizmetlerinin görülmesinde merkezi yönetimlerden ziyade yerel yönetimlerin daha fazla inisiyatif almaları amacına hizmet etmek için kabul görmüş bir ilkedir.

Türkiye'de yerel yönetimlerin yapısal ve işlevsel fonksiyonları, yetki ve sorumlulukları ve merkezi yönetimle ilişkileri gibi konularda gerçekleştirilen reform çalışmalarının itici güçlerinden biri AB'nin aday ülkelere mevzuat yapılarını ve idari kapasitelerini yukarıda bahsedilen ilkeler doğrultusunda düzenlemeleri konusundaki tavsiyeleridir. Türkiye'de yerel yönetimler konusundaki reformların özellikle 2000'lerden 2010'a kadar olan dönemde yoğun bir şekilde gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu bağlamda, Türk Kamu Yönetimi'nde de yerellik ilkesini hayata geçirmeye yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Öncelikle, 2000'li yıllardan sonra kabul edilen Belediye Kanunu, Büyükşehir Belediyesi Kanunu, İl Özel İdaresi Kanunu, Mahalli İdare Birlikleri Kanunu ve İl Özel İdarelerine ve Belediyelere Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Pay Verilmesi Hakkında Kanun gibi yerel yönetimleri ilgilendiren kanunlarda "hizmette yerellik" ilkesinin temel bir eğilim olarak kabul edildiği görülmektedir. Bu eğilim belediye hizmetlerinin vatandaşlara en yakın yerlerde ve en uygun yöntemlerle sunulması gereğinin ifade edildiği 5393 Sayılı Belediye Kanunu'nun 14. maddesinde ve il özel idaresi hizmetleri için benzer ifadenin kullanıldığı 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'nun 6. maddesinde görülebilmektedir.

2009/15169 Sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla kabul edilen ve 31.7.2009 tarihli ve 27305 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Kamu Hizmetinin Sunumunda Uyulacak Usul ve Esaslara İlişkin Yönetmelik"le kamu hizmetlerinin vatandaşlara en yakın hizmet birimleri tarafından sunulması ilkesi benimsenmiştir (Uysal ve Aslan, 2018: 615). Ayrıca, 2008'de kabul edilen Avrupa Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Ulusal Program'da yerel yönetimlerle ilgili olarak kabul edilen Belediye Kanunu, Büyükşehir Belediyesi Kanunu, İl Özel İdaresi Kanunu, Mahalli İdare Birlikleri Kanunu ve İl Özel İdarelerine ve Belediyelere Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Pay Verilmesi Hakkında Kanun'un yasalaştığı ve yerel idarelere yetki devretmeyi hedefleyen yerel yönetimlere ilişkin olarak kabul edilen mevzuatın etkin şekilde uygulanmasına devam edileceği ifade edilmiştir (Avrupa Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Ulusal Program, 2008: 10).

Kamu Yönetimi Temel Kanunu Tasarısı, merkezi yönetimlerle yerel yönetimler arasında ilişkilerde önemli açılımlar öngörmekteydi. Türk kamu yönetiminin federatif bir yapıya

evrilmesine sebep olacağı konusunda çeşitli eleştirilere maruz kalan tasarının toplam 22 maddesi Cumhurbaşkanı tarafından bir kez daha görüşülmesi amacıyla meclise iade edilmiştir. Bu tasarıda, yerel yönetimler görev, yetki ve sorumluluk alanlarına giren hizmetlerini, idarenin bütünlüğüne, kanunlara, kalkınma planının ve yıllık programın ilke ve hedeflerine ve merkezi yönetim tarafından belirlenen esas ve usuller ile standartlara uygun olarak yürütmekle birlikte bu yönetimler, mahalli ve müşterek mahiyetteki her türlü görev ve hizmetler ve merkezi idare tarafından yürütülmesi öngörülenler dışında kalan ve kanunlarla açıkça başka bir kuruluşa verilmeyen görev ve hizmetlerin mahalli idareler tarafından yerine getirileceğini belirtilmiştir(Kamu Yönetimi Temel Kanun Tasarısı, 2003).

Tasarıda yer verilen temel vurgu mahalli idarelerin güçlendirilmesi için merkezi yönetimin görev ve yetki tanımlamasının yapılması, görev ve yetkilerinin ayrıntılı olarak belirlenmesi, devletin küçültülmesi ve devletin tanımlanmamış diğer tüm görevlerinin yerel yönetimlerce yapılmasıdır. Bu köklü dönüşümün gerçekleştirilmesi için de adem-i merkeziyet, yerelleşme, desentralizasyon, yerinden yönetim, subsidiyarite gibi değişik tanımlarla ifade edilen kavramlar kullanılmıştır (Ergenç, 2009: 37). Tüm bu kavramlarla yerel yönetimlerin idari kapasitelerinin artırılması ve AB'ye üyelik sürecinde yerel yönetimlerin kendilerinden beklenen hizmetleri yerine getirebilmeleri amaçlanmaktadır.

6360 sayılı On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'la getirilen Bütünşehir Modelinde de AB politikalarının izleri görülebilir. Çünkü, AB müzakere sürecinde kentlerin birleştirici özellikleri ve politika kararlarını etkileme rolleri bakımından kentlere atfedilen önem 6360 sayılı kanunun kabul edilmesine uygun zeminin doğmasında etkili olmuştur (Apan, 2015: 324). 6360 Sayılı kanunla kabul edilen ve Türkiye'de ilk kez uygulanan model ile yerel yönetimlerde idari ve mali yapılanmadan fiziki ve siyasi sorumluluk alanlarına, yerel hizmetlerin sunumundan imar düzenine kadar çok çeşitli alanlarda önemli değişim ve dönüşümler gerçekleştirilmiştir. Bu kanunla büyükşehir belediyelerinin sorumluluk sınırları ilin coğrafi sınırlarına kadar genişletilmiş, büyükşehir olan illerde il özel idarelerinin kaldırılması ve köylerin mahalleye dönüştürülmesi gibi değişiklikler getirilmiştir.

AB tarafından finanse edilen çeşitli projelerle yerel yönetimler konusundaki reformların teşvik edildiği görülmektedir. “Yerel Yönetim Reformu projesi” bu kapsamda seri şeklinde gerçekleştirilen önemli projelerden biridir. Bu proje serisinin ilk aşaması (LAR I) 2005-2007, İkinci aşaması (LAR II) 2009-2011 yılları arasında gerçekleştirilmiştir. LAR III, yerel yönetimlerin idari kapasitelerinin geliştirilmesi ve güçlendirilmesi, belediye hizmetlerinin etkin ve kaliteli bir şekilde sunulması, yerel yönetim sisteminde katılımcılığı sağlamaya yönelik bir dizi faaliyetin gerçekleştirilmesi ve **yerel yönetim sistemine ait yönetim bilgi sistemi altyapısının kurulması ve güncellenmesi** gibi bileşenlere ve amaçlara sahiptir (Yerel Yönetim Reformu III Aşama, 2010).

4.Sonuç

Birbirlerinde birçok noktada farklı tarihsel süreçlere sahip AB ülkeleri, çeşitli başarısızlık tehditleri ile karşılaşmış olsalar da 20. yüzyılın en önemli benzeşme ve bütünleşme sürecini birlikte başarmışlardır. Özellikle beşinci genişleme aşaması ile on ülkeyi bünyesine dahil ederek fiziki anlamda iyice sınırlarını genişleten AB'nin idari anlamda benzeşmesi de ayrıca

önemli hale gelmiştir. AB üyesi devletler seviyesinde bu siyasi, kültürel ve ekonomik anlamdaki benzeşmenin ve birleşmenin uygulayıcısı olarak ulusların kendi idari yapılarında bir değişimin ve dönüşümün gerekliliği kaçınılmaz olarak kendisini hissettirmektedir. Merkezi Brüksel’de olan AB’nin müktesebatını üye ülkelerde uygulayacak ayrıca birimleri olmadığından Birlik seviyesinde alınan kararların uygulayıcısı ulus devletlerin yine kendi idareleri olmaktadır. Bu nedenle, Birlik kendisine üyelik için başvuran aday ülkelerin idari yapısının Birlik müktesebatını uygulayabilecek yeterli idari kapasiteye sahip olmasını istemektedir.

Bu bağlamda, bir Avrupa İdari Alanı’nın oluşturulması, SİGMA raporlarında da belirtilmiş olan hukukun üstünlüğü, açıklık, şeffaflık, hesap verebilirlik, verimlilik, etkinlik ve katılım gibi ilkelerin AB üyesi ülkelerin kamu yönetimlerinde uygulanması, aday ülkelerde ise bu ilkelerin uygulanması için gerekli idari dönüşümlerin gerçekleştirilmesi ile mümkün olabilecek bir süreç olarak görülmektedir. Bu nedenle, Avrupa İdari Alanı, idari kapasitenin Birlik mevzuatına hazırlanması bağlamında Türk kamu yönetimi üzerinde önemli değişim ve dönüşümlerin itici gücünü oluşturmuştur. Söz konusu ilkelerin kamu yönetiminde uygulanması amacına yönelik çok sayıda mevzuat düzenlemesi ve idari işlemin gerçekleştirilerek kamu yönetiminde işlevselliğinin artırılması sağlanmak istenmiştir. Başka bir deyişle, Avrupa idari alanının iyi yönetim ilkeleri, Türk kamu yönetiminin Avrupalılaşması sürecine etki eden önemli faktörlerden biridir. Avrupalılaşma sadece ilkeler bazında değil kamu yönetiminin organizasyon yapısı üzerinde de kendisini göstermektedir. Bu açıdan merkezi yönetim ve bölgesel kalkınma ve bölgesel yönetim seviyelerinde Avrupalılaşmanın etkisi görülmekle birlikte asıl etki 2000’li yıllardan sonra yapılan reformlarla yerel yönetim birimleri seviyesinde gerçekleşmiştir.

Henüz AB’ye tam üye olmayan Türkiye için Olsen’in belirttiği Avrupalılaşmanın beş boyutundan biri olan “Avrupa sınırlarında yaşanan değişim olarak Avrupalılaşma” boyutuyla bir Avrupalılaşmadan söz edilemese bile, “Avrupa kurumlarının ülke içi politika alanlarını etkilemesi anlamında Avrupalılaşmadan” ve “Avrupa kurumlarının ihraç edilmesi anlamında Avrupalılaşmadan” etkilendiği rahatlıkla ifade edilebilir. Avrupa kurumlarında oluşturulan politika ve stratejiler doğrultusunda kamu yönetim birimlerinin şekillendirilmesi ve çalışma ilke ve esaslarının düzenlenmesi konusundaki yürütülen çalışmalar koşulsallığın sağlanmasında temel belirleyici faktör olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, öncelikle iç mevzuatın AB müktesebatına uyumunun sağlanması amacıyla mevzuat düzenlemeleri gerçekleştirilmekte ve bunu uygulama aşaması ve uygulamanın etkinliğinin denetimi aşaması takip etmektedir.

Günümüze kadar, her biri Avrupalılaşma yolunda bir adım olarak değerlendirilebilen ve her seviyeden yönetim kademesini ilgilendiren çeşitli konularda çok sayıda düzenleme yapılmıştır. Özellikle 2000’li yıllardan sonra Avrupa İdari Alanı ilkelerinin Kamu yönetiminde uygulanması için yoğun mevzuat değişiklikleri gerçekleşmiştir. 12.01.2002 Tarihli Bakanlar Kurulu Kararıyla Türkiye’de Saydamlığın Artırılması ve Kamuda Etkin Yönetimin Geliştirilmesi Eylem Planı, 09.10.2003 Tarih ve 4982 Sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, 10.12.2003 Tarih ve 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanunu, 5176 Sayılı Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ve 2005 yılında Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik başta açıklık ve şeffaflık olmak üzere iyi yönetim ilkelerinin uygulanması

anlamında önemli düzenlemelerdir. Bunların yanında 5393 Sayılı Belediye Kanunu, 5302 Sayılı İl Özel idaresi kanunu, 5216 ve 6330 sayılı Büyükşehir belediyesi Kanunu gibi pek çok yasa ve mevzuat düzenlemelerinde Avrupa İdari Alanının etkisi açıkça görölmektedir.

Her ne kadar son dönemlerde AB kurumları ve yetkilileri tarafından Türkiye'nin üyelik kriterlerinin sağlanması ve reformların gerçekleştirilmesi konusunda yeterince istekli davranmadığı, açılan müzakere başlıklarında gerekli mesafelerin kat edilemediği, müzakerelerin yürütülmesinde çeşitli teknik sorunlar yaşandığı ve "tam üyelik" yerine "imtiyazlı ortaklık" gibi işbirliği modellerinin uygulanması gerektiği gibi söylemlerle Türkiye'nin tam üyeliğini sorgulayıcı bir yaklaşım geliştirmeleri Türk kamu yönetiminde Avrupalılaşmayı yavaşlatmış olsa da kuruluşundan itibaren Batı'ya yönelen ve bu yönelişini 1960'da Ankara Anlaşmasıyla somutlaştırarak zorlu süreçleri geçip günümüze kadar gelen Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ve O'nun idari yapısının Avrupalılaşma serüveni devam etmektedir.

Kaynakça

- AB'nin Genişlemesi. (2005). <http://www.deltur.cec.eu.int/default.asp?pId=3&lang=0&prnId=1&ord=0&fop=1>, (Erişim tarihi: 12.011.2019)
- Acar, A. ve Sevinç, İ. (2011). "Avrupa Birliği Sigma Programının Türk Kamu Yönetimine Yansımaları". Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 25, Sayı: 2, ss.1-12
- Apan, A. (2015). "Avrupa Birliği'nin, Türkiye'deki Mülki İdareye Etkileri". Türk İdare Dergisi, Sayı 481, ss.305-334
- Atmaca, Y. (2018). "Türkiye'deki Kamu Yönetimi Reformlarında Avrupa Birliği Bölgesel Politikalarının Etkileri". Kent Akademisi Dergisi, Cilt: 11 Sayı: 1, ss.125-136
- Avrupa Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Ulusal Program. (2008). https://www.ab.gov.tr/ulusal-programlar_46225.html, (Erişim Tarihi: 05.02.2020)
- Balcı, A. (2005). "Türkiye ve AB İlişkileri Perspektifinden Kamu Yönetimi", Amme İdaresi Dergisi, 38(4), ss. 23-37
- Bozkurt, V. (1993). Avrupa Birliği. Ezgi Kitapevi Yayınları, Bursa
- Börzel, T. A., ve Risse, T. (2012). "From Europeanisation to diffusion: introduction". West European Politics, 35(1), ss.1-19
- Bulut, M. (2011). "Türk kamu yönetiminin dönüşümünde etkili bir araç: Avrupa Birliği ilerleme raporları", Sayıştay Dergisi, Cilt 82, ss.97-124
- Cardona, F. (2009). Integrating National Administrations into the European Administrative Space, SIGMA Conference on Public Administration Reform and European Integration, Budva, Montenegro, 26-27 March.
- Cioclea, A. E. (2012). "Principles Of The European Administrative Space And Their Impact On Performance In Public Organizations," CES Working Papers, Centre for European Studies, Alexandru Ioan Cuza University, vol. 4(3), ss. 288-295
- Commission of The European Communities, European Governance a White Paper, Brussels, 25.07.2001, [www.ab.gov.tr > evt > com2001_white_paper_european_governance](http://www.ab.gov.tr/evt/com2001_white_paper_european_governance), (Erişim Tarihi: 02.02.2020)
- DPT. (2000). Sekizinci Beş Yıllık kalkınma Planı, Kamu Yönetiminin İyileştirilmesi ve Yeniden Yapılandırılması Özel İhtisas Komisyon Raporu, DPT Yayınları, Ankara
- DPT. (2003). Türkiye İçin Katılım ortaklığı Belgesi, <https://www.ab.gov.tr/46226.html>,(14.11.2019)
- DPT. (2006). Türkiye İçin Katılım ortaklığı Belgesi, <https://www.ab.gov.tr/46226.html>,(14.11.2019)
- D'Orta, C. (2003). What Future for the European Administrative Space?, European Institute of Public Administration, European Institute of Public Administration, 2-3 December 2003, Rome, What Future for the European Administrative Space?, <https://www.eipa.eu/> (Erişim Tarihi: 20.01.2020)
- Elbasani, A. (2009). EU Administrative Conditionality and Domestic Downloading: The Limits of Europeanization in Challenging Contexts, KFG Working Paper
- Ergenç, S. (2009). "Sosyal Politikalarda ve Sosyal Hizmetlerde Değişim Süreci(Yeni Bir Model Önerisi)". Denetim Dergisi, Sayı:1, ss.35-41

- Eryılmaz, B. (2006). Kamu Yönetimi, Erkam Matbaası, İstanbul
- Görmez, K. (1997). Yerel Demokrasi ve Türkiye, Vadi Yayınları, Ankara
- İlerleme Raporu (1998). https://www.ab.gov.tr/ilerleme-raporlari_46224.html, (Erişim Tarihi: 01.02.2020)
- İlerleme Raporu (2000). https://www.ab.gov.tr/ilerleme-raporlari_46224.html, (Erişim Tarihi: 01.02.2020)
- İlerleme Raporu, (2002), https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2002.pdf, (Erişim Tarihi: 03.05.2020)
- İlerleme Raporu (2003), https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2003.pdf, (Erişim Tarihi: 03.05.2020)
- İlerleme Raporu (2004), https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/Ilerleme_Raporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2004.pdf, (Erişim Tarihi: 03.05.2020)
- İlerleme Raporu (2005), https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/Ilerleme_Raporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2005.pdf, (Erişim Tarihi: 03.05.2020)
- İlerleme Raporu (2006), https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2006.pdf, (Erişim Tarihi: 03.05.2020)
- Karkın, N. ve Öztepe, M. C. (2017). “Değerler Üzerinden Türk Kamu Yönetiminde Değişim Algısı: 2002-2015 Dönemi Hükümet Programları”. Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi, Y. 2017 Cilt 7, Sayı 1, ss.113-142
- Karlık, R. (1998). Avrupa Birliği ve Türkiye, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul
- Keleş R. (1995). “Hizmette Halka Yakınlık (Subsidiarty) İlkesi ve Yerel Yönetimler”, Çağdaş Yerel Yönetimler, Cilt 4, Sayı 1, ss. 3-14
- Köseçik, M. (2002). “Avrupa Birliği'nin Bütünleşmesi Sürecinde Yerel Yönetimler”. Editör: Bekir Parlak, Hüseyin özgür, Alfa Yayınları, İstanbul, ss.1-38.
- Köseçik, M. (2004). Avrupa Birliği Entegrasyonu ve Ulusal Kamu Yönetimleri, Çağdaş Kamu Yönetimi II, Editor: Muhittin Acar, Hüseyin Özgür, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara
- Kutlu, Ö., Sevinç, İ. ve Kahraman, S. (2018). “Türkiye’de Kalkınma Planları Çerçevesinde Avrupa Birliği Katılım Sürecinin Değerlendirilmesi”, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 20(34), ss. 29-40
- Lodge, J. (2003). “Transparency and EU Governance: Balancing Openness with Security”, Journal of Contemporary European Studies, Vol. 11, No: 1, ss. 95-117
- Matei, A. ve Matei, L. (2008). “Globalization and Europeanization. A Projection on a European Model of Public Administration”. Theoretical and Applied Economics, 4(4): ss.33-52
- Matei, A. (2010). “The Development of the European Administration. Fundamental Concepts and Approaches”. International Journal of Academic Research, Vol. 4, No. 2, ss.1-18
- Neuhold, C. (2002). Bridging the Gap, Members of the European Parliament Between Action Constraints and (New) Demands.Paper presented at the ECPR Joint Sessions of Workshops, <https://ecpr.eu/Events/PaperDetails.aspx?PaperID=14752&EventID=47>, (Erişim Tarihi: 27.01.2017)

OECD. (1998). Preparing Public Administrations for the European Administrative Space, Sigma Papers, No:23, 12 May 1998

OECD. (1999). European principles For Public Administration. Sigma Papers No:27, <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/nispacee/unpan006804.pdf>, (Erişim tarihi: 10.10.2019)

OECD. Sıgma Programı, (2017). https://ab.gov.tr/oecd-sigma-programi_5942.html, Erişim Tarihi: 08.12.2019)

Okçu, M. (2005). Avrupa Yönetmel Alanını Doğru Türk Kamu Yönetimi: Çok Düzlemli Yönetişim, http://www.tepav.org.tr/tur/admin/dosyabul/upload/Murat_Okcu_cok_duzlemli_yonetisim_26_10_05.pdf, (Erişim Tarihi: 01.11.2019)

Olsen, J. P. (2002). “The Many Faces of Europeanisation”. Journal of Common Market Studies, 40(5), ss. 921-952

Olsen, J. P. (2003). “Toward a European administrative space?” Journey of Public Policy, Volume 10, 2003 - Issue 4, ss. 506-531

Ökmen, M. ve Canan K. (2009). “Avrupa Birliğine Adaylık Sürecinde Türk Kamu Yönetimi”, Yönetim ve Ekonomi, Cilt 16, Sayı:1, ss.139-171

Ömürgönülşen, U. ve Öktem M. K. (2007). Avrupa Birliği’ne üyelik sürecinde Türk Kamu Yönetimi. İmaj Yayınevi, Ankara

Özçelik, A.O (2015). Avrupalılaşıma, “Avrupa ve Avrupa Birliği” Editör: Cengiz Dinç, Savaş Yayınevi, Ankara, 2015, ss. 35-50

Özer, M. A. (2006). Avrupa Birliği Yolunda Türk Kamu Yönetimi. Platin Yayınları, Ankara

Parlak, B. (2014). “Avrupa Birliği Perspektifinden Merkezi Yönetim - Yerel Yönetim İlişkileri”. Tesam Akademi Dergisi, Cilt: 1 - Sayı: 1, ss. 7-40

Pereto, F. C. (2007). “The European Administrative Space and Sigma Assessments of EU Candidate Countries”. Hrvatska Javna Uprava, god. 7. (2007.), br. 1., ss. 51-59

SIGMA. (2004), Avrupa Kamu Yönetimi İlkeleri”, SIGMA Raporları: No.27, (Çev.: Pelin Kuzey), Maliye Dergisi, Sayı 147 (Eylül-Aralık)

Torma, A. (2011). “The European Administrative Space (EAS)”, European Integration Studies, Volume 9, Number 1, ss. 149–161

TC Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı. (2019). Avrupa Komisyonu Tarafından Hazırlanan Türkiye Raporları, https://www.ab.gov.tr/ilerleme-raporlari_46224.html, (Erişim tarihi: 30.01.2020)

TBMM (2003), Kamu Yönetimi Temel Kanunu Tasarısı ile İçişleri, Plan ve Bütçe ve Anayasa Komisyonları Raporları, Dönem: 22, Yasama Yılı: 2

Trondal J. ve Peters, B. G. (2012). The Rise of European Administrative Space, Working Paper, <http://www.arena.uio.no>, (Erişim Tarihi: 18.09.2019).

Tutar, F. ve Demiral, M. (2007). “Yerel Ekonomilerin Yerel Aktörleri: Bölgesel Kalkınma Ajansları”. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 2 (1), ss. 65-83.

Türkiye 2005 İlerleme Raporu. (2005). https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2005.pdf, (Erişim tarihi: 01.02.2020)

Uysal, Y. ve Aslan, S. (2018). Yerel Kamu Hizmetlerinde Yerel Yönetimlerin Artan Rolü ve Kamu Özel İşbirliği Modelinin (KÖİ) İşlevselliği, 1-3 Kasım 2018 Alanya 1. Uluslararası Yerel Yönetimler Sempozyumu, 613-623

Yazgan, H. (2012). “Bir Kavramsal Çerçeve Olarak “Avrupalılaşma”: Kapsam, Gereklilik ve Sınırlar” Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt/Vol.: 12 - Sayı/No: 4, ss. 123-140

Yerel Yönetim Reformu projesi III Aşama, <https://www.lar.org.tr/>,11.01.2010, (Erişim Tarihi: 10.10.2019)

Türkiye’deki Geçici Koruma Altındaki Yabancıların Kamu Kurumları İle Uyumu*

Sevilay Sonay POLAT**

Özet

Bu makale Türkiye’deki geçici koruma altındaki yabancıların 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu kapsamında hukuki statüsünü ve uyum terminolojisinden yola çıkarak geçici korunan bu yabancıların Türkiye’deki kamu kurumları ile uyumu adı altında yapılan çalışmaları analiz etmek ve mevcut uyumu değerlendirmek üzere yazılmıştır. Yabancıların uyumu noktasında büyük önem taşıyan bir alan olan yabancıların eğitim kurumları, sağlık kurumları ve diğer kamu kurumları ile olan uyumunu gerçekleştirebilmek adına ülkemizde yapılan çalışmalardan söz edilmiştir. Makalenin amacı; gerçekleşen göç hareketleri karşısında geçici koruma sahiplerinin ülkemizin kamu kurumları ile uyumu hususunda hangi faaliyetlerin gerçekleştirildiği ve mevcut sistemde uyumun ne ölçüde kazanıldığını görmek ve ilave olarak yapılması gerekenleri keşfetmektir. Makalenin yöntemi ise; sosyal bilimlerde veri toplama türlerinden biri olan anket yöntemidir. Toplam 122 (yüzyirmiiki) geçici koruma sahibine Türkiye’deki kurumlarla uyumlarını ölçmek adına sorular yöneltilerek anket çalışması yapılmıştır. Anket çalışması neticesinde yabancıların sırf yabancı olmalarından kaynaklı olarak kamu kurumlarıyla uyum problemi yaşayıp yaşamadıkları analiz edilmiştir. Yasal kalış izni olan geçici korunanların bu noktada büyük ölçüde eğitim kurumları, sağlık kurumları ve diğer kurumlar ile sorun yaşamadıkları, işlerini sorunsuz olarak gerçekleştirebildikleri görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Göç, Uyum, Geçici Koruma

* Bu çalışma, Ocak 2020’de Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne sunulmuş olan yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, orcid: 0000-0001-5318-2854, s.sonay.yuksell@gmail.com

---

Adaptation of Foreigners under Temporary Protection in Turkey with Institutions*

Sevilay Sonay POLAT **

Abstract

This article analyzes the studies with the title of adaptation of foreigners under temporary protection in Turkey with public institutions and evaluates the current situation of adaptation. This temporary protection of foreigners is based on the legal status and adaptation terminology within the scope of Law No. 6458 on Foreigners and International Protection. The studies conducted in Turkey are mentioned in areas such as educational institutions, health institutions and other public institutions which are of great importance in terms of foreigners' adaptation. The purpose of this study is to discover the activities that are carried out for the adaptation of temporary protection holders with the public institutions of our country after the migration movements. This article also aims to demonstrate the extent of adaptation in the existing system and to discover what needs to be done in addition. The method of the article is a survey method which is one of the data collection types in social sciences. A total of 122 temporary protection holders were surveyed in order to measure their adaptation with institutions in Turkey. The effect of being a foreigner in foreigners' adaptation problem with public institutions was analyzed according to survey results. Finally, it is concluded that the temporary protected people, who are legally permitted to stay, have no problems with educational institutions, health institutions and other public institutions and can carry out their work without any problems.

Keywords: Migration, Adaptation, Temporary Protection

---

* This article derived from master thesis that is presented at Sakarya University Social Science Institute, January 2020.

**Directorate General of Migration Management, orcid: 0000-0001-5318-2854, s.sonay.yuksell@gmail.com

1.Giriş

Göç, bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı aşması veya bir devlet içinde bir yerden başka bir yere geçmesine denilmektedir. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların nüfus hareketlerindeki değişiklikten meydana gelmektedir. Buna, mültecilerin, yerinden edilmiş zorla göç ettirilen kişilerin, ekonomik göçmenler olan işçilerin, aile birleşimi gibi amaçlarla hareket eden kişilerin göçü de dahildir. (Perruchoud-Redpath, 2004: 35-36)

Bir başka tanımla göç; belirli bir hedef doğrultusunda ya da belirli bir hedef olmaksızın bir yere yönelen coğrafi insan hareketleri olarak tanımlanmaktadır. (Çağlayan, 2011: 85)

Özer Ozankaya (1994:56) ise, göç kavramını bireylerin ya da toplumsal kümelerin yerleşmek için bir yerden başka bir yere gitmeleri olarak tanımlamıştır. Dışa göç, içe göç ve iç göç olarak göç kavramını üçe ayırmıştır. Dışa göç kavramı, bir ülkedeki bireylerin ya da toplumsal kümelerin başka bir ülkeye göç etmeleridir. İçe göç kavramı, bir ülkeye başka ülkelerden bireylerin ya da toplumsal kümelerin gelip yerleşmesidir. İç göç kavramı ise, bir ülke sınırları içerisinde bireylerin ya da toplumsal kümelerin bir yerden başka bir yere gidip yerleşmeleridir.

Bahsi geçen tanımların tamamı her ne kadar farklı şekillerde anlatılmış olsa da genel manada anlatılan göç kavramı hemen hemen aynı anlamlara çıkmaktadır; şöyle ki göç en basit tanımı ile belirli bir toplumun birtakım nedenlere dayanarak gruplar halinde veya bireysel olarak bir yerden başka bir yere taşınmasıdır, şeklinde yapılabilir. Bu nedenlerden bahsedecek olursak, savaş, zulüm, siyasi veya ideolojik farklar, din, kültür, ekonomik nedenler, eğitim, sağlık vs. gibi sayılabilecek birçok neden insanların göç etmesine neden olabilir, bahsi geçen bu yer değiştirme birçok nedenden kaynaklanabilir.

Bu göç dalgası ülke içerisinde olabileceği gibi, sınır ötesi de olabilir. Bu anlamda göçü, iç göç ve dış göç olarak ikiye ayırmak mümkündür.

Genel manada kısaca; göç kavramı, birçok boyutu ile parçalara ayrıлып, birçok tanım yapılabilir. Sebepleri açısından, sonuçları açısından veya psikolojik boyutları açısından ayrılarak değerlendirilebilir.

Türkiye jeopolitik konumu ve tarihi itibari ile artan bir ivme ile göç almakta ve farklı ülkelerden birçok yabancıya veya Türk soylu yabancı uyruklulara ev sahipliği yapmaktadır. 2005 yılında Türkiye'ye giriş-çıkış yapan yabancı sayısı 20.275.213 kişi iken, 2017 yılında bu sayı 32.058.216 kişiye yükselmiştir. (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2018) Gün geçtikçe ciddi oranda artan yabancı sayısına mukabil yeni göç sistemi ile birtakım ayrımlara gidilmiştir. Bu ayrımlar, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu öncesi yabancının menşei ülkesine göre A sınıfı ülke, B sınıfı ülke şeklinde yapılmakta iken, bu yasa ile, taraf olduğumuz Yabancıların Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme uyarınca göç eden yabancıların menşei ülkelerinden ziyade buldukları şartlardan yola çıkarak hukuki statüleri ile yapılmıştır.

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu uyarınca, Türkiye'de hukuki statülerine göre, ikamet izni ile kalan yabancılar, çalışma izni ile kalan yabancılar, uluslararası koruma başvuru sahipleri, uluslararası koruma kapsamındaki mülteciler, şartlı mülteciler, ikincil koruma statü sahipleri, geçici koruma statüsü sahipleri, vatansız statü sahipleri, düzensiz göçmenler ve Türk soylu yabancılar olarak bahsedilebilir. Bu statülerden geçici koruma altındaki yabancılar bugün itibari ile yalnızca Suriyelilerden oluşmakta olup, 6458 sayılı

yasanın 91. Maddesi uyarınca, ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara verilen statüdür.

Bu araştırmada, öncelikli olarak geçici koruma statüsü, ardından uyum kelimesinin anlamı ve yabancılara kamu kurumlarıyla uyumu adı altında yapılan çalışmaların neler olduğu konusuna değinilecek, bahsi geçen statülerden geçici koruma altındaki yabancılara ülkedeki kamu kurumlarına uyumu noktasında değerlendirme yapılacak ve yapılan anket çalışması ışığında elde edilen verilerle geçici korunanların kamu kurumlarıyla uyumu noktasında ülkemizin hangi aşamada olduğuna dair yoruma gidilecektir.

Bu çalışmanın amacı; göç olgusunu, gerçekleşen göç hareketleri karşısında geçici koruma sahiplerinin göç alan ülke kamu kurumları ile uyumu hususunda hangi faaliyetlerin gerçekleştirildiği ve mevcut sistemde uyumun ne ölçüde kazanıldığını görmek ve ilave olarak yapılması gerekenleri keşfetmektir.

Bu çalışmanın önemi; geçici koruma statüsü altındaki yabancılara kamu kurumları ile uyumu doğrultusunda alınması gereken önlemleri vurgulamak suretiyle uyum politikalarının geliştirilmesine katkı sağlayabilecek fikirler öne sürülecek olmasıdır.

Çalışmanın yöntemi ise; sosyal bilimlerde veri toplama türlerinden biri olan anket yöntemidir. Anket yapılırken araştırmacının yönettiği anket türü kullanılmış, sorular doğrudan kişilere yöneltilmiştir. Çalışmada yöneltilen anket soruları durum tespitine yönelik olarak sorulmuştur. Bir araştırmanın sonuçları ile ne kadar fazla genelleme yapılabilirse, araştırmanın değeri de bir o kadar artmaktadır. Araştırmalarda geniş bir alanda genellenebilirliği olacak bilgiler elde etmeye çalışmak bu anlamda büyük önem taşımaktadır. (Karasar, 2005:109-110) Bu araştırmanın evreni Türkiye’de geçici koruma statüsü ile ikamet etmekte olan yabancı uyruklu kişilerdir. Bu doğrultuda, Bu yabancılara en yoğun buldukları il olan İstanbul içerisinde yine en yoğun buldukları ilçelerden Fatih ilçesi örneklem olarak seçilmiş, her elemanın örneğe girme şansı eşit olduğu basit rastgele yöntemle geçici koruma statüsünde bulunan yüz yirmi iki kişiye anket soruları yöneltilmiştir. Anket esnasında yöneltilen soruların amacı yabancılara kurumlar ile sorun yaşayıp yaşamadıklarını tespit etmektir. Anket verilerinin yorumlanmasında SPSS sistemi kullanılacaktır.

2.Geçici Koruma Statü Sahibi Yabancılar

Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış geri dönemeyen kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızdan geçmiş bulunan yabancılardan bireysel olarak uluslararası koruma talepleri alınamayanlara Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 91. Maddesine dayanarak geçici koruma statüsü verilir. (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014: m.1)

Geçici koruma silahlı çatışma, yaygın şiddet, insan hakları ihlalleri ve doğal afet gibi nedenlerle ülkesini kitlesel olarak terk etmek zorunda kalan kişilerin korunmasında tarihte önemli bir rol oynamış ve bugün de bu önemini muhafaza eden bir koruma biçimidir. (Ciğer, 2016: 62)

Geçici Koruma Yönetmeliği uyarınca Türkiye’ye yasadışı yollarla giriş yapmış olsalar dahi bu kişilerin menşe ülkesinden kaçarak gelmesi ve acil ve geçici koruma talep etmesi nedeni ile para cezası alınmaz ve herhangi bir yaptırımında bulunulmaz.

Bakanlar Kurulu, geçici koruma kapsamına alınacak olanlar, gerekli görüldüğü takdirde geçici koruma süresi, geçici koruma statüsünün uzatılması veya sona ermesi koşulları, ülke genelinde veya belirli bir bölgede uygulanıp uygulanmayacağı, geçici koruma kapsamında ülkemize kabul edilenlerin sınırlandırılıp sınırlandırılmayacağı hususlarını belirlemeye yetkilidir. (Geçici Koruma Yönetmeliği,2014: m.10)

Ülkemizde mevcut uygulamada yalnızca Suriyeliler için uygulanan bir geçici koruma sistemi bulunmaktadır. Geçtiğimiz yıllarda bu statü Iraklılar için de tanınmıştır. Ancak şu an aktif olarak Suriye uyruklu yabancılar için geçici koruma statüsü belirleme işlemleri yapılmaktadır. Bu işlemler, geçici koruma kayıtları yapılırken yabancıların sunabileceği herhangi bir belgesi yok ise, aksi ispatlanıncaya kadar beyana dayalı olarak biyometrik verileri alınarak merkezi veri tabanına kaydolur. (Geçici Koruma Yönetmeliği,2014: m.21)

Geçici Koruma Yönetmeliğinde (2014: m.26-31) belirtildiği üzere, geçici koruma statü sahibi yabancıların eğitim ve sağlık gibi temel hizmetleri sunulmakta ve geçici korunanlar için mevcut bulunan barınma merkezlerinde tüm hizmetler ücretsiz olarak sağlanmaktadır.

Ülkemizde yaşayan geçici koruma statü sahibi sayısı, 2016 yılı verilerine göre, 3.424.237 iken, 2017 verilerine göre ise, 3.424.237 ve 2018 Şubat ayına kadar olan istatistiksel verilere bakıldığında ise, 3.531.416 kişinin geçici koruma olarak Türkiye’de ikamet ettiği görülmektedir. Geçici Koruma statüsü olarak ülkemizde barınan yabancıların en fazla tercih ettiği il, 548.569 kişi ile İstanbul iken, ikinci tercih edilen il 473.748 kişi ile Şanlıurfa, üçüncü tercih edilen il, 369.090 kişi ile Gaziantep olmuştur. En az tercih edilen ilk il 50 kişi ile Bayburt, ikinci il, 66 kişi ile Artvin, üçüncü il ise, 76 kişi ile Bartın olmuştur. (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü,2018)

Genel anlamda tanımı yapılan bu yabancıların kurumlarla uyumu doğrultusunda verilecek olan bilgilere ışık tutması açısından öncelikli olarak uyum kelimesinden bahsedilecektir.

3.Uyum Nedir?

Göç eden toplumların veya bireylerin, göç alan toplumlarla olan ilişkisi her devirde büyük önem taşımıştır. Göç olaylarının sorunlara neden teşkil etmesinin bertaraf edilmesi için önceleri asimilasyon politikaları izlenmiştir. Ve halen bu politikaları devam ettiren ülkeler bulunmaktadır. Ancak kısmen asimilasyon politikaları yerini entegrasyon politikalarına vermiştir. Burada asimilasyon kelimesinin kökenine inerek neden bu tarz politikaların izlendiği konusunda fikir sahibi olunabilir.

Richard Perruchoud ve Jillyanne Redpath’e göre (2004: 10); asimilasyon; bir etnik ya da sosyal grubun -genellikle azınlığın- diğer bir grupla uyumlu hale gelmesidir. Asimilasyon dil, gelenek, değer ve davranışlarda ya da hatta temel hayati çıkarılarda değişiklik olması anlamına gelir. Grup geleneksel, kültürel uygulamalarını muhtemelen tamamen bırakmasa da genelde asimilasyon bir grubun sosyal anlamda toplumun diğer fertlerinden ayırt edilemez hale gelmesine yol açacaktır. Asimilasyon kültürel uyumun en aşırı halidir.

Perruchoud ve Redpath ikilisi her ne kadar asimilasyon kelimesinin tanımını yaparken uyum kavramını bu tanımın içerisine alsın da uyum ve asimilasyon kelimeleri arasındaki farkın ne denli fazla olduğu gerçeği yadsınamaz.

Türk Dil Kurumu'na göre ise, "asimilasyon, farklı kökenden gelen azınlıkları veya etnik grupları, bunların kültür birikimlerini, kimliklerini baskın doku ve yapı içinde eriterek yok etme" anlamına gelmektedir. (Türk Dil Kurumu, 2018)

Buradan yola çıkarak asimilasyon kelimesi kökeninde TDK tarafından ve Perruchoud ve Redpath ikilisi tarafından tarif edildiği üzere toplumun diğer fertlerinden ayrılmaz hale gelmesi yani göç eden toplumun temel değerlerini eritme, yok etme, özümseme anlamlarına gelmektedir.

Romanın ülkesini ve herhangi bir saldırıda kendisini koruma politikası da asimilasyona güzel bir örnek olarak verilebilir. Roma felsefesi; "İmparatorluğuna kabule et ve onları Romalı yap!" der. (Güncay, 2018) Bu sözden de anlaşılacağı üzere Roma önce göç almayı ve daha sonra toplulukları asimile etmeyi ve Romalıların sayısını artırmayı hedef edinmiştir. Bu tür uygulamalar zaman içerisinde azalmış ve asimilasyon yerini daha modern bir kavram olarak görülen entegrasyon kavramına bırakmıştır.

Entegrasyon kelimesini ise, terimsel manada tarif edecek olursak, "entegrasyon, toplumsal çevreye veya bir duruma uyma, uyum sağlama, intibak." anlamına gelmektedir. (Türk Dil Kurumu, 2018) Entegrasyonun kelime manasına bakıldığında göçmenin göç ettiği topluma uyum intibak sağlamasından bahsedilmektedir. Dünya üzerinde yaygın olarak kullanılan göçmen politikalarının çoğu entegrasyona dayanmaktadır. Entegrasyon kelimesi içerisinde göçmenlerin etnik kültürlerini de devam ettirilmesine izin vermesi bakımından yeni dünya düzenine daha uygun görülmüştür. Kendi kültürünü devam ettirerek ancak göç ettiği toplum kültürünü de benimseyerek ikisinin uyumu olarak nitelendirilmektedir. Bu noktada her iki kültürü de devam ettirmenin ne derece mümkün olabileceği sorusu ile karşılaşılmaktadır. Almanya'nın entegrasyon politikası içerisinde bahsedilen düşünce kendi kültürünü devam ettirme olgusunun gelecek kuşaklara aktarıldıkça azalacağı ve doğal bir süreç olarak en nihayetinde topluma göçmenlerin tümüyle adapte olacağı yönündedir. Bu doğrultuda esasında öncelikli olarak sosyal entegrasyon kavramının ilk etapta göçmenin kendi kültürünü korumasını ancak aşamalı olarak göç ettiği toplum karşısında yok etmesini hedeflemektedir yorumu çıkarılabilir. Veya bunun bir hedef değil doğal bir sonuç olduğundan bahsedilebilir. Kültürel ve sosyal entegrasyon bu anlamda kuşaklar arası farklılaşacağı ve en nihayetinde gelecek kuşakların tamamen asimile olmuş olacağı sonucunu doğurabilir. (Şahin, 2008: 229-230)

Avusturya'da da kalıcı hale geldiği kabul edilen göçmenlerin sorunlarına ilişkin bir takım strateji ve politikalar benimsenmiş, zamanla eritme potası (melting pot) çağrışımı asimilasyondan, bir arada yaşama, bütünleşme ve karşılıklı uyumu imleyen çokkültürlülük ve entegrasyon yaklaşımlarına evrilmiştir. (Sağlam,2017:142)

Esser, entegrasyonu dört farklı biçimde tanımlamıştır. Etnik kültüre uyumun baskın olduğu durum 'segrasyon', yeni kültüre uyumun baskın olduğu durum 'asimilasyon', her iki kültüre de uyumun olduğu durum 'çoklu entegrasyon' ve her iki kültürün de reddedildiği durum 'marjinalleşmedir'. Ona göre sosyal entegrasyon bu sayılanlardan daha çok asimilasyon veya segrasyon şeklinde görülür. (Şahin, 2008: 230)

Bir başka anlatımla, toplumların birbirleri ile kültürel etkileşime girmesi durumu kültürleşme olarak adlandırılır. Ve bu kültürleşme olgusu iki aşamada gerçekleşir. Birincisi grup düzeyinde

olup, sosyal yapılar, kurumlar ve kültürel uygulamalarda meydana gelen değişiklikleri içerirken, diğeri birey düzeyinde olup, kişi davranışları ve karakterinde değişiklikler oluşturur. Ancak bu değişimler kısa vadede gerçekleşebilen değişimler değillerdir, bazen yıllar bazen nesiller bazense yüzyıllar olabilir. Bu uzun değişim sürecinde toplumların sakin ve tatminkar olması elbette ki beklenemez. Zorunlu etkileşim kimi zaman göçmenin kendi kimliğini sert bir biçimde muhafaza etmesine ve göç ettiği yerdeki kültüre karşı mesafeye neden olur, bu durumda “ayrılma” meydana gelir, göçmenin kendi kültürel kimliğini muhafaza etmekten vazgeçmesine, baskın kültürü benimsemesine neden olur, bu durumda “asimilasyon” meydana gelir, bazen göçmen kendi kültürünü yaşamakla birlikte karşı kültür ile de etkileşime girer, iki kültür arasında bir harmonizasyon sağlanmasına neden olur, bu durumda “bütünleşme” meydana gelir, bazense göçmen göç ettiği kültüre ait hiçbir unsuru paylaşmaz ve kendi kültüründen de uzaklaşması durumu meydana gelir ve bu durumda “marjinalleşme” meydana gelir. (Karasu, 2017: 634)

Bu tanımlamalarla ilişkilendirmek gerekirse Türkiye ve benzer politika güden ülkelerde bütünleşme kavramı ile çok kültürlülük kavramlarının birleşmesi ile ortaya çıkabilecek bir kavramdan söz edilebilir: Uyum. Uyum entegrasyonla tanım olarak her ne kadar benzeşse de aslında entegrasyondaki gibi yalnızca göç eden toplum veya bireylerin göç alan topluma ayak uydurması olarak değil, toplumların veya bireylerin karşılıklı empati kurma yoluyla birbirlerini anlaması ve uyum ahenk sağlaması olarak tanımlanabilir. Tıpkı iki kültürün arasında sağlanacak olan harmonizasyon olarak ad verilen bütünleşme kavramı gibi. Bir nevi bütünleşmeye benzer biçimde tanımlanan çoklu entegrasyon olarak bilinen uyum türü seçilmiş denilebilir. Toplumlar birbirlerini ve buldukları konumu anlama yoluna gittiğinde insancıl, barış hedefleyen bir toplumun varlığından söz edilebilir. Zira savaştan, zulümden, baskıdan kaçan, yıllardır alıştığı düzeni terk etmek zorunda kalan bireylerin yaşadığı travmatik hayat hikayesini anlamak, destek olmak ve uzaklaşmak zorunda kaldıkları hayatlardan bambaşka bir düzene geçme durumunun zorluğunu paylaşmak suretiyle dışlama, ayrımcılık durumlarından uzak durmak uyum politikasının hedeflerindedir denilebilir.

Ulusal ve uluslararası literatürde yabancıların topluma olan uyumu, asimilasyonu, entegrasyonu noktasında yukarıdaki tanımlamalardan yola çıkılarak ayrımlara gidilmiş iken Türkiye’de yabancıların uyumu konusu 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile yalnızca üç paragraf halinde açıklanmıştır. Özetle, Genel Müdürlük ülkedeki yabancıların toplumla karşılıklı uyumunu kolaylaştırmak, ülkemizde üçüncü kişilerin yardımı olmaksızın bağımsız hareket edebilmelerini kolaylaştıracak önlemler almak, kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ile uluslararası kuruluşların önerilerinden faydalanarak uyum faaliyetleri planlamalar yapmakla yükümlüdür. Yabancılar uyum anlamında ülkenin siyasi yapısı, dili, kültürü ve tarihi, hak ve özgürlükleri ile ilgili kurslara katılabilir. Kamusal ve özel mal ve hizmetlerden yararlanma, ekonomik faaliyetlere erişim, eğitim, sağlık hizmetleri alma gibi konularda kurslar Genel Müdürlük tarafından yaygınlaştırılır. (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu: m.96)

Yukarıda görüldüğü üzere yasanın öncelikli hedefinin yabancıların toplumla olan karşılıklı uyumunun olduğu ve daha sonra sosyal hayatın tüm alanlarında üçüncü kişilerin aracılığı olmadan bağımsız hareket etmeleri konusuna vurgu yapıldığı söylenebilir. Yine yasada uyum konusunda zorunluluktan ziyade, opsiyonel olarak yapılabilecek birtakım faaliyetlere vurgu

yapılması dikkat çeken bir husustur. Yabancıların sosyal ve kültürel uyumu, mal ve hizmetlerden yararlanma konularının yanı sıra eğitim ve sağlık konusuna ayrıca vurgu yapılmış ve bu alanlarda yabancıların bilgilendirilmesi konusunun yaygınlaştırılmasına özen gösterilmesi hüküm altına alınmıştır.

Geçici Koruma Yönetmeliğinde ise, uyum faaliyetleri noktasında herhangi bir hüküm bulunmamasına karşın geçici korunanlara sağlanacak hizmetler adı altında eğitim hizmetleri ve sağlık hizmetlerinden ayrıca bahsedilmiştir. Yönetmelikte sayılan tüm bu hizmetlerin yabancıların kurumlarla uyumu noktasında 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu çerçevesinde üçüncü kişilere ihtiyaç duymadan hizmetlerden faydalanabilmesi hedeflenmektedir.

2014-2018 yılları arasının kalkınmasını amaçlamak üzere hazırlanan Onuncu Kalkınma Planınının 348. tedbirine göz atılacak olunursa; ekonomik gelişmeler ve yürütülen dışa açılma politikaları ülkemizin göç alan ve veren ülke konumunu güçlendirmekte olduğundan, göç alanında güvenilir bir veri sisteminin oluşturulması, yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızın ekonomik ve sosyal statülerinin güçlendirilmesi ve ülkemizle ilişkilerinin geliştirilmesi, göç ve uluslararası koruma alanında hukuki ve kurumsal düzenleme eksikliklerinin tamamlanması, uluslararası korumadan faydalananlar için sağlık, barınma ve eğitim sorunlarının giderilmesi ihtiyacının bulunduğu bahsedilmektedir. (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2018)

Kalkınma planına dahi konu olan göç olgusu göç yönetiminde köklü değişikliklere gidilmesi yönünde doğal bir sürece itmiştir. Bu değişikliklerden bir kısmı ve en önemlisi eğitim alanında çocukların eğitime katılımının teşvik edilmesi, dil kursları vasıtası ile gerek çocuk gerekse yetişkinlerin Türkçe öğreniminin kolaylaştırılması, temel sağlık ihtiyaçlarını karşılayabilmek adına bilgilendirilmeleri ve diğer kurum ve kuruluşlarda yeterli hizmet olanağının sunulması gibi faaliyetlerdir.

Buradan yola çıkarak geçici korunanların ülkedeki kurumlarla uyumu doğrultusunda yapılan çalışmalara değinilecektir.

4.Geçici Koruma Altındaki Yabancıların Ülke Kamu Kurumlarına Uyumu Adı Altında Yapılan Çalışmalar

Yukarıda da bahsedildiği üzere öncelikli olarak temel gereksinimlerden olan eğitim ve sağlık konusunda bahsedilen kurumlarla uyum ve ahenk içerisinde olmak geçici korunanlar için olmazsa olmaz olarak değerlendirilmektedir.

Hem göçmenlerin kendisi hem de ev sahibi devlet, kurumlar ve toplumlar bütünleşmeden sorumludur. (Akıncı, Nergiz & Gedik, 2015: 70)

Geçici korunanların eğitim anlamında bilgilendirilmesi ve hatta bilgilendirmenin yanı sıra teşvik edilmesi eğitim ve beraberinde gelecek olan uyumun en önemli halkasıdır.

Bu anlamda teşvik ve bilgilendirme maksatlı olarak özellikle Suriyeli çocuklar için Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü ile ortak çalışmalar yürütülmeye başlanmış ve uyum sürecinde en büyük paya sahip olan Türkçe dil kursları açılmış ve mesleki kurslar açılmak sureti ile göçmenlerin ekonomik ve sosyal hayata katılımı için birtakım adımlar atılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği iş

birliğinde, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü katılımı ile Suriyeli çocukların eğitime uyumunun sağlanması maksadı ile çalıştaylar düzenlenmiştir. Bu kapsamda, çalıştayların amacı Suriyeli çocukların dil bilmeyenleri için Türkçe dil kurslarına yönlendirilmesi ve dil kursunda Türkçe öğrenen çocukların ilköğretime adaptasyonunun sağlanmasıdır. Faaliyet sahası ise, okula gidemeyen Suriyeli çocukların tespitinin sağlanması ve okula teşvik amaçlı yapılabileceklerden ve dil kurslarına katılımın sağlanması ve yaş- seviye tutarsızlığı olan çocukların adaptasyonu boyutunda yapılabileceklerden oluşmaktadır. (Mili Eğitim Bakanlığı, 2018)

Örneğin, 10 yaşına gelmiş bir çocuğun o yaşa kadar eğitim görmemiş olması, Türkiye'ye geldiğinde 1. Sınıftan ve hatta dil bilmiyor ise, dil kursu seviyesinden başlaması, aynı sınıfa giden çocuklarla aynı yaş grubunda olmaması uyum sağlayabilmesini güçleştirecektir. Yaş olarak ve görünüm olarak diğerlerinin farklı olanın ortama ayak uydurması ve diğerlerinin arasında da kabul görmesi zor bir süreç olacaktır. Bu sürecin çocuklar üzerinde olumsuz psikolojik etkilerini azaltmak amaçlı çalışmalar yapılmakta ve çözüm önerileri geliştirebilmek adına çalıştay konuları olmaktadır. Konuya getirilen çözüm önerilerinden bir tanesi olan hızlandırılmış kurslar faal olarak kullanılmaktadır.

Yine Milli Eğitim Bakanlığı tarafından geçici korunanları da kapsayan tüm yabancı öğrencilerin eğitime devamsızlık yapmadan katılımının sağlanması için Şartlı Eğitim Yardımı modülü geliştirilmiştir. Türk Kızılay'ı, Milli Eğitim Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, UNICEF ortaklığında yürütülen bu proje yabancı öğrencilerin eğitime teşvikini amaçlamaktadır. Projeden faydalanmak isteyen yabancı öğrencilere belirli bir devamsızlık süresini aşmamaları şartı ile nakdi yardım yapılmaktadır. Bu sayede aile bireylerinin çocukları eğitim sahasına göndermeleri için bir teşvik edici bir rol üstlenmesini sağlamaktadır. (Milli Eğitim Bakanlığı, 2017)

Dil problemi geçici koruma altında bulunan Suriyelilerin ve diğer yabancıların eğitime uyum sürecinde ve sosyal hayata katılabilmeleri konusunda büyük bir engel teşkil etmektedir. Türkçe kurslarının düzenlenmesi projeleri de öğrencilerin eğitim sistemine ayak uydurmalarını kolaylaştıracak faaliyetlerden bir tanesidir. Bu doğrultuda Milli Eğitim Bakanlığı ayrı yaş seviyelerinde Yabancılar İçin Türkçe Öğretimi modülleri geliştirmiştir. Ayrıca, 06-12 yaş öğrencilerin seviyelerine uygun olarak planlanan Yabancılar İçin Türkçe Öğretimi Modülü de hazırlamıştır ve bu modül sayesinde halk eğitim merkezleri bünyesinde 06- 12 yaş öğrencilere de kendi seviyelerine göre kurs verilebilmektedir. (Milli Eğitim Bakanlığı, 2018)

Geçici koruma statüsü elde etmiş ancak çeşitli sebeplerle düzensiz göçmen haline gelmiş ve idari gözetim altında tutulan ve sınır dışı edilmek üzere birkaç ayı bulabilen bu süreç içerisinde ebeveynleri ile birlikte idari gözetimde kalması gereken çocuklar için eğitim sürecinden uzak kalmamaları anlamında bu süre içerisinde yabancıların idari gözetimde tutulduğu yer olan geri gönderme merkezlerinde eğitim verecek öğretmenlerin bulundurulması ve bu süre zarfında dahi eğitimden uzak kalmamaları da Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın en önemli projelerinden bir tanesidir.

Uygulamada yabancı çocukların eğitiminin önünde bir engel olarak görülen sorunlardan bir tanesi ise kurumların uygulamaya geçirdikleri bir sistem vasıtası ile çözülmüştür. Bu sorun geçici koruma başvurusunda bulunan çocuklar için yasal kalış başvurusu yapıldıktan sonra neticelendirme sürecinin uzun sürmesi ve bunun sonucunda yabancı kimlik numarası

olmaksızın eğitim sistemine kaydolamaması anlamına gelmekteydi. Bu manada haklarında yasal kalış başvurusu yapılan bu çocuklar için geçici olarak kimlik numarası verilmekte ve bu sayede eğitim kayıtları gerçekleştirilmektedir.

Yine bir başka uyum faaliyeti olan, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü sitesinde yayınlanan MUYU karakteri ile göçmen çocukların adaptasyon sürecini hızlandırmak ve tüm çocukların göçmen çocuklar için empati kurabilmelerini sağlamak üzere çalışmalar düzenlemiştir. Bu doğrultuda, ülke çapında göç konulu resim yarışmaları düzenlenmiş ve yoğun ilgi görmüştür. Site içerisine Türk kültürüne ait çeşitli karakterler, oyunlar, resimler ve hikayeler yerleştirilmiştir. MUYU karakterinin hikayeler anlattığı resim, boyama kitapları ve renkli kalemlerin bulunduğu eğitim setleri hazırlanmış ve çocuklara 81 ilde dağıtılmıştır. (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2018)

Çocukların uyumu ve adaptasyonunun sağlanması genel manada ailenin adaptasyonunun hızlanmasına yardım edecektir, zira çocuk okullarda öğrendiğini evde anlatacak veya heves içerisinde yeni bir dil öğrenirken ailesinin de bazı kelimeleri öğrenmesine yardımcı olacak ve hatta okullarda yapılan teşviklerle ailesinin de kurslara katılımının yolunu açacaktır.

Ancak bir başka konu üzerine odaklanılacak olunursa, yabancı öğrenciler genellikle devlet okullarını değil özel eğitim veren geçici eğitim merkezlerini tercih etmekteydi. Ancak yakın zamanda Milli Eğitim Bakanlığı tarafından bu eğitim merkezlerinin kapatılması kararı alınmıştır.

Geçici eğitim merkezlerinden bir tanesinde eğitim gören Suriyeli bir öğrenci ile yapılan söyleşi esnasında öğrencinin mevcuttaki okulunda Suriye uyruklu öğrenciler bulunduğunu ve bundan dolayı orada mutlu olduğunu, hepsinin arkadaş olduğunu, ayrılmak istemediğini ve Türk okuluna daha önce gittiğinde beğenmediğini dile getirmiştir. (ilkha.com.tr,2018) Bu söyleşiden anlaşıldığı üzere, yabancı öğrencilerin toplumla kaynaşmaktan ziyade bu okullarda eğitim görmek suretiyle halktan ayrıştırıldığı düşünülebilir. Çünkü aynı uyuktan bir kısım çocuğun kimi zaman kendi dillerinde eğitim gördüğü bu okullarda dışarıya kendini kapatan ve halkın içerisine karışması güçleşen bir sistemi yerleştirdiği ve kapatılması kanaatinin tarafımızca, uyum noktasında önemli bir hamle olduğu düşünülmektedir. Bir başka örnek verilecek olursa, Avusturya'da ilk ve ortaokullarda uygulamaya konacak olan Almanca bilgisi yetersiz olduğu tespit edilen çocukların bulunduğu sınıflardan alınarak Almanca eğitimi verilecek olan sınıflara alınması kararı halk ve pedagoglar tarafından eğitimde gettolaşmaya neden olacağı yönünde eleştirilmiştir. Almanca dilinde yetersiz olan çocukların çoğunun yabancı öğrencilerden oluşacağını ve sınıflarından koparılarak psikolojik açıdan kendini kötü hissetmesini sağlayacak bu uygulamanın ardından çocukların benzer ülkelere gelen diğer yabancı çocuklarla ortak kültürlerini ve dillerini devam ettirmeleri ve Almancalarının da bu sebeple gerileyeceğini savunmuşlardır. (memleket.com.tr,2018)

Bu örnekle aynı pencereden bakılacak olunursa, yalnızca dil eğitimi için bir veya iki sene yeterli bulana kadar öğrencilerin karma sınıflardan uzaklaştırılması gettolaşmaya neden olacağı yönünde endişelerin ortaya çıkmasına neden olurken, Türkiye'de geçici eğitim merkezleri vasıtası ile geçici koruma altındaki bu öğrencilerin halktan tamamen uzaklaştırılması ve karma sınıflarda eğitim görmesinin önüne geçilmesinin daha büyük bir endişe sebebi olması gerektiği tarafımızca düşünülmektedir. Ve bu doğrultuda öğrencilerin en doğal uyum sürecinin gerçekleşeceği karma eğitimlerin yaygınlaştırılması daha doğru olacaktır. Milli Eğitim

Bakanlığı'nın kademeli olarak öğrencilerin resmi okullara kaydedilmesi çalışmaları da bu hususta yapılan önemli çalışmalarındandır. Milli Eğitim Bakanlığı ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre, 1.047.536 olan Suriyeli eğitim çağındaki nüfusun kademeli olarak Millî Eğitim Bakanlığına bağlı resmî okullara kaydedilmesi çalışmaları devam etmektedir. Millî Eğitim Bakanlığına bağlı resmî (Geçici eğitim merkezleri dışında) okulda kitlesel göçle ülkemize gelen 475.152 geçici koruma altındaki Suriyeli öğrenci Türkçe müfredatla eğitim görmektedir ve 19 ilimizdeki 215 geçici eğitim merkezlerinde ise tamamı Suriyeli olmak üzere 108.604 öğrenci yoğun Türkçe öğretimi temel olmak kaydıyla eğitim görmektedir. Ayrıca açık okullara kayıtlı 16.718 öğrenci bulunmaktadır. Toplamda 655.075 öğrencinin 322.525'i yani %49,23'ü kız öğrenci, 332.550'si yani %50,77'si erkek öğrenciden oluşmakta ve kitlesel göçle ülkemize gelen bu öğrencilerin eğitime erişimi sağlanmaktadır. (Mili Eğitim Bakanlığı, 2018)

Çocukların zihinlerinin öğrenmeye daha açık ve berrak olduğu düşünülürse, eğitim çocukların bir arada uyum içerisinde olabileceği ve farklı kültürlerden ve coğrafyalardan gelmiş insanların farklarını yadırgamadan doğal karşılanmasının küçüklükten itibaren öğrenileceği ve yabancı çocukların da yukarıda belirtildiği üzere Türkçe müfredat ile Türkçe öğrenimin kolaylaşacağı en uygun yerdir karma eğitim alanları. Bu öğretimi ile yetişen çocukların, büyüdüğünde ayrımcılığa ve dışlamaya sıcak bakması ve uygulaması pek de büyük bir olasılık olmayacaktır.

Bu anlamda Suriyelilerin uyum sürecini kolaylaştıracak en etkin çözümlerden birisi de başta lise ve ortaokul seviyesi olmak üzere Suriyeli çocukların okula gitme oranının daha da yükseltilmesidir. (Bostan, 2018: 58)

Eğitim sistemi gibi elzem konulardan biri olan geçici koruma altındaki yabancıların sağlık sistemine katılımı da büyük önem arz etmektedir.

En temel ihtiyaç ve haklardan biri olan hastalık durumlarında ve acil durumlarda hastanelerden faydalanmaktır. Her ne kadar hak olarak görülse de uyum başlığı altında değerlendirilebilecek bir konudur sağlık imkanlarına erişim ve diğer kamu kurumlarına erişim. Zira her faaliyetini kolaylıkla yerine getiremeyen her alanda birçok zorluklarla karşılaşan yabancıların buldukları ortama adapte olması beklenemez. Her alanda bir farklılaştırmaya gidildiği düşüncesi ile hareket eden göçmenlerin bir toplum ile kaynaşması büyük ölçüde zor görünmektedir. Hele ki sağlık gibi önemli ve hayati bir alanda karşılaşacağı engeller yabancıyı ötekileştirildiği duygusuna itmekle beraber toplumla olan bağını yok etme yönünde azaltacaktır.

Türkiye'de yabancıların sağlık sistemine olan erişimi yabancı kimlik numarası kazanması ile mümkündür. Yabancı kimlik numarası edinimi için yabancı geçici koruma statüsü talep etmek zorunda ve talep ettiği bu kalışı uygun görüldüğünde kendisine bir yabancı kimlik numarası atanarak geçici koruma kimlik kartı verilmektedir. Geçici koruma izni verilen yabancıya genel sağlık sigortası prim ödemeleri AFAD tarafından karşılanmak suretiyle sağlık hizmetlerinden faydalanabilmektedir. (Geçici Koruma Yönetmeliği,2014: m.27)

Yabancıların ülke içerisindeki hak ve yükümlülüklerinin yabancıya öğretilmesi ve imkanlardan faydalanırken bildikleri doğrultusunda rahatlıkla hareket etmeleri uyum noktasında büyük önem arz etmektedir.

6.Keşfedici Araştırma Verileri

Türkiye'nin uygulamakta olduğu uyum politikasının bir sonucu olarak geçici korunanların ülkedeki kamu kurumlarında tüm iş ve işlemlerini üçüncü kişilerin yardımı gerekmeksizin gerçekleştirebiliyor olması ve bu kurumların tüm yabancıları hak ve yükümlülükleri hususunda gerekli bilgilendirmeleri yapması gerekmektedir. Yukarıda anlatılanların ışığında kurumlardaki tüm iş ve işlemlerini rahatlıkla gerçekleştirebilen yabancıların kurumlarla uyumu yakaladığı söylenebilir.

Bu noktada toplam 122 (yüzyirmiiki) Geçici Koruma statü sahibi yabancı ile yapılan ankette “Eğitim kurumları ile uyum sorunu yaşıyor musunuz?” “Sağlık kurumları ile uyum sorunu yaşıyor musunuz?” ve “Diğer kamu kurumları ile uyum sorunu yaşıyor musunuz?” soruları yöneltilmiştir. Sorulan sorulara verilen cevaplar SPSS veri analizi sistemi ile kıyaslama yapılarak değerlendirilmiştir.

Katılımcı yabancılara yöneltilen “Eğitim kurumlarında uyum sorunu yaşıyor musunuz ?” sorusuna verilen yanıtlar uyarınca geçici koruma altındaki yabancıların eğitim kurumu ile uyumları değerlendirilecektir;

Tablo 1. Geçici Korunanların Eğitim Kurumlarında Uyum Sorunu Yaşayıp Yaşamadığına İlişkin İstatistik

Statü		Eğitim Kurumlarında Uyum Sorunu Yaşıyor Musunuz?		Toplam
		Hayır	Evet	
Geçici Koruma	Sayım	116	3	119
	Statü İçindeki %	97,5%	2,5%	100,0%
Toplam	Sayım	116	3	119
	Statü İçindeki %	97,5%	2,5%	100,0%

Bu soru yabancılara yöneltilirken çocukları veya kendilerinin eğitim kurumları ile olan ilişkilerinin değerlendirilmesi istenilmiş, eğitim kurumları ile daha önce hiçbir iletişimi olmamış olan yabancıların cevapları boş bırakılmıştır.

Geçici koruma altındaki yabancıların %97,5'i eğitim kurumlarında uyum sorunu yaşamadığını dile getirirken, %2,5'i sorun yaşadığını dile getirmiştir. Araştırma neticesinde azımsanamayacak oranda büyük bir çoğunluğun sorun yaşamadığını dile getirdiği görülmektedir.

Geçici korunanların statü kazanmalarının kolay ve diğer statülere nispeten hızlı olması yaşanılabilir uyum problemlerini asgari seviyeye indirmiştir denilebilir. Buradan Suriyeli öğrencilere yapılan yukarıdaki bahsi geçen çalışmaların yeterli düzeyde olduğu yorumu çıkarılabilmektedir.

Ancak geçici koruma altındaki yabancıların eğitim kurumları ile sorun yaşamadıklarını dile getirmesi eğitim kurumları ile olan uyum noktasında ideal olduğu anlamına ne yazık ki gelmemektedir. Şöyle ki; 2017-2018 eğitim öğretim döneminde 976.200 okul çağındaki çocuktan sadece 610.398 tanesi kayıtlı öğrenci sayısını oluşturmaktadır. Türkiye’den sonra dünya genelinde en fazla Suriyeli sığınmacı barındıran ülkeler olan Lübnan, Ürdün, Irak ve Mısır ‘daki Suriyeli göçmenlerin okullaşma oranlarına bakıldığında, Türkiye’nin alt seviyede olduğu görülür: 2016 yılının sonunda Lübnan’daki Suriyeliler arasında okullaşma oranlarının %66, Ürdün’de %83, Irak’ta %100 ve Mısır’da %100 olduğu tespit edilmiştir. (Taştan, 2017, 29-30) Bu ülkelerin tamamının resmi dilinin Arapça olduğu düşünülürse, Türkiye’deki okullaşma oranının bu denli düşük olmasının başlıca nedeni olarak okul çağındaki çocukların Türkçe öğrenmemesi veya öğrenememesi gelmektedir yorumu çıkarılabilir. Sadece çocukların değil, yetişkin bireylerin eğitim sistemine katılım istatistiklerine bakılacak olunursa burada aynı problemden bahsedilebilir.

Buradaki istatistiklerden yola çıkarak her ne kadar yapılan anket sonucunda Suriyelilerin büyük ölçüde eğitim kurumları ile sorun yaşamadıkları görülse de esasında %44 oranında Suriyeli yabancıların çocuklarının eğitime katılmadıkları da aşikardır.

Ankete katılan geçici korunan yabancıların “Sağlık kurumlarında sorun yaşıyor musunuz ?” sorusuna vermiş oldukları cevaba bakıldığında;

Tablo 2. Geçici Korunanların Sağlık Kurumlarında Uyum Sorunu Yaşayıp Yaşamadığına İlişkin İstatistik

Statü		Sağlık Kurumlarında Uyum Sorunu Yaşıyor Musunuz?		Toplam
		Hayır	Evet	
Geçici Koruma	Sayım	122	0	122
	Statü İçindeki %	100,0%	0,0%	100,0%
Toplam	Sayım	122	0	122
	Statü İçindeki %	100,0%	0,0%	100,0%

Anket verileri ışığında geçici koruma statü sahibi yabancılardan ankete katılanların tamamının sorun yaşamadığını dile getirdiği görülmektedir.

Bunun nedeni olarak Geçici Koruma Yönetmeliği ile sağlık alanında düzenlemelere gidilmesi ve ücretsiz sağlık hizmetlerinden faydalanmasının sağlanması ve barınma ihtiyaçlarının karşılanması için geçici barınma merkezleri oluşturulması imkanı tanınması görülebilir. (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014: m.27) Tüm bu anlatılanlar geçici korunanların kurumlarla olan uyumlarında ve büyük oranda sağlık kurumları ile olan uyumunda büyük önem taşımaktadır.

Eğitim ve sağlık hizmetleri dışındaki kurumlar için diğer kamu kurumları şeklinde genelleme yapılmıştır ve yabancıların bir takım işlerinin olduğu tım kurumlar için ‘‘Diğer kamu kurumları ile uyum sorunu yaşıyor musunuz?’’ sorusu yoneltiľmiřtir.

Tablo 3. Geçici Korunanların Diğer Kamu Kurumlarında Uyum Sorunu Yaşayıp Yaşamadığına İlişkin İstatistik

Statü		Diğer Kamu Kurumları İle Uyum Sorunu Yaşıyor Musunuz?		Toplam
		Hayır	Evet	
Geçici Koruma	Sayım	122	0	122
	Statü İçindeki %	100,0%	0,0%	100,0%
Toplam	Sayım	122	0	122
	Statü İçindeki %	100,0%	0,0%	100,0%

Geçici koruma statü sahibi yabancıların sahip oldukları geçici koruma kartı ve kimlik numaraları sayesinde hiçbir kamu kurumunda işlemlerinde uyum problemi yaşamadıkları gürlmektedir. Anket sorularını yanıtlarken özellikle daha önce verilen 98 ile başlayan kimlik kartlarına sahip oldukları zaman diliminde yeni basılan kartları ve 99 ile başlayan kimlik numarasını almadan önce kurumlardaki işlemlerini gerçekleştirmede sorun yaşadıklarını ancak yeni kartları edindikten sonra bu sorunun özüldüğu ve işlemlerin gerçekleştirilmesi adına şahsi problemler dışında yabancı olmalarından kaynaklı sorun yaşamadıklarını dile getirmişlerdir. Bu anlamda geçici korunan Suriyelilerin özellikle Belediyelerde, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarında, Tapu Dairelerinde vb. kamu kurumlarında genel anlamda yabancı olmalarından kaynaklanan bir uyum problemi yaşamadıkları gürlmektedir.

Tablo 4. Geçici Korunanların Türkçe Dil Seviyesi Analizi ve Kamu Kurumları ile Uyumuna Etkisi

Statü		Türkçe Dil Seviyesi				Toplam
		ok İyi	İyi	Orta	Kötü	
Geçici Korunmalı	Sayım	15	14	35	58	122
	Statü İçindeki %	12,3%	11,5%	28,7%	47,5%	100,0%
	Türkçe Dil Seviyesi İçindeki %	14,4%	10,2%	25,0%	48,7%	24,4%

Tablodaki veriler ışığında değerlendirildiğinde anket verileri Türkçe dil seviyesinin yabancıların kamu kurumlarıyla olan uyumu ile doğru orantılı olmadığını göstermektedir. Yabancıların Türkçe bilmemeleri kamu kurumları ile olan uyumunda sorun olarak görülmektedir denilebilir. Bunun nedenleri arasında Türkçe dışında konuşulan ortak bir dil ile -çoğunlukla İngilizce veya Arapça- iletişim kurulabilmesi gösterilebilir. En başından beri ülke politikası olarak benimsenen ve uyumun başlıca unsuru olarak görülen dil bilme olgusunun da kamu kurumlarında, eğitim ve sağlık kurumlarında sorun yaşama durumu ile doğru orantılı olmadığı gerek hastanelerde gerekse diğer kurumlarda farklı diller vasıtası ile iletişim kurma yoluyla sorunların çözülebildiği yorumu çıkarılabilir.

7.Sonuç

Bu çalışmada öncelikli olarak üzerinde araştırma yapılmış olan geçici koruma statü sahiplerinden ve bu statünün genel olarak tanımlanmasından yola çıkılmış ve uyum literatürü taraması yapılarak uyum süreci, geçici koruma statü sahiplerinin kamu kurumlarıyla olan ilişkileri ve bu doğrultuda uyum sağlanabilmesi adına yapılan çalışmalardan söz edilmiştir. Akabinde anket verileri ışığında geçici koruma sahibi Suriyelilerin kamu kurumları ile uyum sorunu yaşayıp yaşamadığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Ankette sorun yaşamak tabiri, katılımcıların yabancı olmasından kaynaklı olarak işini kolaylıkla halledememesi veya işini hiçbir şekilde halledememesi olarak değerlendirilmiş ve katılımcılara açıklanmıştır. Yasal kalış izni olan yabancıların bu noktada büyük ölçüde sorun yaşamadıkları işlerini halledebildikleri görülmektedir.

Anket soruları yöneltilen geçici korunanlar büyük ölçüde bireysel ve ekonomik şartlar göz ardı edilerek değerlendirildiğinde yalnızca yabancı olmasından kaynaklı olarak sorun yaşamadığını ifade etmiştir. Ancak ülkesinden ayrılmak zorunda kalan bu insanların sosyal çöküntüden çıkmaları ve Türkiye’de kurumlarla olan işlemlerini gerçekleştirebilme noktasında hayat şartlarını kolaylaştırmaları amacıyla özel danışmanlık ve bilinçlendirme faaliyetlerini artarak devam ettirmek gerekmekte ve yine genel kamu hizmetlerin yürütüldüğü merkezler ve iletişim noktaları ile ilgili bilgilendirmelerin yeterli bir şekilde anlatılması gerekmektedir. (Barın,2015: 47)

Türkiye’nin uyum literatüründe yalnızca yabancıların bulunduğu ortama ayak uydurmasından değil içinde bulunulan toplum ile karşılıklı bir uyumdan bahsedilmektedir. Bu noktada dil bilme durumuna bağlı olarak, herhangi bir şekilde Türkçe konuşamayan yabancıların üçüncü bir kişiye ihtiyaç duymadan işlerini halledilebilmesi durumu ülkemizde kurumların çalıştırdığı personelin niteliklerinin de değişmesi ile sağlanmıştır yorumu çıkarılabilir. Çalışmada da bahsedildiği üzere tercüman veya yoğun şekilde ortak kullanılan dilleri konuşma niteliğini haiz personel çalıştırıldığından yabancıların işlerini kolaylıkla halledebildikleri söylenebilir. Bu durumda yabancıların devlete uyumunun yanı sıra, devletin diğer kurumların özellikle eğitim ve sağlık kurumlarının da yabancılarla uyum sağladıkları görülmektedir. Yabancıların eğitim hakkından, sağlık hakkından ve bunun gibi bir çok yasal hakkından sorunsuz olarak faydalanabilmesi durumu devletin yabancılar alanında olumlu faaliyetlerde bulunduğu şeklinde yorumlanabilir. Ayrımcılık veya dışlama yapılmaksızın yabancıların sırf yabancı olmasından kaynaklı olarak birtakım haklardan faydalanamaması durumu insan hakları ihlali olarak

değerlendirilebileceğinden ihlale mahal vermeksizin ülkemizde yabancıların tüm bu yasal haklardan büyük ölçüde sorunsuzca faydalandığı görülmektedir.

Kaynakça

Akıncı, Buket, Ahmet Nergiz ve Ercan Gedik (2015), "Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul", Göç Araştırmaları Dergisi, 70, s.58-83.

Aslan, Mehmet, (26 Kasım 2016), Suriyeli Öğrenciler İçin Açılan Eğitim Merkezi Kapatılıyor, İlkha Haber, <https://www.ilkha.com/haber/45386/suriyeli-ogrenciler-icin-acilan-egitim-merkezi-kapatiliyor,07.03.2018>.

Avusturya'da Yabancı Öğrencilere Getto Eğitime Tepki, (15.02.2018), Memleket Gazete, <http://www.memleket.com.tr/avusturyada-yabanci-ogrencilere-getto-egitime-tepki-1327671h.htm>, 02.03.2018.

Barın, Hilal (2015), "Türkiye'deki Suriyeli Kadınların Toplumsal Bağlamda Yaşadıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri", Göç Araştırmaları Dergisi, 47, s.10-56.

Bostan, Hakan (2018), "Geçici Koruma Kapsamı Altındaki Öğrencilerin Eğitim Hizmetleri", Göç Araştırmaları Dergisi, 4(2), s.38-88.

Çağlayan, Savaş. (2011), "Göç Kavramı ve Kuramları" Kent Sosyolojisi, Editör: Fatime Güneş, Anadolu Üniversitesi AÖF Yayınları, Eskişehir.

Geçici Koruma Yönetmeliği (2014), T.C. Resmi Gazete, 29153, 22 Ekim 2014.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, (2018), Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin İllere Göre Dağılımı, http://www.goc.gov.tr/files/files/24gecici_koruma_kapsamindaki_suriyelilerin_illere_gore_dagilimi_2_2_02_2018.jpg, 08.03. 2018.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, (2018), MUYU, <https://www.uyumcocuk.gov.tr/tr>, 01.03.2018.

Güncay, Sevede, (2018) Tarihsel Bir Gerçeklik: Göç, <http://andcenter.org/tr/bati-arastirmalari/goc-ve-multecilik/tarihsel-bir-gerceklik-goc/>, erişim tarihi: 13.12.2019.

İneli Ciğer, Meltem (2016), "Uluslararası Hukuka Uygun Geçici Koruma Rejiminin Unsurları Üzerine", Göç Araştırmaları Dergisi, 62, s.62-92

Karasu, Mithat Arman, (2017), "Göç Ve Uyum Sorunu", Uluslararası 11. Kamu Yönetimi Sempozyumu, Elazığ.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), (2017), "Mülteci Çocuklara Şartlı Eğitim Yardımı" <http://www.meb.gov.tr/multeci-cocuklara-sartli-egitim-yardimi/haber/13820/tr> Erişim. Haziran 2017, 01.06.2017.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), (2018) "Geçici Koruma Kapsamı Altındaki Öğrencilerin Eğitim Hizmetleri" https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_05/23115755_21-05-2018__Yinternet_BYIteni.pdf, 01.12. 2018.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2016). "Suriyeli Çocukların Eğitimi için Yol Haritası Belirlendi." <http://www.meb.gov.tr/suriyeli-cocuklarin-egitimi-icin-yol-haritasi-belirlendi/haber/11750/tr>, 01.12.2018

"Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme" (1951), Cenevre.

Ozankaya, Özer, (1994), Toplum Bilim Terimleri Sözlüğü, 8. Basım Cem Yayınları, Ankara.

Perruchoud P., Redpath J. (2009), Göç Terimleri Sözlüğü, 2. Baskı, IOM.

Sağlam, Esra (2017), "Avusturya'daki Türk Göçmenlerin Entegrasyon Algıları", Göç Araştırmaları Dergisi, 142, s.140-169.

Şahin, Birsen (2008), "Almanya'daki Türk Göçmenlerin Sosyal Entegrasyonunun Kuşaklararası Karşılaştırması: Kimlik ve Ait Hissetme", Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD) , (8) , 227-252 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/turkiyat/issue/16675/340989>

Türk Dil Kurumu, (2018),

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5a9439367527e6.80265613, 08.03.2018.

Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü,

http://www.goc.gov.tr/icerik6/giris-cikis_363_378_4708_icerik , 04.03.2018.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2013) "Onuncu Kalkınma Planı" <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Onuncu-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-2014-2018.pdf>, 15.03.2018.

6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, T.C. Resmi Gazete, 28615, 11 Nisan 2013.

Bir Bilme Teorisi

Nebi Mehdiyev, Dergah Yayınları, Kasım 2019, 112 sf
Değerlendiren: Hüseyin AYDOĞAN*

Bilişsel etkinliğin temel bir disiplin altında incelendiği alana epistemoloji adını vermek yanlış olmasa gerektir. Binaenaleyh bilgi, bilme, biliş, bilmenin nesnesi, bilmenin sınırları, bilginin bilişsel statüsü nevinden tartışmalar bu alanda soruşturulmaktadır. Saf mantık/reine Logik problematiğini dışarıda tutarak ilerleyecek olursak epistemolojinin aslında doğrudan ontoloji ile bakışımı (dolayısıyla serapa muhtevalı) olduğunu söyleyebiliriz. Elbette saf mantık meselesini burada istisna tutmamın sebebi, ana arterdeki epistemoloji-ontoloji bakışımına yoğunlaşmak içindir; yoksa daha az önemli olduğundan değil. Buradaki ana arter, zihin ve nesne mütakabiliyeti (adequatio rei et intellectus) ile bilme ve biliş statüsü dediğimiz iki kısım müktesabattan oluşmaktadır. İlk kısmın böyle bir çerçeveye kavuşmasında elbette Ortaçağ Aristotelesçiliğinin etkisi büyüktür. İkinci kısım ise, bilmenin dış dünya (nesne dolayısıyla tekiler) ile ilişkisinden ziyade bilgi derecesi ve biliş statüsü üzerine yoğunlaşmıştır. Anlaşılacağı üzere burada oluşan mevzi de Platon çizgisinde temerküz etmektedir.

Platon'un muhtelif diyaloglarında (Thea., Polit., Men., Phai.vs) farklı şekilde ortaya konulmuş en belli başlı bilgi tasnifi şöyledir: Algı (aisthesis), doğru sanı/inanç (alethes doksa) ve gerekçelendirilmiş doğru sanı(alethes doksa meta logou)dır. Buradaki doğru sanıya, Devlet eserindeki kesik çizgi metaforunda yer alan pistis/inanç sözcüğü denk düşmektedir. Söz konusu bu ayrımlardan özellikle doğru sanı/inanç üzerinde durmamın sebebi, tüm felsefe tarihi içerisinde bunun, "bilgi nedir?" sorusunun kanonik cevabı oluşundan ötürüdür. Nitekim en yaygın bilgi tanımı, yaklaşık 2500 yıldır "gerekçelendirilmiş doğru inanç" olarak verilmektedir. Kant'ın transandantal mantık ile Aristoteles'e müstenid skolastik metafiziğin yıllar süren hakimiyetini yerinden edişinin benzeri, yukarıda açıklamasını verdiğim bilgi tanımına Gettier ile yapılmıştır. Gettier, o ünlü kısa makalesiyle gerekçelendirilmiş doğru inancın bilgi olamayacağını örneklerle sarahate kavuşturmuştur.

Ancak buna rağmen "bilgi nedir?"e dair "gerekçelendirilmiş doğru inanç" tanımı, nasıl olduysa hem hakimiyetini hem de kendisine yapılan farklı ad hoc teliflerle şöhretini yüzyıllarca korumayı bilmiştir. Elbette burada belli başlı nedenler vardır; ama ben sadece şu kadarına işaret etmek isterim. Yalnızca iman (sola fidei), yalnızca Kutsal Kitap (sola scriptura), yalnızca Tanrı inayeti (sola gratia) umdelerini kendine ilke edinen reformist Protestan kilise öğretisi karşısında Katolik kilise öğretisinin, iman ve aklı uzlaştırma çabasıyla ortaya koyduğu rasyonel teoloji, bu tanımın bekasının arkasındaki en büyük etkendir. Ülkemizdeki son dönem epistemoloji

* Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, orcid: 0000-0001-9125-5663,
haydogan@sakarya.edu.tr

çalışmalarına daha yakından göz gezdirecek olursak 2000lerin başından itibaren “gerekçelendirilmiş doğru inanç” tanımının ciddi bir yaygınlık kazandığına tanık olunabilir. Özellikle Denkel, Hacıkadıroğlu gibi daha çok tutarlı-deneyci ve özdekçi epistemoloji geleneğinin yerini sözünü ettiğimiz türden bir bilgi teorisine bıraktığını söyleyebiliriz. Böyle bir oluşumdaki ana saik, ülkemizde son dönemde oldukça popülerlik kazanmış ve giderek kazanmakta olan Din Felsefesi alanındaki çalışmalardır. Dolayısıyla gerekçelendirilmiş doğru inanç tanımı bütün bu söylenenler göz önünde bulundurulduğunda ülkemizde giderek daha çok tanınırlık edinmiştir.

İşte tahlile konu edindiğim eser de bu kavramların odağında bir tartışma yürütmektedir. Bir Bilme Teorisi adlı eser henüz girişinde yazarının da belirttiği üzere farklı zamanlarda yayınlanmış beş makaleden oluşmaktadır. İlk bölüm Felsefe ve Tarih başlığını taşımaktadır. Yazarın bu bölümdeki en temel iddiası felsefe ve tarih kavramlarını bir tür bilme kipi şeklinde ele almasıdır. Yani “S, P’dir” şeklinde bir önermede özne ile yüklem arasındaki ilişkinin basit, zorunlu veya olumsal şeklinde kayıtlanması türünden bir modun, tüm bilme edimine uygulanabileceği iddia edilmektedir. Ona göre, felsefe, yanılmazlık ölçütüne dayalı kesin inanç (bilgi); tarih ise yanılabilirlik ölçütüne dayalı gerekçelendirilmiş doğru inanç (kanı) üretir. (s. 23) Ve tüm bilme eyleminin çıktıları bu iki kümede tasnif edilebilir. Kısaca açıklayacak olursak aksi düşünülebilir olan önermeler kanı, aksi düşünülemez önermeler ise bilgidir. Bu bağlamda felsefe, ilkelerin bilimi olma ve kendi dışında bir şey tarafından desteklenmeyecek olmasıyla bilgi; içten yahut dıştan gerekçelendirmeye duyduğu sürekli ihtiyaçtan ötürü ise tarih, kanıyı oluşturmaktadır.

Eserin ikinci bölümü, Bilgi Biyolojik Bir Olgu mu? başlığını haizdir. Yazar burada epistemoloji çerçevesinde autopoiesis/otopoyeziz teorisini işlemektedir. Şilili biyolog Maturana’nın idrak biyolojisi olarak da anılan mezkur görüşüne göre; bilginin oluşumu, tecrübe edilen nesnelere belirleyiciliğinden ziyade sinir sistemimizin söz konusu nesnelere verdiği tepkiler doğrultusunda biçimlenmektedir. (s. 30) Yazar burada Maturana’nın canlılık tanımı yani kendi kendini üretebilir organizasyon sahibi olma fikrine yer verir. Hal böyle olduğunda bilme edimi, tıpkı duyma yürüme gibi bir tür sinirsel tepkilere indirgenmiş ve en nihayetinde insanın çevreye uyum sağlama eğilimi taşıyan biyolojik bir yapıya dönüşmüş olmaktadır. Yazar; Matura’nın bu düşüncesini, gerçekliğin büsbütün mutlaktan uzaklaştırılması; dahası onu, tamamen biyolojik bilişimizin ve sosyal ilişkilerimizin sonucu olmaya irca ettiren yapısından ötürü kendi içerisinde çelişkili görür. (s. 43)

Descartes başlığı taşıyan müteakip bölüm, eserin içindeki farklı epistemoloji görüşlerine dair çeşitli incelemeler bulmamızı sağlayacak şekilde düzenlenmiştir. Yazar, burada Plantinga’ya dayanarak şöyle demektedir: gerekçelendirilmiş doğru inanç tanımı felsefe tarihi içerisinde bu kadar yaygın değilken Gettier buna eleştiri getirmekle onu yeniden tedavüle sokmuştur. (s. 47) Yazar; Plantinga, Kim ve Chisholm gibi düşünürlerin, gerekçelendirilmiş doğru inanç terkinin özellikle “gerekçelendirilmiş” bileşenine fazlasıyla atıf yaptığını tespit ederek modern epistemolojiye yaklaşımın Descartes üzerinden olması gerektiğini düşünmektedir. Çünkü adı zikredilen bu düşünürlerin kimi eleştirileri ve kabulleri de Descartes’in Meditasyonlar adlı eserindeki dördüncü meditasyona dayanmaktadır. Descartes düşüncesinde bilginin tek ölçütü doğruluktur ve doğruluğa doğrudan varılamaz; ona ancak bir takım yanlışlardan kaçınarak erişmek mümkündür. Böylece yanlışları eleyerek ve onlar hakkında kesin hüküm vermeyerek Kartezyen açık-seçik bilgi edimine kavuşulur. Görüldüğü üzere bu tanımda bilen noetik tutumuna dair herhangi bir ima bulunmamaktadır. Ancak dördüncü meditasyonda Descartes, şöyle bir ilave yapar: “eğer doğru olmayı tasdik ediyorsam aldandığım bedihidir; hatta hakikate göre hüküm versem bile gene yanılmak ve muhtar hürriyetimi kötüye kullanmaktan geri kalmam.” (s. 50) Yazar, işbu alıntı ile birlikte, bilen kişinin zihni durumunu hesaba katan içselci bir gerekçelendirmenin ipuçlarının yakalandığını söyler. Diğer taraftan kötü cin argümanının da mucidi olan Descartes’e göre, bilginin, aynı zamanda inancın kesinliğini teminat altına alabilecek bir gerekçelendirme ile şüpheden ari

kılınması gerekmektedir. Başka bir deyişle eserde yer verilen Bonjour'a göre, Kartezyen bir bilginin ya rasyonel a priori temeli olmalı ya da deneysel bir çıkarıma dayanmalıdır. (s. 55) Bölümün sonunda varılan hüküm, Descartes'ın, içselciliğin bir tür katı yorumu olan temelciliği benimsediğine dairdir. (s. 57) Daha sonra yazar, Descartes'ın dışsalıcı yorumu olarak Kornblith'e yer verir ve ardından tüm bunlara dair yazarın öznel görüşlerini de içeren geniş bir değerlendirme kesimiyle sona erer.

Dördüncü bölüm Bilgi Bağlamsal Değildir başlığını havidir. Yazar burada epistemik bağlamsalcılığın, Gettier itirazlarına ilham kaynağı olan temelciliğin ikna edici bir bilgi tanımı ortaya koymadaki başarısızlığına yönelik güçlü bir inanıştan ileri geldiğini belirtmektedir. Bu noktada temel vurgu, bilen kişinin, bildiği şeyi hangi bağlamda bildiği yahut kurduğu bilme ilişkisinin hangi bağlamda kesinlik sağlayıp hangi bağlamda kesinlik sağlayamayacağı yönündeki Wittgenstein'i hatırlatır dile dayalı epistemolojik görüştür. Yazar; Annis'in verdiği bir örneği paragrafına taşır: "herhangi bir tıp eğitimi almamış sıradan bir insan olan Jones'un, çocuk felcine bir virüsün yola açıp açmadığı sorusuna verdiği Salk'un bunun böyle olduğunu anlattığı bir yazıyı hatırladığını söylemesi bağlama uygun bir cevaptır. Ancak bağlamın hekimlik derecesi olduğu bir sınavda bu soruya verilecek cevabın daha fazla olmasını bekleriz. İlki gibi cevap verirse onu eksik bilgili olarak adlandırırız." (s. 76) Burada göz önüne konulan ana husus, bir inancın gerekçelendirilmesinin, sosyal pratik ve belirli bir zaman aralığı gibi normlar dikkate alınmaksızın yapılamayacağıdır. Fakat yazar, bağlamsalcılığın ancak, bilginin ne olduğunu değil de neyin bilgi olmadığını göstermesi bakımından değerli olduğunu söyleyerek sözlerini noktalar.

Kitabın Bir Bilme Teorisi başlığını taşıyan son bölümü, aslında eserin kısmen en özgün kısmı gibi görünmektedir. Yazar bu bölümde daha çok doğrudan kendi görüşlerini serdetmeye çalışır gibi gözükmektedir. Burada özellikle son kısımlar, kendisine değinmeyi hak edecek bir takım saptamalar ihtiva etmektedir. Bunlara örnek olarak yazarın, bilgiyi sınıflandıramayacağımız, sınıflandırma konusu edeceğimiz şeyin ancak bilme edimi olabileceğidir. Bu, yazarın da belirttiği gibi kitabın Bir Bilgi Teorisi yerine Bir Bilme Teorisi oluşunu açıklamaktadır. Çünkü bilgi, bilme sürecinin nihai çıktısıdır. Dolayısıyla dini bilgi, bilimsel bilgi, gündelik bilgi gibi ayrımlar yapılamayacağı gibi az bilgi yahut çok bilgi, doğru bilgi veya yanlış bilgi kabilinden ayrımlar da anlamsız görünmektedir. Yazar burada bir iddiada bulunduğunu söylemektedir: "bilginin kesin bir inanç olduğunu ve kesinliği haiz olmayan herhangi bir inancın kaynağı ya da gerekçesine bakılmaksızın bilgi olmadığını iddia ediyorum." (s. 89) Bunun epistemoloji literatüründe şimdiye dek söylenenlerden pek bir farkının olmadığını belirtmek isterim. Yani sahip olduğumuz bir inanç, bilgi olma süreci içerisinde temel girdi olduğu için tartışmaya açık olmayabilir; ama yazar burada gerekçelendiremesek dahi bu inancımızdan imtina etmememiz gerektiğini söylemektedir. Bu ifadeler, Kierkegaard ve Wittgenstein'in (yazar, kesinlik bahsinde bu sonuncusundan tamamen ayrıştığını iddia etmesine rağmen) görüşleri göz önüne alınacak olursa ne kadar kuvvetli bir iddia olabilir? Kaldı ki, gerekçelendirme imkanı olup da gerekçelendirmekten kaçınma gibi bir tutum almak, sadece noetik yapımızın bir ihlali olarak görülüp geçiştirilecek kadar masum bir şey olmasa gerektir. Kaldı ki bilginin doğrusu ve yanlışlığı olmaz iddiası hemen bir kaç sayfa geride sunulmuşken böyle bir tespit pek yerinde görünmemektedir.

Burada zikredilmesi gereken bir başka nokta da, yazarın inanç ile bilgi arasında, belki de tüm yaşamımızda ekseriyetle bilme ediminin mahsulünü oluşturan kanılar kümesi dediği bir kategoriye yer vermesidir. Ona göre kanılarımız, ispat yükümlülüğü dolayısıyla inançtan, kesin olmaması hasebiyle de bilgidir. Bilgi kesin ve yanılmaz bir inanç; kanı yanılabilir ve olumsal bir inançtır. Çünkü içinde belirli bir tarih aralığı barındırdığı için bir önerme ancak kanı olabilir; örneğin dünyanın yuvarlaklığı gibi bir önerme kanıdır. Eğer kesin olsaydı felsefi olup bilgi statüsünde yer alacaktı. O halde yazara şöyle bir soru yöneltilebilir: Şimdinin kesin bilgisi yani gerekçelendirilmiş aksi düşünüldüğünde çelişmezlik ilkesi ihlal edilmiş olacak olan bir önerme, yarının kanısına dönüşmeme

garantisini nereden bulabilir? Düzlem geometrisi dışında kalan geometriler, yüklemde konuda içerildiği analitik önermeleri dahi yerinden etmemiş midir, etmeyecek midir?

Tüm bu soruların ardından esere dair şu hususları da mutlaka teslim etmek gerekir: yazarın, çağdaş epistemoloji nazariyelerine yer vermekle bu alana dair ciddi bir katkı sunduğu söylenmelidir. Ayrıca (güçlü kanı ile kesinliği ayıran şey ne olabilir vs. gibi) bazı istisnalar dışında, eser içerisinde ileri sürülen fikirler neredeyse dedüktif önermelerle kurulu güçlü bir argümantasyon tekniğine sahip. Bu ve kolay anlaşılır üslubu bakımından metnin bir iç tutarlılığa sahip olduğu ve alanın ilgilileri tarafından katkı sunulmak üzere tartışmaya açılması gerektiği söylenebilir.

Sol Popülizm

Chantal Mouffe, Çeviren: Aybars Yanık, İletişim Yayınları, 2019, 136 sayfa.
Değerlendiren: Bekir HALHALLI*

Post-Marksist olarak tanınan siyaset teorisyeni Ernesto Laclau ile beraber radikal demokrasi kavramını geliştiren Belçikalı siyaset teorisyeni ve akademisyen Chantal Mouffe “Sol Popülizm” kitabında liberal Batı Avrupa’da yükselen popülizmin karşılaştığı popülist kavrayışı ve mücadeleyi inceleyerek radikal demokrasi üzerinden sol(cu) bir popülist strateji önermektedir. Mouffe’nin sol popülist stratejiyi kavramsallaştırmasındaki ana amaçlarından biri çoğu sosyalist ve sosyal demokrat partilerin yetersiz politika kavrayışlarıdır (s.13). Bu nedenle, neoliberal egemen düzende alternatif bir strateji olarak sol popülizm post-politikayı iyileştirme ve daha demokratik bir düzenin inşa edilmesi olarak görülmektedir. Bu bağlamda, “Sol Popülizm” muayyen politikalarla değil, içinde bulunduğumuz konjonktürde, hegemonik bir dönüşüm hedefleyen kollektif bir iradeyi meydana getirme eğilimindedir. Kitap, mevcut literatürdeki popülizmin doğasını tanımlamak ve yeniden kavramsallaştırmaktan daha ziyade popülizm fenomenini hem teorik hem de öncelikli post-politik bir proje olarak daha geniş bir perspektiften değerlendirmektedir. Dolayısıyla, sol popülizmin, post-politik dönem(ler)de demokrasiyi radikalleştirmeyi mümkün kılacak söylemsel bir strateji olduğu öne sürülmektedir; bu, kitapta bulunan dört bölümün ve eklenen kuramsal eklerin/söyleşilerin merkezi argümanı olduğu ileri sürülmektedir.

“Popülist Moment” adlı birinci bölümde bir siyaset kuramcısı olarak Mouffe popülist çözümlerinin günümüz konjonktüründe (Batı) Avrupa’da neo-liberal hegemonya krizine işaret ettiğini beyan etmektedir. Dolayısıyla, yazar, popülizmi ideoloji ve siyasi bir rejimin ötesinde politik bir müdahale olduğunu açıklamaktadır (s.21). Neden popülizmin bir ideolojik yönelim ve/ya yönetim ol(a)madığını açıklamayan Mouffe, popülizmi krizi fırsata çevirmeye çalışan bir strateji olarak geçiştirmektedir. Ciddi bir eksiklik bu, çünkü popülizmi neden bir rejim ve/ya ideoloji olarak sınıflandırmayı reddettiği çok açık değil.

Tecrübeli siyaset teorisyeni Ernesto Laclau’nun popülist analitik yaklaşımından faydalanan Mouffe, popülizmi toplumu iki kampa (halk/oligarşi, biz/onlar) bölen ve politik sınırları inşa etmek ve iktidar sahiplerine karşı ezilenleri/kaybedenleri seferber etmek için başvurulan söylemsel bir strateji olarak tanımlar (s.22-23). Bu minvalde, sol popülizm için çağdaş popülist moment demokrasiyi yeniden canlandırma için kapı aralamaktadır ve radikal demokrasi adına sol popülizm hakim ideolojiyle mücadele edebilme fırsatı yakalamaktadır. Yazara göre sol popülist strateji demokrasiyi radikalleştirmeli ve neoliberal esaretten kurtarmalıdır. Bunu

* Doktora Adayı, Sakarya Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Orcid: 0000-0001-7148-0505, hiwyan@gmail.com

yaparken zaman ve mekana göre çeşitli kurumsal işleyiş alanlarıyla uyumlu olmalıdır (s.23). Popülist momentin anlaşılabilirliği bağlam neoliberal politikaların uygulamasında rol oynayan geleneksel sol ve demokrat partileri değildir. Çünkü bu geleneksel sol ve demokrat partiler sınıf özcülüğünden çıkamamakta, popülist momentin doğasını kavramamakta ve bu momenti temsil ettiği meydan okumayla yüzleşmeyi becerememektedir (s.33). Yazara göre, Batı liberal demokrasilerine yönelik popülist meydan okuma, neoliberal hegemonik oluşum krizinden kaynaklanmaktadır (s.29-30). Diğer yandan, sağ popülist partilerin yükselişini engellemek için, “demokrasi-sonrası (post-demokrasi)” diye adlandırılan duruma karşı tüm demokratik mücadeleleri bir araya toplayacak sol popülist stratejiyle yanıt aramak gereklidir. Mouffe'nin ifadesiyle, sağ popülizm demokrasi-sonrası duruma karşı pek çok direnişi eklemlemesine rağmen halkın hasımlığını temsil etmemektedir (s. 35). Çünkü sağ popülistler eşitlikçi talebi umursamazlar ve ulusal kimliğe tehdit olarak gördükleri göçmenler ve pek çok grubu – güvencesiz/geleceksiz orta sınıfları, işçilerin talepleri, LGBT hakları - dışarda bıraktıkları bir halk inşa ederler. Diğer bir deyişle, Mouffe'nin tartıştığı ve müdahale etmek istediği şey, müesses nizamın aracılığıyla oluşturulan demokrasi-sonrasına sağ popülizmin aksine, sol popülizm bunu sosyal adalet dili üzerinden (özellikle oligarşiye karşı) biz'i, yani halkı inşa etmek için demokratik talepleri bir kolektif irade altında birleştirmedir. Bazı Avrupa sol popülist hareketlere (örneğin İspanya'daki Podemos, Almanya'daki Die Linke, Portekiz'deki Bloco de Esquerda ve Yunanistan'daki Syriza) radikal demokrasinin yeni biçimi diye referanslar yapmaktadır: ancak, siyasi girişimlerini nasıl yorumlayacağına dair herhangi bir gösterge olmadan. O halde Mouffe'un önerdiği şey, paradoksal olarak sosyalist projenin demokrasi sonrası sosyalist tipte bir stratejiyle devam etmesidir.

“Thatcherizm'den Ders Çıkarmak” adlı ikinci bölüm, demokratik kapitalizm krizini ve savaş sonrası emek ve sermaye (Keynesçi refah devleti) arasındaki uzlaşmayı incelemektedir. Bu bölümde demokrasi-sonrasına karşı çeşitli demokratik direnişleri birleştirmek için Thatcher'in stratejisi örneği üzerinden sağ popülizmin neoliberal hegemonyayı nasıl inşa ettiği incelenmekte ve sol popülist bir stratejinin bu minvalde ders çıkarması önerilmektedir (s.46). Bu bağlamda, neoliberalizmi radikalleştirme yerine demokrasiyi radikalleştirerek mevcut hegemonik çatışma alanlarını kullanmak hegemonik bir dönüşümün nasıl gerçekleşebileceğine dair ipuçları aramaktır. Mouffe'ye göre, sol popülist stratejinin başarılı olması ve esaslı bir dönüşüme girmesi bu çatışma alanlarından faydalanmaktan geçer.

“Demokrasiyi Radikalleştirmek” adlı üçüncü bölüm demokratik değerlerin yeniden tasdik edilmesi ve zenginleştirilmesi yoluyla liberal-demokratik rejimin (herkes için özgürlük ve eşitlik) etik-politik ilkelerinin radikalleşmesini sürdürerek liberal demokratik çerçeve içerisinde demokratik hegemonik bir oluşumun kurulması gerektiğini ileri sürmektedir (s.51). Mouffe, hegemonik bir yoldan başarı elde edebilmek için devrimci bir tarzda radikal bir kopuşa başvurulmaması gerektiğini ve geleneksel sol politikaları neden ve nasıl yetersiz kadıklarının eleştirilmesine bağlı olacağını vurgulamaktadır (s.52). Böyle bir hegemonik strateji ancak “radikal reformculuk” diye tanımlanan agonistik dinamikleri yeniden canlandırma ile harekete geçilebileceği ifade edilmektedir. Bu stratejiyle (radikal reformizm) Mouffe, liberalizm ve demokrasi arasındaki bir eklemlenmeyi yeniden kurmak ve kolektif bir irade yaratmak arzusunda olduğu söylenilebilir. Ancak, agonistik (hasımlar arasındaki ilişki) dinamiklerin yeniden canlandırılması ve bunlarla yüzleşmek yaklaşımı çok açık ve net görünmemektedir.

“Bir Halk İnşa Etmek” adlı dördüncü bölüm demokrasi sonrasında bir halk inşa edileceğini ve neoliberal kapitalizmin yarattığı eşitsizlik ve tahakkümle nasıl mücadele edileceği sorgulanmaktadır. Burdaki ‘halk’ ampirik bir gönderge veya sosyolojik bir kategori olarak anlaşılmanın yerine eşdeğerlik zinciriyle yaratılan kolektif bir irade olarak anlaşılmalıdır (s.72,89). Yazar, bu eşdeğerlik zincirine – sağ popülizm örneğindeki temalardan çok daha fazla kapsayıcı olmalı - mevcut politik öznelerle birlikte ayrımcılığa karşı olan kadınlar, göçmenler, diğer gruplardan gelen taleplerin de eklenmesi gerektiğini işaret etmektedir (s.74). Böylece, biz'i “onlar”dan ayırıştıran politik bir sınır çizilir ve bu politik sınır ‘halk’ inşasının olmazsa olmazıdır. Halkı bir eşdeğerlik zinciri yoluyla yaratma sürecinde demokratik talepleri

eşdeğerlik zincirine bağlayarak kolektif bir irade yaratmak hegemonik bir işlem olduğunun altı çizilmektedir. Sağ popülizm örneğinde görölen halk ve lider arasındaki otoriter (dikey) ilişkinin aksine, müşterek fikriyatın hayata geçirilmesi ve demokratik katılımın farklı (yatay) biçimlerini birleştirilmesi öngörülmektedir. Eşdeğerlik zinciri tamamlanarak heterojen talepler üzerinden agonistik demokrasi modelinin oluşturulabileceği ve buna karşı hegomonik bir mücadeleyle neoliberal modelin geriletip onun yerine değişik mücadeleleri birleştirerek bir “biz” yaratılması gerektiği ifade edilmektedir. Mouffe, sol popülist stratejiyi uygulayabilmek için ise radikal demokratik düzende antagonizmin (dost-düşman ilişkisi) yerine agonizmi (hasımlar arasındaki ilişki) tercih etmenin elzem olduğunun altını çizmektedir (s. 78, 101-103)

Özetle, güncel konjenktürde Avrupa’da neo-liberal hegemonya krizine işaret eden bir “popülist moment” a tanık oluyoruz. Bu krizin sonucu, demokrasiye karşı çoklu direnişleri hegemonize etmede ve popöler egemenliği yeniden kazanmada hangi siyasi güçlerin başarılı olacağına bağlı olacaktır. Bu bağlamda, radikal bir demokrasi mücadelesini öneren Mouffe kolektif bir irade inşaa edilerek sağ popülizmle müacadenin mümkün olabileceğini ileri sürmektedir. Mouffe, Laclau’nun eşdeğerlik mantığı ve farklılık mantığı olarak adlandırdığı strateji aracı doğrultusunda sol popülizmin temel ve ayırt edici özelliklerini ortaya koymaya çalışmış ve konu hakkında derli toplu teorik bir zemin oluşturmuştur. Son olarak, Mouffe’un “sol popülizm” diye adlandırdığı strateji Avrupa fenomenini açıklama eğiliminde olduğuna dikkat edilmelidir: ancak, bu diğer kıtalara ve bağlamlara uygulanamayacağı anlamına gelmez.